

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Πλαίσιο Διαχείρισης & Καθεστώς
Χρηματοδότησης των Μνημείων Παγκόσμιας
Κληρονομιάς της UNESCO στην Ελλάδα

Φεβρουάριος 2025

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

**Επισκόπηση του πλαισίου διαχείρισης και του καθεστώτος
χρηματοδότησης των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο
στην Ελλάδα**

Αθήνα, Νοέμβριος 2024

Περιεχόμενα

Σύνοψη	5
Εισαγωγή.....	7
Εμβέλεια και τρόπος προσέγγισης της επισκόπησης	13
Σύντομη Παρουσίαση Νομοθετικού Πλαισίου	16
Μέρος I – Πριν την ένταξη στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς	20
Στοιχεία χρηματοδοτήσεων πριν από την ένταξη	32
Μέρος II – Μετά την ένταξη στον Κατάλογο	37
Στοιχεία χρηματοδοτήσεων μετά την ένταξη.....	49
Γενικές Διαπιστώσεις	57
Ακρωνύμια	60
Γραφήματα	61
Πίνακες.....	62
Εικόνες	62

Σύνοψη

- I.** Ο χαρακτηρισμός «Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO» (ΜΠΚ) απονέμεται σε μνημεία, κτίσματα και τοποθεσίες, τα οποία διακρίνονται παγκοσμίως για την ιστορική, πολιτιστική, καλλιτεχνική και περιβαλλοντική σημασία τους. Ο χαρακτηρισμός αυτός, ως μέσο προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, έχει ευρύτερες προεκτάσεις στην κοινωνία και την οικονομία. Ο πολιτισμός θεωρείται ο τέταρτος πυλώνας της βιώσιμης ανάπτυξης και η Ουνέσκο, μέσω της πολυποίκιλης δράσης της και των ειδικών προδιαγραφών που προβλέπονται για τα ΜΠΚ, συνεισφέρει στην εκπλήρωση των Στόχων της Ατζέντας 2030 του ΟΗΕ. Η Ελλάδα διαθέτει σήμερα 19 ΜΠΚ, εκ των οποίων τα 17 είναι πολιτιστικά και τα 2 μεικτά.
- II.** Η παρούσα επισκόπηση, που δεν αποτελεί έκθεση ελέγχου, εντάσσεται στο Ετήσιο Πρόγραμμα Ελέγχων 2024 (μέρος τρίτο) του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Με αυτήν επιχειρείται -λαμβάνοντας υπόψη το ισχύον νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο καθώς και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ατζέντας 2030- να δοθεί μία ολιστική εικόνα του πλαισίου διαχείρισης των ελληνικών ΜΠΚ. Στόχος της είναι η καταγραφή των προβλεπόμενων διαδικασιών από τη λήψη της απόφασης για την υποβολή υποψηφιότητας μέχρι την ένταξη ενός μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς αλλά και μετά από αυτήν, ο εντοπισμός όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία φορέων καθώς και η παράθεση στατιστικών στοιχείων αναφορικά με τα έσοδα, τις δαπάνες και την εν γένει χρηματοδότησή τους. Ο εντοπισμός αδυναμιών και ελλείψεων του συστήματος αυτού μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη οργάνωση και λειτουργία του, με απώτερο σκοπό την αξιοποίηση και βιώσιμη ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας.
- III.** Οι κυριότερες διαπιστώσεις της παρούσας επισκόπησης είναι οι ακόλουθες:
- Η εφαρμογή των επιστημονικών προτύπων οργάνωσης και διαχείρισης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, που επιτάσσει η Ουνέσκο, διασφαλίζει την προστασία και διατήρηση της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας των ΜΠΚ. Η επέκταση της εφαρμογής των προτύπων αυτών μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά και σε άλλους χώρους πολιτισμού.
 - Κανένα ελληνικό φυσικό μνημείο δεν έχει ενταχθεί στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς μέχρι σήμερα. Με δεδομένη την κρατούσα διεθνώς τάση για εμπλουτισμό του Καταλόγου με κατηγορίες που υποεκπροσωπούνται, η χώρα μας καλείται να αξιοποιήσει, προς την κατεύθυνση αυτή, τους ιδιαίτερους περιβαλλοντικούς θησαυρούς που διαθέτει.

- Μόνο τρία (3) από τα δεκαεννέα (19) ελληνικά ΜΠΚ διαθέτουν εγκεκριμένο Διαχειριστικό Σχέδιο. Η έλλειψη Διαχειριστικών Σχεδίων συνιστά μείζονα εκκρεμότητα από την πλευρά της χώρας μας και προκαλεί ανησυχία για την αποτελεσματική προστασία των ΜΠΚ, καθώς το Διαχειριστικό Σχέδιο όχι μόνο συνιστά εργαλείο παρακολούθησης της διαχείρισης και προστασίας των ΜΠΚ αλλά και μέτρο αποτίμησης της δέσμευσης του Κράτους να διατηρήσει την Εξέχουσα Οικουμενική Αξία τους.
- Οι πολλαπλοί φορείς χρηματοδότησης σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός φορέα, επιφορτισμένου με τη συνολική εποπτεία των διαδικασιών σχεδιασμού, χρηματοδότησης και εκτέλεσης έργων και υποδομών, κατατείνουν σε κατακερματισμό της πληροφόρησης, επικαλύψεις κατά την άσκηση αρμοδιοτήτων και εν τέλει σύγχυση στους ίδιους τους εμπλεκόμενους φορείς.
- Πολλοί φορείς (όπως περιφέρειες, δήμοι, όμιλοι) αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και εκκινούν διαδικασίες κατάρτισης φακέλων υποψηφιοτήτων για την αναγνώριση μνημείων ως ΜΠΚ, προβαίνουν δε στη διάθεση σημαντικών οικονομικών πόρων, χωρίς να έχει προηγηθεί ενημέρωση του ΥΠΠΟ, που είναι το μόνο αρμόδιο για την τελική επιλογή υποψηφιοτήτων και την υποβολή του οικείου φακέλου στα αρμόδια όργανα της Ουνέσκο.
- Τα έσοδα από τους αρχαιολογικούς χώρους στην Ελλάδα είναι σημαντικά, ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία, γεγονός που καθιστά απολύτως αναγκαία την εξακρίβωση της διάθεσης των πόρων αυτών στις προβλεπόμενες κατά νόμο χρήσεις για τη συντήρηση, ανάδειξη και προβολή των μνημείων.
- Η έλλειψη καταγεγραμμένων διαδικασιών από τις εθνικές -αρμόδιες για τα ελληνικά ΜΠΚ- Υπηρεσίες και η απουσία μηχανισμών παρακολούθησης της επίτευξης καθορισμένων στόχων με δείκτες μέτρησης προόδου επηρεάζουν αρνητικά την οργάνωση, συνέχεια και συνέπεια της λειτουργίας τους, καθώς και τη μεταξύ των Υπηρεσιών κατανομή αρμοδιοτήτων.
- Ο χαρακτηρισμός ενός μνημείου ως παγκόσμιας κληρονομιάς επιφέρει πολλαπλασιαστικά οφέλη στην οικονομία και την κοινωνία. Η αποτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων από την ένταξη των μνημείων στον Κατάλογο έχει βαρύνουσα σημασία για την αξιοποίηση, από τους αρμόδιους φορείς, των ευκαιριών και των δυνατοτήτων που παρέχει το έμβλημα της Ουνέσκο.

Εισαγωγή

1 Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο για τη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας μιας κοινωνίας και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ιστορική μνήμη κάθε λαού. Η παραμέληση της διατήρησης μιας τέτοιας κληρονομιάς έρχεται σε αντίθεση με τις αξίες της κοινωνικής συνοχής και της πολιτιστικής παράδοσης.

2 Τα αγαθά του πολιτισμού αποτελούν μαρτυρίες της ύπαρξης καθώς και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου. Ειδικότερα, τα μνημεία μιας χώρας λαμβάνονται ως οι υλικές μαρτυρίες του πολιτισμού της, των οποίων η προστασία κρίνεται παγκοσμίως επιβεβλημένη. Η πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 του ν. 4858/2021¹ αποτελείται από τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων και άλλων θαλάσσιων ζωνών, στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά.

3 Υπό την αιγίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, αμέσως μετά την υπογραφή του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών στις 26.06.1945 και την έναρξη ισχύος του στις 24.10.1945,² ιδρύθηκε, στις 16.11.1945, εξειδικευμένος Οργανισμός για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO), ο οποίος έκτοτε προσφέρει τις υπηρεσίες του στους τομείς αυτούς σε ολόκληρο τον πλανήτη.³ Η Ελλάδα έχει συνυπογράψει αμφότερες τις ιδρυτικές πράξεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και της Ουνέσκο.

4 Η Ουνέσκο λειτουργεί ως κέντρο επικοινωνίας και συνάντησης λαών και πολιτισμών αλλά και ως κέντρο στο οποίο συνομολογούνται διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες. Στον Οργανισμό συμμετέχουν 196 κράτη-μέλη, σε καθένα εκ των οποίων συγκροτείται Εθνική Επιτροπή,⁴ με αποστολή να διασφαλίζει τη μόνιμη παρουσία της Ουνέσκο σε εκείνο και να συμβάλλει στην προσπάθεια του Οργανισμού για προώθηση της διεθνούς συνεργασίας.

5 Οι τεράστιες καταστροφές που προκάλεσε σε πολλά πολιτιστικά μνημεία ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησαν στην υιοθέτηση από τη Γενική Συνέλευση της UNESCO, στις 16 Νοεμβρίου 1972, της Σύμβασης για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, καθιστώντας την προστασία των πολιτιστικών αγαθών διεθνή υπόθεση. Η εν λόγω Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα το 1981⁵ συνιστώντας το πρώτο βήμα για την ένταξη ελληνικών μνημείων στο διεθνές δίκτυο της Ουνέσκο.

6 Ο χαρακτηρισμός «Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO» απονέμεται σε μνημεία, κτίσματα και τοποθεσίες, που διακρίνονται παγκοσμίως για την ιστορική, πολιτιστική, καλλιτεχνική και περιβαλλοντική σημασία τους. Τα μνημεία που συγκαταλέγονται στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς⁶ επιλέγονται και εγκρίνονται βάσει της αξίας τους ως τα καλύτερα παραδείγματα της δημιουργικής ιδιοφυΐας του ανθρώπου ή αντίστοιχα ως περιοχές εξαιρετικής

¹ Ν. 4858/2021 «Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» (Α΄220).

² Βλ. <https://unric.org/el/> εισαγωγικό σημείωμα, τελευταία πρόσβαση 20.09.2024

³ Βλ. <https://www.unesco.org/en/brief>, τελευταία πρόσβαση 20.09.2024

⁴ Βλ. σχετικά ν. 1971/1991 «Κύρωση του Καταστατικού Χάρτη των Εθνικών Επιτροπών για την UNESCO και περί συστάσεως της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την UNESCO» (Α΄173).

⁵ Ν. 1126/1981 «Περί κυρώσεως της εις Παρισίους την 23ην Νοεμ. 1972 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς (Α΄32).

⁶ Στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς περιλαμβάνονται πολιτιστικά και φυσικά μνημεία που έχουν εξαιρετική αξία για την ανθρωπότητα. Ο στόχος είναι να προστατευτούν και να διατηρούνται τα εν λόγω μνημεία για τις μελλοντικές γενιές. Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/list/?&mode=table>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

φυσικής ομορφιάς και αισθητικής σημασίας. Αποτελούν τεκμήρια μιας σημαντικής ανταλλαγής ανθρωπίνων αξιών και παρέχουν μια μοναδική ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία μιας πολιτισμικής παράδοσης ή ενός πολιτισμού που ζει ακόμα ή έχει εξαφανιστεί. Είναι άμεσα συνδεδεμένα με σημαντικά στάδια της ανθρώπινης ιστορίας και για τον λόγο αυτό έχουν **Εξέχουσα Οικουμενική Αξία** και αποτελούν τμήμα της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας.⁷ Στόχος της Ουνέσκο είναι η προστασία τους από κάθε είδους φθορά και καταστροφή, προκειμένου αυτά να κληροδοτηθούν στην επόμενη γενιά.

*Με τον όρο **Εξέχουσα Οικουμενική Αξία** νοείται πολιτιστική ή/και φυσική σημασία που είναι τόσο εξαιρετική ώστε να υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και να είναι εξίσου ανεκτίμητη για τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές όλης της ανθρωπότητας. Ως εκ τούτου, η μόνιμη προστασία αυτής της κληρονομιάς είναι υψίστης σημασίας για τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της.*

7 Η εγγραφή στον ως άνω Κατάλογο γίνεται μετά από αίτημα του κράτους μέλους του Οργανισμού και εγκρίνεται από την **Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς**.⁸ Η Επιτροπή έχει καθιερώσει συγκεκριμένα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό ενός αγαθού ως Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας και προκρίνει την ένταξή του στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, εφόσον πληροί τουλάχιστον ένα από αυτά. Έως το τέλος του 2004 προβλέπονταν έξι κριτήρια για την πολιτιστική και τέσσερα για τη φυσική κληρονομιά. Το 2005 το καθεστώς αυτό τροποποιήθηκε και προβλέφθηκε μια ενοποιημένη ομάδα δέκα κριτηρίων.⁹ Ο Κατάλογος της Ουνέσκο, το έτος 2024, περιλαμβάνει 1.223 μνημεία. Από αυτά, τα 952 αποτελούν πολιτιστικά μνημεία, 231 φυσικά και 40 μεικτά.¹⁰

Γράφημα 1. Διάκριση των 1.223 ΜΠΚ σε πολιτιστικά, φυσικά και μεικτά

8 Για τα χαρακτηρισθέντα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς, υφίσταται ειδικός Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο, στον οποίο περιλαμβάνονται ΜΠΚ τα οποία κινδυνεύουν από φυσικούς και ανθρωπογενείς παράγοντες (π.χ. σεισμοί, πλημμύρες, καιρικές μεταβολές,

⁷ Βλ. άρθρο 11 της Σύμβασης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (Παρίσι 1972), ό.π. υπό υποσημείωση 5, διαθέσιμο κείμενο σε <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, τελευταία πρόσβαση 20.09.2024. Επίσης, για τον ορισμό της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες Ουνέσκο, έκδοση 2023, παρ. 49, διαθέσιμες σε <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

⁸ Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς αποτελεί όργανο της Ουνέσκο, υπεύθυνο για την εφαρμογή της Σύμβασης για την Παγκόσμια Κληρονομιά, το οποίο αποτελείται από αντιπροσώπους είκοσι ενός κρατών-μελών της Σύμβασης οι οποίοι εκλέγονται από τη Γενική της Συνέλευση.

⁹ Κατευθυντήριες Οδηγίες Ουνέσκο (2023) παρ.77, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁰ Ως μεικτά ορίζονται τα μνημεία, που πληρούν μέρος ή το σύνολο των ορισμών τόσο της πολιτιστικής όσο και της φυσικής κληρονομιάς που προβλέπονται στα άρθρα 1 και 2 της Σύμβασης. Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες Ουνέσκο, παρ. 46, ό.π. υπό υποσημείωση 7. Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/list/?&mode=table>, (+), τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

πυρκαγιές, ένοπλες συρράξεις, βανδαλισμοί κ.α.). Το έτος 2024 αυτά αριθμούν σε 56,¹¹ εκ των οποίων κανένα δεν βρίσκεται εντός της ελληνικής επικράτειας.

Εικόνα 1. Χάρτης διασποράς των ΜΠΚ στην ελληνική επικράτεια

9 Η Ελλάδα μέχρι το έτος 2024 έχει επιτύχει να συμπεριληφθούν στον Κατάλογο της Ουνέσκο 19 μνημεία και πολιτιστικά τοπία.¹² Από αυτά, τα 17 είναι πολιτιστικά και τα λοιπά 2 έχουν χαρακτηριστεί ως μεικτά μνημεία (Μετέωρα και Άγιον Όρος – Άθως). Σημειώνεται ότι ακόμη δεν έχει εγγραφεί ελληνικό μνημείο φυσικής κληρονομιάς, κατηγορία στην οποία, σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 1126/1981¹³, περιλαμβάνονται φυσικά μνημεία, γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και φυσικά τοπία.

<i>A/A</i>	<i>MNHMEIO</i>	<i>ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ</i>
1	Ναός Επικούρειου Απόλλωνος – Βάσσεις	1986
2	Αρχαιολογικός χώρος Ακροπόλεως	1987
3	Αρχαιολογικός χώρος Δελφών	1987
4	Ιερό του Ασκληπιού στην Επίδαυρο	1988
5	Άγιον Όρος – Άθως	1988
6	Μετέωρα	1988
7	Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά Μνημεία Θεσσαλονίκης	1988
8	Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου	1988
9	Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας	1989
10	Αρχαιολογικός χώρος Μυστρά	1989
11	Αρχαιολογικός χώρος Δήλου	1990
12	Μονή Δαφνίου, Μονή Οσίου Λουκά και Νέα Μονή Χίου	1990
13	Πυθαγόρειο και Ηραίο Σάμου	1992
14	Αρχαιολογικός χώρος Αιγών (Βεργίνα)	1996
15	Αρχαιολογικοί χώροι Μυκηνών και Τίρυνθας	1999
16	Ιστορικό Κέντρο (Χώρα), με τη Μονή Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο	1999
17	Παλαιά Πόλη της Κέρκυρας	2007
18	Αρχαιολογικός χώρος Φιλίππων	2016
19	Ζαγόρι	2023

Πίνακας 1. Έτος ένταξης ελληνικών μνημείων στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

¹¹ Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/list/?&danger=1>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹² Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/statesparties/gr>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹³ Ο.π. υπό υποσημείωση 5.

Γράφημα 2. Κατηγορίες ελληνικών Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς

10 Ο πολιτισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την ανάπτυξη, καθώς μέσα από αυτόν και με τη χρήση πόρων δημιουργούνται ευκαιρίες επενδύσεων και επαύξησης εισοδήματος και θέσεων εργασίας. Όπως προκύπτει και από πρόσφατη μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Υπουργείου Πολιτισμού, τα έργα πολιτισμού της περιόδου 2014-2020 είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία, καθώς για κάθε ένα ευρώ που επενδύθηκε επιστράφηκαν στην οικονομία -μέσω των άμεσων, έμμεσων και πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων- άλλα 3,44 ευρώ.¹⁴

11 Η σημασία του πολιτισμού για την ανάπτυξη αναγνωρίζεται ήδη στο προοίμιο της Ατζέντας 2030. Η Ατζέντα αυτή, που υιοθετήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2015 στην 70ή Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, εμπεριέχει 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (αναλυόμενους σε 169 υποστόχους), οι οποίοι έρχονται να ενώσουν όλες τις χώρες του κόσμου για να επιλύσουν από κοινού μείζονα προβλήματα οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής φύσεως. Στο προοίμιό της αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «Αναγνωρίζουμε τη φυσική και πολιτιστική ποικιλομορφία του κόσμου και αναγνωρίζουμε ότι όλες οι κουλτούρες και οι πολιτισμοί μπορούν να συμβάλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη και αποτελούν κρίσιμους παράγοντες διευκόλυνσής της».¹⁵

12 Από τους δεκαεπτά (17), τρεις (3) Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης αναφέρονται ρητά στον πολιτισμό. Συγκεκριμένα:

- Ο **Στόχος 4 «Ποιοτική εκπαίδευση»**,¹⁶ επιδιώκει στον υποστόχο **4.7** «Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτήσουν τη γνώση και θα καλλιεργήσουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων, της προαγωγής της κουλτούρας της ειρήνης και της μη-βίας, της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη, καθώς και μέσω της **αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη**».

¹⁴ Βλ. σελ.45 της μελέτης για την «Αποτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των έργων πολιτισμού», Διαθέσιμη σε <http://ep.culture.gr/el/Documents/%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%99-%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%A5%CE%9A%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%99/%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A4%CE%95%CE%A3/>, τελευταία πρόσβαση 17.10.2024.

¹⁵ Βλ. κατωτέρω υπό. παρ. 17 σχετικά με την Ατζέντα 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη διαθέσιμη σε <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf?ref>, τελευταία πρόσβαση 29.11.2024.

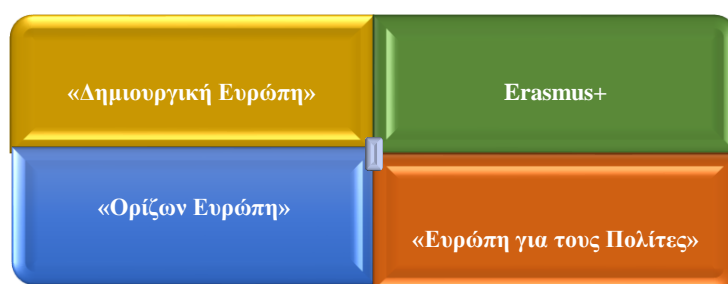
¹⁶ Βλ. σελ.21 του κειμένου της Ατζέντας 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη, Στόχος 4 υποστόχος 4.7, ό.π. υπό υποσημείωση 15.

- Ο Στόχος 8 «Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη», επιδιώκει στον υποστόχο 8.9 «Έως το 2030, σχεδιασμό και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα».¹⁷
- Ο Στόχος 11 «Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες» επιδιώκει στον υποστόχο 11.4 «Ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς».¹⁸

13 Από δεκαετίας και πλέον, με τα ψηφίσματα A/66/209¹⁹ και A/69/228²⁰ της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) του Δεκεμβρίου 2011 και 2014 αντίστοιχα, με θέμα την προώθηση της αποτελεσματικότητας, της λογοδοσίας, της αποδοτικότητας και της διαφάνειας της δημόσιας διοίκησης με την ενίσχυση των ανώτατων ελεγκτικών θεσμών, έχει αναγνωριστεί ο κομβικός ρόλος των Ανώτατων Ελεγκτικών Ιδρυμάτων στην προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης και της λογοδοσίας και ακολούθως η συμβολή τους στην αποτελεσματική, διαφανή και υπεύθυνη εφαρμογή της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.²¹ Κατόπιν τούτων, ο Διεθνής Οργανισμός των Ανωτάτων Οργάνων Ελέγχου (INTOSAI) καθόρισε πέντε(5) βασικές προτεραιότητες στο στρατηγικό του σχέδιο για την περίοδο 2023-2028,²² μία εκ των οποίων είναι η συμβολή στην επίτευξη της Ατζέντας του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η παρούσα επισκόπηση, που άπτεται της επίτευξης στην Ελλάδα των στόχων 4, 8, 11 και ειδικότερα των υποστόχων 4.7, 8.9 και 11.4, μέσω της διερεύνησης του πλαισίου διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς στη Χώρα, της ανάδειξης των μέσων για την αξιοποίησή της στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και των δημοσιονομικών συνεπειών των έργων πολιτισμού.

14 Η διατήρηση και η προστασία των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς απαιτούν σημαντικούς οικονομικούς πόρους. Στην παρούσα επισκόπηση, θα επιχειρηθεί η αποτύπωση όλων των πηγών χρηματοδότησης, οι οποίες αξιοποιούνται στην Ελλάδα, παρέχοντας σχετικά στατιστικά στοιχεία. Τα κυριότερα χρηματοδοτικά εργαλεία, πέραν του κρατικού προϋπολογισμού, τα οποία δύνανται να χρησιμοποιηθούν για την υλοποίηση έργων πολιτισμού είναι τα ακόλουθα:

- **Το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς (World Heritage Fund)**
- **Ευρωπαϊκά Προγράμματα**

Γράφημα 3. Ευρωπαϊκά Προγράμματα χρηματοδότησης έργων πολιτισμού

¹⁷ Βλ. σελ. 24 Στόχος 8 υποστόχος 8.9 ό.π. υπό υποσημείωση 15.

¹⁸ Βλ. σελ. 26 Στόχος 11 υποστόχος 11.4 ό.π. υπό υποσημείωση 15.

¹⁹ Διαθέσιμο σε https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/documents/open_access/intosai_and_united_nations/66_209_2011/EN_un_resol_66_209.pdf, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

²⁰ Διαθέσιμο σε https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/documents/open_access/intosai_and_united_nations/69_228_2014/EN_un_resol_69_228.pdf, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

²¹ Βλ. σχετικά <https://www.intosai.org/focus-areas/intosai-un-sdgs.html> τελευταία πρόσβαση 08.11.2024

²² Βλ. σελ.6 Priority 2, διαθέσιμο σε https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/documents/open_access/about_intosai/strategic_plan/EN_2023-2028_intosai_strategic_plan_04_2023.PDF, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024.

➤ **Ευρωπαϊκά Ταμεία**

Γράφημα 4. Ευρωπαϊκά Ταμεία χρηματοδότησης έργων πολιτισμού

Εμβέλεια και τρόπος προσέγγισης της επισκόπησης

15 Η επισκόπηση εγκύπτει αποκλειστικά στα ελληνικά μνημεία, τα οποία έχουν περιληφθεί στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο, αποκλείοντας από το πεδίο της τους λοιπούς καταλόγους²³ με μνημεία και αγαθά που έχει καταρτίσει ο Οργανισμός. Επιπλέον, δοθέντος ότι τα μνημεία της ελληνικής επικράτειας που έχουν εγγραφεί στον Κατάλογο χαρακτηρίζονται είτε ως πολιτιστικά είτε ως μεικτά, η επισκόπηση αναπόφευκτα δίνει ιδιαίτερο βάρος στην εξέταση των μνημείων αυτών -και δη των πολιτιστικών, που ανέρχονται το έτος 2024 σε 17 από το σύνολο των 19 αναγνωρισμένων ως Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς στην Ελλάδα - εξαιρώντας από την εμβέλειά της τα φυσικά μνημεία, τα οποία αποτελούν την τρίτη και τελευταία κατηγορία του εν λόγω Κατάλογου. Ως προς την τελευταία αυτή κατηγορία επισημαίνεται η μέχρι τώρα υποεκπροσώπηση της χώρας μας στον Κατάλογο.

16 Η επισκόπηση δομείται σε δύο Μέρη: στο Μέρος I περιγράφεται η διαδρομή από τη λήψη της απόφασης -σε εθνικό επίπεδο- για την υποψηφιότητα ενός μνημείου²⁴ προς ένταξη στον Κατάλογο της Ουνέσκο μέχρι την εγγραφή του, αναλύοντας τις διαδικασίες, τους προαπαιτούμενους όρους, τους εμπλεκόμενους φορείς και τις ακολουθούμενες ενέργειες σύμφωνα με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο. Επιπροσθέτως παρατίθενται στοιχεία χρηματοδότησης που συνεχονται με το ως άνω προ της εγγραφής στον Κατάλογο στάδιο. Στο Μέρος II εξετάζεται το μετά την ένταξη καθεστώς - ποιες υποχρεώσεις γεννώνται για τη χώρα μας από την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο της Ουνέσκο και με ποιους τρόπους αυτές πληρούνται, ποια χρηματοδοτικά εργαλεία έχει στη διάθεσή της η Χώρα και ποιοι είναι οι αρμόδιοι για την εφαρμογή του νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου φορείς. Η επισκόπηση, περαιτέρω, περιγράφει το νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο που αφορά στα ΜΠΚ αναδεικνύοντας πώς η εθνική νομοθεσία λειτουργεί συμπληρωματικά με το κανονιστικό πλαίσιο που συνιστούν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες.

17 Η επισκόπηση, ερευνώντας αυτοτελώς τα ελληνικά ΜΠΚ, περιλαμβάνει ιδιαίτερη αναφορά στο καθεστώς χρηματοδότησής τους, στο ρυθμιστικό τους πλαίσιο καθώς και στους εμπλεκόμενους στη διαχείρισή τους φορείς. Επίσης, σ' αυτήν περιγράφονται οι συνήθεις επαπειλούμενοι κίνδυνοι και τα σχέδια αντιμετώπισής τους, οι αδυναμίες, οι προκλήσεις, οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες που αφορούν αυτή την ξεχωριστή ομάδα πολιτιστικών αγαθών, που για πρώτη φορά συνιστά αντικείμενο στοχευμένης μελέτης του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο, θεσμικά, είναι επιφορτισμένο όχι μόνο να αναδείξει τους τομείς υψηλού κινδύνου, αλλά και να παρακολουθεί την πορεία υλοποίησης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ατζέντας 2030 του ΟΗΕ στην Ελλάδα.²⁵

18 Τα δεδομένα εισπράξεων και επισκεψιμότητας των μνημείων, που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα επισκόπηση, αντλήθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ²⁶ και έτυχαν περαιτέρω επεξεργασίας. Τα στοιχεία για τις δαπάνες προέρχονται κυρίως από το Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ) και την ΕΔΕΠΟΛ²⁷ καθώς και από τον Οργανισμό Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (ΟΦΥΠΕΚΑ).

²³ Ως τέτοιοι αναφέρονται ενδεικτικά το Παγκόσμιο δίκτυο Αποθεμάτων Βιόσφαιρας, ο Κατάλογος Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ο Κατάλογος με τα Παγκόσμια Γεωπάρκα κ.ά., βλ. σχετικά <https://www.unesco.org/en/lists-designations>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

²⁴ Για τις ανάγκες της παρούσας επισκόπησης στην έννοια του μνημείου περιλαμβάνεται και εκείνη της τοποθεσίας.

²⁵ Βλ. ανωτέρω υπό παράγραφο 13.

²⁶ Βλ. <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

²⁷ Επιτελική δομή ΕΣΠΑ του ΥΠΠΟ.

Εικόνα 2. Συνοπτική απεικόνιση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης

19 Για την εκπόνηση της επισκόπησης:

A. Μελετήθηκε το διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό νομοθετικό, κανονιστικό και ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει τη διαχείριση, προστασία, προβολή, οργάνωση και λειτουργία των μνημείων που βρίσκονται στην Ελλάδα και έχουν εγγραφεί στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

B. Συλλέχθηκαν πρωτογενή και δευτερογενή στοιχεία όπως προέκυψαν από:

α. τις τηλεδιασκέψεις, συνεντεύξεις, τηλεφωνική επικοινωνία και ηλεκτρονική αλληλογραφία με εκπροσώπους του ΥΠΠΟ, του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ), του ΟΦΥΠΕΚΑ, της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την Ουνέσκο και της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ελλάδας στην Ουνέσκο, στην αρμοδιότητα των οποίων εμπίπτουν θέματα σχετικά με το αντικείμενο της επισκόπησης.

β. κείμενα εκθέσεων και έντυπα άλλων φορέων, όπως:

- η ειδική Έκθεση 8/2020 του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου με τίτλο «Επενδύσεις της ΕΕ σε χώρους πολιτισμού: ζήτημα που χρήζει μεγαλύτερης εστίασης και συντονισμού».²⁸

- η Έκθεση Παρακολούθησης έτους 2023 της Eurostat με τίτλο «Βιώσιμη Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έκθεση Παρακολούθησης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης στο πλαίσιο της ΕΕ».²⁹

- η Έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί του Απολογισμού των Εσόδων και Εξόδων του Κράτους έτους 2022 και του Ισολογισμού (Κατάστασης Χρηματοοικονομικής Θέσης) και των λοιπών Χρηματοοικονομικών Καταστάσεων της Κεντρικής Διοίκησης της 31ης Δεκεμβρίου 2022³⁰ καθώς και η αντίστοιχη του έτους 2023.³¹

- η Έκθεση για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 2024 του ΟΗΕ.³²

- η συγχρηματοδοτηθείσα από την ΕΕ, μέσω του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας IPA-Αδριατική 2007-2013, μελέτη με τίτλο «Σχεδιασμός της διαχείρισης των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO – Κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη, υλοποίηση και παρακολούθηση των σχεδίων διαχείρισης – με παραδείγματα ΜΠΚ της Αδριατικής».³³

²⁸ Διαθέσιμη https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_08/SR_Cultural_investments_EN.pdf, τελευταία πρόσβαση 25.11.2024.

²⁹ Διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/16817772/KS-04-23-184-EN-N.pdf/845a1782-998d-a767-b097-f22ebe93d422?version=2.0&t=1688373085450>, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024.

³⁰ Διαθέσιμη σε <https://www.elsyn.gr/el/node/879>, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024.

³¹ Ο.π. υπό υποσημείωση 30.

³² Διαθέσιμη σε <https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2024.pdf>, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024

³³ Διαθέσιμο σε https://www.expoaus.org/upload/novosti/publication_expoaus_grcka_web_11170.pdf, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024

- η «Μελέτη της αποτίμησης των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των έργων πολιτισμού», που διενήργησε η εταιρεία Deloitte για το Υπουργείο Πολιτισμού το έτος 2023.³⁴
- η Μελέτη «Απελευθερώνοντας τις δυνάμεις του Πολιτισμού – Προτάσεις πολιτικής» του Οργανισμού Έρευνας και Ανάλυσης διαΝΕΟσις, Οκτώβριος 2023.³⁵
- η Μελέτη ««The National Value of UNESCO Designations to the United Kingdom -UNESCO is bringing sites, people and communities together, creating and delivering value for the United Kingdom», της Εθνικής Επιτροπής-UNESCO του Ηνωμένου Βασιλείου,³⁶ έτους 2020.
- η Εθνική Έκθεση Εθελοντικής Αξιολόγησης Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης που υπέβαλε η Χώρα, μέσω της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού, τον Ιούλιο του 2022 στον ΟΗΕ.³⁷
- γ. δημόσια διαθέσιμη πληροφόρηση επίσημων ιστοσελίδων που διατηρούν στο διαδίκτυο οι δραστηριοποιούμενοι στο εν θέματι πεδίο φορείς, όπως:
 - οι περιοδικές αναφορές του δεύτερου κύκλου (periodic reports of second cycle) που δημοσίευσε το έτος 2015 η Ουνέσκο και αφορούν τη χρονική περίοδο 2012-2015 για τα κράτη-μέλη της Ευρώπης.³⁸
 - οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ουνέσκο για την εφαρμογή της Σύμβασης για την Παγκόσμια Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά του 1972.³⁹
- δ. δημοσιεύσεις σε νομικά περιοδικά, όπως το «Νομικό Βήμα»,⁴⁰ «Το Σύνταγμα»⁴¹ και την Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ (2005).⁴²

Εικόνα 3. Άποψη της Πόλης της Κέρκυρας, που εντάχθηκε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο το 2007.

³⁴ Ο.π. υπό υποσημείωση 14.

³⁵ Διαθέσιμη σε https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2023/10/culture_final.pdf, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024.

³⁶ Διαθέσιμη σε <https://unesco.org.uk/national-value/>, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024

³⁷ Διαθέσιμη σε <https://gslegal.gov.gr/wp-content/uploads/2023/07/VNR-2022-Greece.pdf>, τελευταία πρόσβαση 6.11.2024

³⁸ Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/documents/?action=list&category=periodicreportingv>, τελευταία πρόσβαση 29.11.2024.

³⁹ Ο.π. υπό υποσημείωση 7.

⁴⁰ Εμμανουήλ Ι. Λασκαρίδης, «Τρόποι Προστασίας πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Ιδιωτικό και Δημόσιο Δίκαιο», Νομικό Βήμα, (2022), τόμος 70, σελ.529 επ..

⁴¹ Κατερίνα Παπαδοπούλου, «Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών εν καιρώ πολέμου», «ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ» (ΤοΣ) τ. 3-4/2022, σελ.855 επ.

⁴² Κωνσταντίνος Β. Χιώλος, «Η συνταγματική προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος», ΔΣΘ τ. 26 (2005), σελ. 113 επ..

Σύντομη Παρουσίαση Νομοθετικού Πλαισίου

20 Οι φυσικές καταστροφές και η ανθρωπογενής παρέμβαση συνιστούν τις δύο κύριες απειλές για τα πολιτιστικά μνημεία. Πρόσθετοι κίνδυνοι, επίσης, είναι εκείνοι που συνδέονται με τη διαχείρισή τους, όπως η ανεπάρκεια οικονομικών και ανθρώπινων πόρων, η έλλειψη Διαχειριστικού Σχεδίου κ.λπ.. Η ανάγκη αντιμετώπισης των πολλαπλών αυτών κινδύνων συγκαταλέγεται στις αιτίες διαμόρφωσης του ισχύοντος νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου, το οποίο είναι πολυεπίπεδο, καθώς ευεργετικές για τα μνημεία διατάξεις απαντούν τόσο στην εθνική νομοθεσία, όσο και σε ευρωπαϊκές και διεθνείς συμβάσεις. Τέλος, η ίδια η Ουνέσκο έχει καθιερώσει τους δικούς της κανόνες (Κατευθυντήριες Οδηγίες)⁴³, που αφορούν αποκλειστικά στα ΜΠΚ και εφαρμόζονται συνδυαστικά με τις νομοθετικές διατάξεις.

21 Ακολούθως παρατίθενται οι σημαντικότερες διεθνείς συμβάσεις αναφορικά με την προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, που έχουν κυρωθεί και ισχύουν στην Ελλάδα, κατ' άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος.

• Η Σύμβαση της Χάγης για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (1954), που κυρώθηκε με τον ν. 1114/1981.⁴⁴ Η Σύμβαση έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερης σπουδαιότητας καθώς αποτελεί την πρώτη διεθνή νομική συμφωνία σχετικά με το δίκαιο του πολέμου, συνδεδεμένη αποκλειστικά με τα ζητήματα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το 1999, με την υπογραφή του 2ου Πρωτοκόλλου της, που κυρώθηκε με τον ν. 3317/2005 (Α' 45), ενισχύθηκε το καθεστώς προστασίας της Σύμβασης.
• Η «Σύμβαση των Παρισίων, αφορώσα εις τα ληφθησόμενα μέτρα δια την απαγόρευσιν και παρεμπόδισιν της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητος των πολιτιστικών αγαθών» (1970), που κυρώθηκε με τον ν. 1103/1980.⁴⁵ Το κείμενο της σύμβασης συμβάλλει νομικά στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών των κρατών-μελών τονίζοντας τη λήψη μέτρων και τη σύσταση υπηρεσιών για την αποτροπή παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών, με την παραδοχή ότι η διεθνής συνεργασία συνιστά ένα εκ των αποτελεσματικότερων μέσων προστασίας έναντι όλων των αναφερόμενων κινδύνων.
• Η Σύμβαση των Παρισίων για την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής Κληρονομιάς (1972), που κυρώθηκε με τον ν. 1126/1981.⁴⁶ Η σύμβαση συνδέει για πρώτη φορά τις έννοιες του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος με τη σύνταξη Καταλόγου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, ο οποίος περιέχει όλα τα μνημεία και φυσικά τοπία που η διεθνής κοινότητα θεωρεί ως αγαθά Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας.⁴⁷ Η αποδοχή της Σύμβασης από τα κράτη-μέλη σημαίνει την αναγνώριση της υποχρέωσής τους να προστατεύουν, να συντηρούν, να παρουσιάζουν, να αναδεικνύουν και να μεταβιβάζουν την κληρονομιά τους (πολιτιστική και φυσική) στις επόμενες γενιές. Οι διατάξεις της Σύμβασης εφαρμόζονται μέσω της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς, η οποία προσδιορίζει τους χώρους που πρέπει να προστατευτούν (με τον Κατάλογο) αλλά και τους χώρους που βρίσκονται σε κίνδυνο (με αντίστοιχο Κατάλογο).
• Η Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Παρίσι, 2003), η οποία κυρώθηκε με τον ν. 3521/2006.⁴⁸ Προάγει διεθνείς αρχές και κανόνες για τη διασφάλιση της

⁴³ Ο.π. υπό υποσημείωση 7

⁴⁴ Ν. 1114/1981 «Περί κυρώσεως της εις Χάγην την 14ην Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως "περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως μετά του Κανονισμού εκτελέσεως αυτής, του Πρωτοκόλλου και των υπ' αριθ. Ι,ΙΙ και ΙΙΙ αποφάσεων της διασκέψεως"», (Α' 6).

⁴⁵ Ν. 1103/1980 «Περί κυρώσεως της εις Παρίσιους την 17ην Νοεμ. 1970 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως αφορώσης εις τα ληπτέα μέτρα δια την απαγόρευσιν και παρεμπόδισιν της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητος των πολιτιστικών αγαθών» (Α' 297).

⁴⁶ Ο.π. υπό υποσημειώσεις 5,7.

⁴⁷ Κατερίνα Παπαδοπούλου, ό.π. υπό υποσημείωση 41.

⁴⁸ Ν. 3521/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς» (Α' 275).

αναγνώρισης, του σεβασμού και της αξιοποίησης κοινωνικών πρακτικών, τελετουργιών και εκδηλώσεων, προφορικών παραδόσεων, γνώσεων και τεχνικών.

- Η Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων (Παρίσι, 2005), η οποία κυρώθηκε με τον ν. 3520/2006.⁴⁹ Δίνει έμφαση στον σεβασμό της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων των χωρών και την ενίσχυση της διαπολιτισμικότητας στο πνεύμα οικοδόμησης γεφυρών μεταξύ των λαών.
- Ο Καταστατικός Χάρτης των Εθνικών Επιτροπών για την Ουνέσκο, που εγκρίθηκε από την 20^η Γενική Συνέλευση των κρατών-μελών.⁵⁰

22 Στο ίδιο πνεύμα, το ευρωπαϊκό δίκαιο εστιάζει ιδιαίτερα στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών υιοθετώντας μία σειρά Συμβάσεων, που αφορούν στο ζήτημα της μέριμνας για την πολιτιστική κληρονομιά, αρχικά προσδιορίζοντας την έννοια των πολιτιστικών αγαθών και στη συνέχεια προβλέποντας μέτρα για τη διασφάλιση ομοιόμορφου ελέγχου στα σύνορα των κρατών-μελών. Για την επίτευξη των ανωτέρω σκοπών, υπεγράφησαν οι ακόλουθες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης:

- Η ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Λονδίνο, 1969) η οποία κυρώθηκε με τον ν. 1127/1981.⁵¹ Αναθεωρήθηκε με την ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Βαλέτα, 1992), που κυρώθηκε με τον ν. 3378/2005.⁵² Με την υιοθέτηση της σύμβασης αυτής, τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την ευθύνη της συντήρησης και διατήρησης της αρχαιολογικής κληρονομιάς, δίνοντας έμφαση - κατ' άρθρο 4 της σύμβασης- στη διατήρησή της στη θέση εύρεσης. Επιπλέον, δεσμεύονται να παρέχουν τα εχέγγυα για την ορθολογική διαχείριση των αρχαιολογικών χώρων αναφορικά με την υποδοχή μεγάλου αριθμού επισκεπτών και την προστασία του αρχαιολογικού και επιστημονικού χαρακτήρα τους, και αναλαμβάνουν την ευθύνη της επαρκούς χρηματοδότησης των χώρων αυτών σε σχέση με τη φυσική βιωσιμότητα, καθώς και την ανάδειξη και προβολή τους. Σημειώνεται ότι στο άρθρο 6 της Σύμβασης προβλέπεται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέλος αναλαμβάνει την υποχρέωση να ρυθμίσει και να αυξήσει τους πόρους της δημόσιας οικονομικής υποστήριξης για την αρχαιολογική έρευνα από τις εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές αρχές.
- Η ευρωπαϊκή Σύμβαση της Γρανάδας (1985) για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, η οποία κυρώθηκε με τον ν. 2039/1992.⁵³
- Η ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα αδικήματα που αφορούν πολιτιστικά αγαθά (Δελφοί, 1985), η οποία κυρώθηκε με τον ν. 4744/2020.⁵⁴
- Η Σύμβαση Unidroit (Ρώμη, 1995), για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά, η οποία εντάχθηκε στην ελληνική έννομη τάξη κυρωθείσα με τον ν. 3348/2005.⁵⁵

23 Το βασικό, όμως, πλαίσιο προστασίας για τα αρχαιολογικά και λοιπά μνημεία πολιτισμού στην ελληνική επικράτεια είναι εκείνο που ορίζεται από την εθνική νομοθεσία, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί και εμπλουτιστεί με την υιοθέτηση των διεθνών κι ευρωπαϊκών συμβατικών

⁴⁹ Ν. 3520/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων» (Α' 274).

⁵⁰ Ο Καταστατικός Χάρτης των Εθνικών Επιτροπών για την UNESCO κυρώθηκε με το ν. 1971/1991, με τον οποίο επίσης συστάθηκε η ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO, ό.π. υπό υποσημείωση 4.

⁵¹ Ν. 1127/1981 «Περί κυρώσεως της εις Λονδίνο την 6ην Μαΐου 1969 υπογραφείσης Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προστασίαν της Αρχαιολογικής κληρονομιάς» (Α' 32).

⁵² Ν. 3378/2005 «Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη)» (Α' 203).

⁵³ Ν. 2039/1992 «Κύρωση της σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης» (Α' 61). Βλ. σχετικά <https://nomosphysis.org.gr/7027/i-sumbasi-tis-granadas-gia-tin-prostasia-tis-arxitektonikis-klironomias-kai-to-suintagma-martios-1999>.

⁵⁴ Ν. 4744/2020 «Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα αδικήματα που αφορούν πολιτιστικά αγαθά και διατάξεις εφαρμογής» (Α' 213).

⁵⁵ Ν. 3348/2005 «Κύρωση της Σύμβασης Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά» (Α' 144).

κειμένων. Στο άρθρο 24 του Συντάγματος προστατεύεται το περιβάλλον, μέρος του οποίου αποτελεί η πολιτιστική κληρονομιά.⁵⁶ Το γεγονός ότι στο Σύνταγμα δεν γίνεται διαχωρισμός μεταξύ φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά γίνεται δεκτό ότι στην ευρύτερη έννοια του περιβάλλοντος εμπεριέχεται και η πολιτιστική κληρονομιά, συνάδει με τη σύγχρονη ολιστική προσέγγιση περί βιωσιμότητας και ανάπτυξης. Το ίδιο το άρθρο, μάλιστα, αναφέρεται στην αρχή της αειφορίας. Η λιτή και παράλληλα ευρεία διατύπωση του άρθρου 24 έχει επιτρέψει τη συμπόρευσή του, πλην άλλων, με τις προαναφερθείσες ευρωπαϊκές και διεθνείς συμβάσεις.

24 Τα μνημεία πολιτισμού της χώρας μας, που έχουν εγγραφεί στον Κατάλογο, υπόκεινται στην προστασία και στους κανόνες διαχείρισης που ορίζει το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο για όλα τα μνημεία πολιτισμού ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού τους από τον διεθνή Οργανισμό.

25 Στην ελληνική έννομη τάξη υιοθετήθηκαν, περαιτέρω, για τον ορισμό και τη θέσπιση κανόνων προστασίας των πολιτιστικών αγαθών, τα ακόλουθα, κατά χρονολογική σειρά, βασικά νομοθετήματα:

- Ο ν. 5351/1932,⁵⁷ ο οποίος αποτελεί ένα από τα βασικότερα νομοθετήματα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, διασφαλίζοντας τη δυνατότητα του Κράτους να γνωρίζει και να κατέχει όλα τα αρχαία όπου κι αν αυτά βρίσκονται.
- Ο ν. 1469/1950,⁵⁸ στο άρθρο 1 του οποίου ορίζεται το πλαίσιο αναφορικά με οποιεσδήποτε παρεμβάσεις, πλην άλλων, σε μνημεία μεταγενέστερα του 1830 χαρακτηρισμένα ως έργα τέχνης που χρήζουν ειδικής προστασίας.
- Ο ν. 3028/2002,⁵⁹ αναφορικά με την εν γένει προστασία του πολιτισμού, ως αγαθού δημοσίου συμφέροντος και σκοπού και ως μέσου διαφύλαξης της ιστορικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας της Χώρας. Πρόκειται για το πρώτο, μετά το 1932, ολοκληρωμένο νομοθέτημα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς που περιλαμβάνει διατάξεις που ρυθμίζουν σημαντικά ζητήματα στο πεδίο του πολιτισμού, όπως της ισότιμης αντιμετώπισης των μνημείων, του εμπλουτισμού της προστασίας με την ευαισθητοποίηση του κοινού, της ιδιοκτησίας και της κατοχής των μνημείων, της διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών, της οργάνωσης και προαγωγής της έρευνας, της ανταλλαγής και του δανεισμού με ξένες χώρες. Σύμφωνα με το άρθρο 3 αυτού⁶⁰, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς συνίσταται α) στον εντοπισμό, την έρευνα, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη των στοιχείων της, β) στη διατήρηση και την αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της, γ) στην αποτροπή της παράνομης ανασκαφής, της κλοπής και της παράνομης εξαγωγής, δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της, ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν, στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά.

⁵⁶ Βλ. σχετικά Κωνσταντίνος Β. Χιώλος, ό.π. υπό υποσημείωση 42.

⁵⁷ Ν. 5351/1932 «Περί τροποποιήσεων και προσθηκών εις τον Νόμον ΒΧΜζ' περί αρχαιοτήτων» (Α' 93). Ο νόμος κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. της 9/24-8-1932 (Α' 275) «Περί κωδικοποίησης των διατάξεων του Νόμ. 5351 ως και των εν ισχύι σχετικών διατάξεων των Νόμ. ΒΧΜΣΤ', 2447, 491, 4823 και του Ν.Δ. της 12/16 Ιουν. 1926 εις έν ενιαίον κείμενον Νόμου, φέρον τον αριθ. 5351 και τον τίτλον "περί αρχαιοτήτων"».

⁵⁸ Ν. 1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830» (Α' 169).

⁵⁹ Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (Α' 153). Κωδικοποιήθηκε με τον ν. 4858/2021, ό.π. υπό υποσημείωση 1.

⁶⁰ Το άρθρο 3 του ν. 3028/2002 κωδικοποιήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 4858/2021, ό.π. υπό υποσημείωση 1.

- Ο ν. 4355/2015,⁶¹ με τις διατάξεις του οποίου ρυθμίζονται η διαδικασία και οι όροι, σύμφωνα με τους οποίους επιστρέφονται τα πολιτιστικά αγαθά, που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος κράτους-μέλους.
- Ο ν. 4761/2020,⁶² ο οποίος, πλην άλλων, ορίζει τους στρατηγικούς σκοπούς του Οργανισμού Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων (ΟΔΑΠ) και τα μέσα για την εκπλήρωσή τους. Σ' αυτούς συγκαταλέγονται η αύξηση των οικονομικών πόρων που προέρχονται από τις επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους, η παροχή υπηρεσιών προς τους επισκέπτες και η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας καθώς και η διάθεση των οικονομικών πόρων για την υποστήριξη πολιτικής για την ανάδειξη, προβολή και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη λειτουργία των αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων και μουσείων και των υπηρεσιών και φορέων που έχουν ως αρμοδιότητα την προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ο ν. 4858/2021,⁶³ που συστηματοποιεί το μέχρι την έκδοσή του ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο για την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω της κωδικοποίησης όλων των νομοθετημάτων, συμπεριλαμβανομένου του ν. 3028/2002, και λοιπών διάσπαρτων διατάξεων νόμου καθώς και των ήδη προβλεπόμενων στις κωδικοποιούμενες διατάξεις κανονιστικών διοικητικών πράξεων, αφού ελήφθη υπόψη η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Με τον Κώδικα παρέχεται, τόσο στα διοικητικά όργανα όσο και στους πολίτες, η δυνατότητα να έχουν άμεση και ασφαλή γνώση της συνολικής νομοθεσίας που αφορά σε ζητήματα προστασίας των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, τονίζεται η αξία του πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσω της θέσπισης ειδικών οργάνων για την προστασία του, ενώ προβλέπεται η έκδοση προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων, για τη ρύθμιση και λεπτομερή περιγραφή επιμέρους διαδικασιών.
- Ο ν. 5021/2023,⁶⁴ με τον οποίο επιχειρείται ο εκσυγχρονισμός της μουσειακής πολιτικής μέσω της ίδρυσης πέντε νπδδ-μουσείων, εποπτευόμενων πλέον από την Υπουργό Πολιτισμού, που αναλαμβάνουν τις αρμοδιότητες ισάριθμων ειδικών περιφερειακών υπηρεσιών του ΥΠΠΟ, και περαιτέρω επέρχονται τροποποιήσεις στον Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς (ν. 4858/2021) και στον ν. 4761/2020 περί των αρμοδιοτήτων του ΔΣ του ΟΔΑΠ.

⁶¹ Ν. 4355/2015 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2014/60/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαΐου 2014 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών, που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος κράτους-μέλους και άλλες διατάξεις» (Α' 178). Τα άρθρα 2-10 του νόμου κωδικοποιήθηκαν με τον ν. 4858/2021, ό.π. υπό υποσημείωση 1.

⁶² Ν. 4761/2020 «Αναδιοργάνωση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και μετονομασία του σε Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων, προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στο εξωτερικό, ρυθμίσεις για το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και το μουσείο «Φοίβος Ανωγειανάκης και άλλες διατάξεις» (Α' 248), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

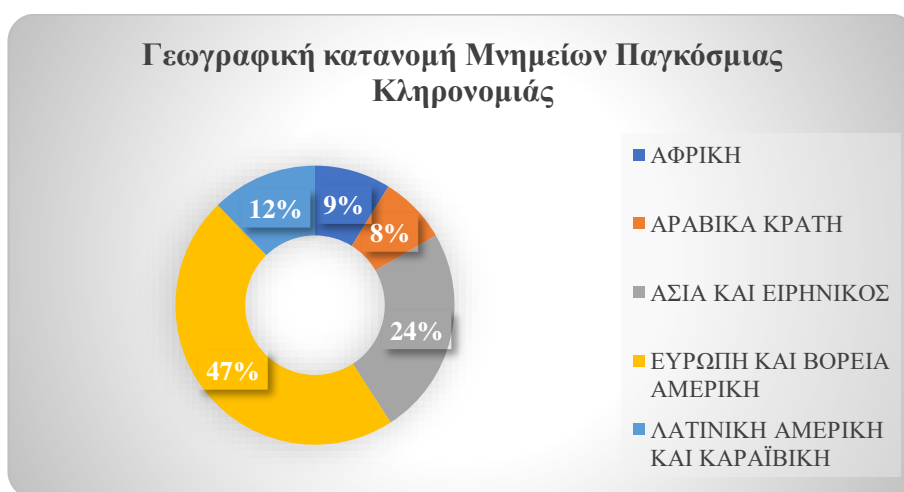
⁶³ Ν. 4858/2021, ό.π. υπό υποσημείωση 1.

⁶⁴ Ν. 5021/2023 «Εκσυγχρονισμός της μουσειακής πολιτικής και ζητημάτων διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς: ίδρυση μουσείων - Ν.Π.Δ.Δ., ... και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει (Α' 31).

Μέρος Ι – Πριν την ένταξη στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

26 Ο ρόλος της Ουνέσκο σε θέματα προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς είναι καταλυτικός σε επίπεδο ρύθμισης και διαχείρισης. Οι περισσότερες από τις πρωτοβουλίες της Ουνέσκο και τα προγράμματά της, έχουν διαρθρωθεί γύρω από πέντε στρατηγικούς στόχους, γνωστούς ως τα «5c's»,⁶⁵ οι οποίοι αποτελούν το βασικό πλαίσιο εφαρμογής της Σύμβασης για την Παγκόσμια Κληρονομιά και είναι οι εξής: 1) *credibility* (αξιοπιστία) 2) *conservation* (διατήρηση) 3) *capacity building* (ανάπτυξη ικανοτήτων) 4) *communication* (επικοινωνία) 5) *communities* (κοινότητες). Οι τέσσερις πρώτοι στρατηγικοί στόχοι καθορίστηκαν και εγκρίθηκαν από τα κράτη-μέλη στη «Δήλωση της Βουδαπέστης» το 2002,⁶⁶ ενώ ο πέμπτος στόχος υιοθετήθηκε με τη 2007 31COM 13B απόφαση της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς.⁶⁷

27 Αναλυτικότερα, ο πρώτος όρος (*credibility*) αναφέρεται στην αξιοπιστία της Σύμβασης και ίδια του Καταλόγου. Η ευρεία αποδοχή και κύρωση της Σύμβασης από τα περισσότερα κράτη του κόσμου αποδεικνύει τη σημασία που έχει αποκτήσει η προστασία της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας της φυσικής και πολιτιστικής παγκόσμιας κληρονομιάς. Ωστόσο, θα πρέπει η Αξία αυτή να εκπροσωπείται επαρκώς και ισότιμα από όλα τα κράτη. Στο πνεύμα αυτό, με τον πρώτο στόχο ενθαρρύνονται περιοχές, που υποεκπροσωπούνται στον Κατάλογο, να καταγράφουν τα μνημεία τους και να υποβάλουν υποψηφιότητες για εγγραφή. Παρά το ότι, ήδη από το 1994, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς εφαρμόζει μία στρατηγική για έναν πιο αξιόπιστο, αντιπροσωπευτικό, ισορροπημένο ως προς αμφοτέρωτα το είδος και τη γεωγραφική κατανομή Κατάλογο- μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις σπεύδει να εντάξει μνημεία χωρών με ασθενείς οικονομίες- η συντριπτική πλειονότητα όμως των ΜΠΚ εξακολουθεί να βρίσκεται σε ανεπτυγμένες περιοχές του κόσμου, ιδίως στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.⁶⁸

Γράφημα 5. Γεωγραφική κατανομή Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς (με βάση τα διαθέσιμα τον Νοέμβριο 2024 στοιχεία)

⁶⁵ Βλ. <https://whc.unesco.org/en/compendium/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

⁶⁶ Η Δήλωση υιοθέτησε την απόφαση της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς WHC-02/CONF.202/5, Βουδαπέστη, 28 Ιουνίου 2002, διαθέσιμη σε <https://whc.unesco.org/document/1334>, τελευταία πρόσβαση 9.11.2024.

⁶⁷ Απόφαση της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς WHC-07/31.COM/13B, Christchurch, 23 Ιουνίου-2 Ιουλίου 2007, διαθέσιμη σε <https://whc.unesco.org/en/decisions/5197/>, τελευταία πρόσβαση 9.11.2024.

⁶⁸ Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/list/stat>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

28 Ο δεύτερος στόχος, *conservation*, αναφέρεται στη διατήρηση των ΜΠΚ και συγκεκριμένα στην προστασία της Εξέχουσας Οικουμενικής τους Αξίας, η οποία θα πρέπει να υποστηρίζεται από επαρκές νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο.

Ο τρίτος στόχος, *capacity building*, αφορά στην ανάπτυξη ικανοτήτων επαγγελματιών, ιδρυμάτων ή κοινοτήτων και θεωρείται ως μια μορφή ανθρωποκεντρικής προσέγγισης που συνεπάγεται τη συνεργασία με ομάδες ατόμων για την επίτευξη βελτιώσεων στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.⁶⁹

Ο τέταρτος στρατηγικός στόχος, *communication*, αφορά στην επικοινωνία ως εργαλείο για την παρουσίαση και διάδοση της έννοιας της παγκόσμιας κληρονομιάς. Η επικοινωνία, ως μέσο ανταλλαγής πληροφοριών και προβολής σε όλα τα επίπεδα (τοπικό, εθνικό, διεθνές) της πολιτιστικής αξίας των ΜΠΚ, μπορεί να οδηγήσει στην ανεύρεση καλύτερων στρατηγικών διαχείρισης, μέσω του συντονισμού και της ανάπτυξης πρωτοβουλιών.

Ο πέμπτος στρατηγικός στόχος, *communities*, αποσκοπεί να αναδείξει τη σημαντική επίδραση των τοπικών κοινοτήτων ως βασικών παραγόντων στη διαχείριση και βιώσιμη ανάπτυξη ενός μνημείου παγκόσμιας κληρονομιάς. Μέσα από τη συνεργασία και με αμοιβαία κατανόηση, η συμμετοχικότητα μπορεί να συμβάλει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην ολοκληρωμένη διαχείριση.

29 Για την επίτευξη των στρατηγικών αυτών στόχων, η Ουνέσκο εξέδωσε Κατευθυντήριες Οδηγίες⁷⁰ (Operational Guidelines) προς διευκόλυνση των κρατών-μελών. Πρόκειται για ένα εκτενές κείμενο οδηγιών στο πνεύμα της Σύμβασης, των πέντε στόχων του Οργανισμού, της αξιοποίησης μέσω και εργαλείων και της διασφάλισης διεθνούς συνδρομής, το οποίο αναθεωρείται περιοδικά, ώστε να αντικατοπτρίζει τις αποφάσεις της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

30 Για τον χαρακτηρισμό ενός μνημείου ως ΜΠΚ θα πρέπει πρωτίστως να κριθεί ότι πληροί τουλάχιστον **ένα από τα δέκα κριτήρια επιλογής**, τα οποία έχει θέσει η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο. Με βάση τα εν λόγω κριτήρια, τα οποία αναθεωρούνται τακτικά από την Επιτροπή για να αντικατοπτρίζουν την εξέλιξη της ίδιας της έννοιας της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, ένα υποψήφιο μνημείο θα πρέπει να:⁷¹

1) αντιπροσωπεύει ένα αριστούργημα της ανθρώπινης δημιουργικής ιδιοφυΐας,
2) παρουσιάζει μια σημαντική ανταλλαγή ανθρώπινων αξιών, σε ένα χρονικό διάστημα ή σε μια πολιτιστική περιοχή του κόσμου, σχετικά με τις εξελίξεις στην αρχιτεκτονική ή την τεχνολογία, τις μνημειακές τέχνες, την πολεοδομία ή τον σχεδιασμό τοπίου,
3) παρέχει μια μοναδική ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία για μια πολιτισμική παράδοση ή έναν ζωντανό ή εξαφανισμένο πολιτισμό,
4) αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα ενός τύπου κατασκευής, αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή τοπίου που απεικονίζει μία σημαντική περίοδο ή σημαντικές περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας,
5) αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα παραδοσιακής ανθρώπινης εγκατάστασης, παραδοσιακής χρήσης γης ή θάλασσας, αντιπροσωπευτικής ενός πολιτισμού ή πολιτισμών ή ανθρώπινης αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, ειδικά όταν έχει καταστεί ευάλωτο υπό την επίδραση μη αναστρέψιμης αλλαγής,
6) συνδέεται άμεσα ή ουσιαστικά με γεγονότα ή ζωντανές παραδόσεις, με ιδέες ή πεποιθήσεις, με καλλιτεχνικά και λογοτεχνικά έργα εξέχουσας παγκόσμιας σημασίας, ⁷²

⁶⁹Βλ. σχετικά https://whc.unesco.org/en/compendium/?action=theme&id_theme=4, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

⁷⁰ Ο.π. υποσημείωση 7.

⁷¹ Κατευθυντήριες Οδηγίες Ουνέσκο (2023) παρ.77, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

⁷² Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς θεωρεί ότι το συγκεκριμένο κριτήριο θα πρέπει κατά προτίμηση να χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με άλλα κριτήρια.

7) περιέχει εξαιρετικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής σημασίας,
8) είναι κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτικό παράδειγμα σημαντικών σταδίων της ιστορίας της Γης, συμπεριλαμβανομένων της μαρτυρίας ζωής, σημαντικών εν εξελίξει γεωλογικών διεργασιών στην ανάπτυξη των μορφών εδάφους ή σημαντικών γεωμορφικών ή φυσιογραφικών χαρακτηριστικών,
9) είναι κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτικό παράδειγμα σημαντικών συνεχιζόμενων οικολογικών και βιολογικών διεργασιών στην εξέλιξη και ανάπτυξη οικοσυστημάτων και κοινοτήτων φυτών και ζώων χερσαίων, υδρόβιων, παράκτιων και θαλάσσιων,
10) περιέχει τους πιο αντιπροσωπευτικούς και σημαντικούς φυσικούς οικότοπους για την επιτόπια διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που περιέχουν απειλούμενα είδη εξέχουσας οικουμενικής αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της διατήρησης.

31 Η Εξέχουσα Οικουμενική Αξία ενός μνημείου θα πρέπει να κριθεί και ως προς δυο πρόσθετους παράγοντες: την **αυθεντικότητα** και την **ακεραιότητά** του. Οι προϋποθέσεις αυθεντικότητας,⁷³ που απαιτούνται για τα μνημεία που προτείνονται για εγγραφή σύμφωνα με τα κριτήρια 1-6, θεωρείται ότι πληρούνται εάν οι πολιτιστικές αξίες του υποψηφίου ΜΠΚ εκφράζονται αξιόπιστα μέσα από χαρακτηριστικά του, όπως η μορφή, το σχέδιο, τα υλικά, η χρήση και λειτουργία, παραδόσεις, τοποθεσία και άλλοι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες, ενώ η ακεραιότητα⁷⁴, που αφορά κάθε προτεινόμενο μνημείο ανεξαρτήτως των κριτηρίων που επικαλείται, αποτελεί μέτρο της πληρότητας της φυσικής ή/και πολιτιστικής κληρονομιάς και των ιδιοτήτων της. Η εξέταση των προϋποθέσεων ακεραιότητας απαιτεί την εκτίμηση του βαθμού στον οποίο το υποψήφιο ΜΠΚ: α) περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την έκφραση της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας του, β) είναι επαρκούς μεγέθους, ώστε να επιτρέπει την πλήρη αναπαράσταση των χαρακτηριστικών και των διαδικασιών που αποδίδουν τη σημασία του και γ) δεν φέρει σημάδια παραμέλησης ή άλλων δυσμενών συνθηκών. Η Εξέχουσα Οικονομική Αξία συμπεριλαμβανομένων των συνθηκών ακεραιότητας και/ή αυθεντικότητας κατά τον χρόνο εγγραφής πρέπει να διατηρούνται και να βελτιώνονται με την πάροδο του χρόνου μέσω συστήματος διαχείρισης ικανού να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα του μνημείου. Μάλιστα, το σύστημα διαχείρισης οφείλει να μην είναι στατικό, αλλά να περιλαμβάνει προβλέψεις για το μέλλον, τόσο υπό τη μορφή χρονοδιαγράμματος εργασιών συντήρησης όσο και ως προς τις δικλίδες ασφαλείας έναντι κινδύνων και απειλών. Επομένως, για την εγγραφή στον Κατάλογο καθοριστική είναι η ωριμότητα, από άποψη διοικητική και διαχειριστική, της υποβαλλόμενης υποψηφιότητας.

32 Η χώρα που «φιλοξενεί» ένα μνημείο Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας εκκινεί τη διαδικασία της ένταξης με την υποβολή αιτήματος προς το **Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς**, το οποίο αποτελεί το σημείο αναφοράς και τον συντονιστή εντός της Ουνέσκο όλων των ζητημάτων που σχετίζονται με την Παγκόσμια Κληρονομιά. Το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς ιδρύθηκε το 1992 και δραστηριοποιείται στους κάτωθι τομείς:⁷⁵

- Οργανώνει τις ετήσιες συνεδριάσεις της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς και του εκτελεστικού της γραφείου.⁷⁶

⁷³ Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες Ουνέσκο (2023) παρ. 79-86, ό.π. υπό υποσημείωση 7, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

⁷⁴ Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες Ουνέσκο (2023) παρ. 87-95, ό.π. υπό υποσημείωση 7, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

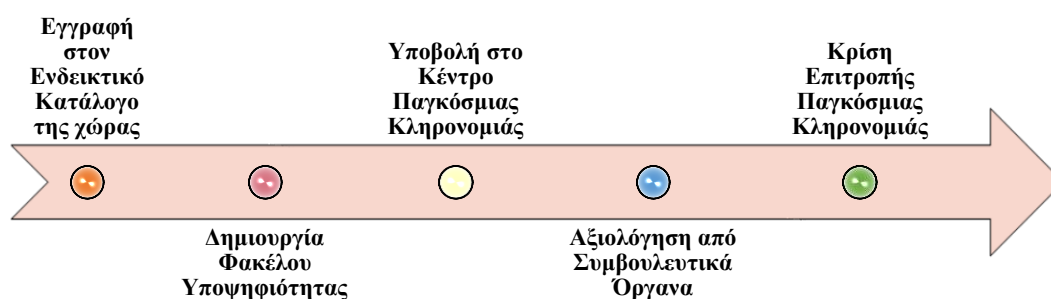
⁷⁵ Βλ. <https://whc.unesco.org/en/world-heritage-centre/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

⁷⁶ Πρόκειται για συντονιστικό όργανο των εργασιών της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς, που αποτελείται από επτά Συμβαλλόμενα Κράτη, τα οποία εκλέγονται ετησίως από την Επιτροπή (Πρόεδρος, πέντε Αντιπρόεδροι και Εισηγητής), βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/committee/>.

- Ανανεώνει και συμπληρώνει τον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς και παρέχει συμβουλές στα κράτη-μέλη της Ουνέσκο για την υποβολή υποψηφιοτήτων των μνημείων τους, προκειμένου να ενταχθούν στον εν λόγω Κατάλογο.
- Οργανώνει την παροχή διεθνούς αρωγής από το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς αξιολογώντας τις εκάστοτε ανάγκες.⁷⁷
- Συγκεντρώνει και συντονίζει τις αναφορές για την κατάσταση των διαφόρων μνημείων.
- Συντονίζει τις δράσεις που πρέπει να αναληφθούν όταν ένα μνημείο απειλείται.

Το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς παρέχει, επίσης, συμβουλές και αρωγή σε κάθε κράτος-μέλος για την προετοιμασία του φακέλου υποψηφιότητας, τον οποίο στη συνέχεια διαβιβάζει στα αρμόδια Συμβουλευτικά Όργανα της Ουνέσκο⁷⁸ για αξιολόγηση και εισήγηση προς την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

33 Η διαδικασία εγγραφής ενός μνημείου στον Κατάλογο περιλαμβάνει τα εξής στάδια (βήματα):⁷⁹

Γράφημα 6: Στάδια ακολουθητέας διαδικασίας μέχρι την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

34 Στην Ελλάδα, η διαδικασία εγγραφής ενός μνημείου στον Κατάλογο ξεκινά κατόπιν πρωτοβουλίας των αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΠΠΟ ή άλλων φορέων (π.χ. περιφέρειας, δήμου, τοπικών συλλόγων, ομίλων κλπ.). Η διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί κομβικό και απαραίτητο στάδιο της διαδικασίας. Στις διεργασίες διαβούλευσης συμμετέχουν κυρίως οι δήμοι, οι περιφέρειες, καθώς και άλλοι φορείς ανάλογα με την περίπτωση (π.χ. η δασική υπηρεσία, τοπικοί σύλλογοι, όμιλοι Ουνέσκο κ.α.). Οι εισηγήσεις των τοπικών φορέων συνεκτιμώνται στην επιλογή της υποψηφιότητας, αλλά η τελική απόφαση λαμβάνεται βάσει του στρατηγικού σχεδιασμού του ΥΠΠΟ, το οποίο είναι και το τελικώς αποφασίζον όργανο.

35 Βασικό στοιχείο για την επιλογή μιας υποψηφιότητας αποτελεί μεταξύ άλλων η μοναδικότητα από άποψη πρωτοτυπίας σε σχέση με τα λοιπά, σε παγκόσμιο επίπεδο, εγγεγραμμένα μνημεία του Καταλόγου. Επιπλέον, απαιτείται ευρύτερη στάθμιση των προϋποθέσεων και της ωρίμανσης της κάθε υποψηφιότητας, δεδομένου ότι, όπως προεκτέθηκε, για την ένταξη συνεκτιμώνται διάφοροι παράγοντες πέραν της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας του μνημείου, όπως ο βαθμός αυθεντικότητάς του, το υφιστάμενο πλαίσιο προστασίας, κριτήρια γεωγραφικής διασποράς κ.λπ..⁸⁰ Σημειώνεται ότι κατά την αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων από το ΥΠΠΟ ουσιαστικά λαμβάνεται

⁷⁷ Βλ. κατωτέρω υπό παρ. 96.

⁷⁸ Για τα τρία Συμβουλευτικά Όργανα της Ουνέσκο (ICOMOS, IUCN, ICCROM) βλ. κατωτέρω υπό παρ. 57.

⁷⁹ Βλ. <https://whc.unesco.org/en/nominations/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

⁸⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Απολιθωμένο Δάσος της Λέσβου, φυσικό μνημείο του οποίου η υποψηφιότητα για ένταξη στον Κατάλογο προετοιμάζεται από τριακονταετίας, με τη σταδιακή δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων (έργα, υποδομές κ.λπ.) χαρακτηρισμού του ως ΜΠΚ. Το Απολιθωμένο Δάσος της Λέσβου ανακηρύχθηκε ως Παγκόσμιο Γεωπάρκο της Ουνέσκο το έτος 2000. Για περισσότερες πληροφορίες ως προς την κατηγορία των Παγκόσμιων Γεωπάρκων, βλ. σχετικά <https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks/about?hub=67817>, τελευταία πρόσβαση 11.11.2024.

υπόψη η ενδεχόμενη αύξηση της επισκεψιμότητας του μνημείου, τα προσδοκώμενα από αυτό έσοδα ή τα τυχόν αναμενόμενα οφέλη για τον τουρισμό.

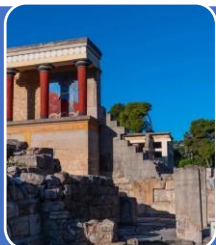
36 Η «απογραφή» των σημαντικών τοποθεσιών φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς που βρίσκονται εντός των ορίων της επικράτειας μίας χώρας είναι το πρώτο βήμα προκειμένου να εγγραφεί ένα μνημείο στον Κατάλογο της Ουνέσκο. Αυτή η «απογραφή», γνωστή ως «Ενδεικτικός Κατάλογος» παρέχει μια εκτίμηση των μνημείων των οποίων την ένταξη μπορεί ένα κράτος-μέλος να αιτηθεί εντός της επόμενης πενταετίας ή δεκαετίας. Το συγκεκριμένο στάδιο είναι ιδιαίτερος σημαντικό, δεδομένου ότι η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς εξετάζει μόνο υποψηφιότητες που έχουν εγγραφεί τουλάχιστον ένα έτος νωρίτερα στον αντίστοιχο Ενδεικτικό Κατάλογο της αιτούσας χώρας. Ο Ενδεικτικός Κατάλογος καταρτίζεται και ενημερώνεται οποτεδήποτε από κάθε κράτος-μέλος και αντιστοίχως υποβάλλεται προς ενημέρωση και τήρηση στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.⁸¹

37 Η Ελλάδα έχει εγγεγραμμένα στον Ενδεικτικό της Κατάλογο, δεκατρία (13) μνημεία ενώ η τελευταία αναθεώρηση πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2014. Τα κράτη-μέλη ενθαρρύνονται από την Ουνέσκο να επικαιροποιούν και να επανυποβάλλουν τους Ενδεικτικούς τους Καταλόγους τουλάχιστον μία φορά στα δέκα χρόνια.⁸²

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (16.01.2014)⁸³

1. Απολιθωμένο Δάσος Λέσβου
2. Εθνικός Δρυμός Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου
3. Αρχαίο Λαύριο
4. Υστερομεσαιωνικές οχυρώσεις στην Ελλάδα

5. Μινωικά Ανακτορικά Κέντρα (Κνωσός, Φαιστός, Μάλια, Ζάκρος, Κυδωνία)
6. Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Μεσσήνης
7. Αρχαιολογικός χώρος Νικόπολης
8. Αρχαίοι Πύργοι του Αιγαίου

9. Η ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου
10. Η περιοχή των Πρεσπών : Μεγάλη και Μικρή Πρέσπα (περιλαμβάνει Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία)
11. Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς
12. Φρούριο Σπιναλόγκας
13. Αρχαία Ελληνικά Θέατρα

Εικόνα 4. (κατά σειρά εμφάνισης) Απολιθωμένο Δάσος Λέσβου, Κνωσός και Όρος Όλυμπος

⁸¹Βλ. <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024. Βλ. σχετικά Κατευθυντήριες Οδηγίες, παρ. 65, ό.π. υπό υποσημείωση 7. Σημειώνεται ότι 189 από τα 196 συμβαλλόμενα κράτη-μέλη έχουν υποβάλει ενδεικτικούς καταλόγους.

⁸² Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/>, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

⁸³ Βλ. <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/?action=listtentative&state=gr&order=states>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

38 Στη χώρα μας, ο Ενδεικτικός Κατάλογος καταρτίζεται και ανανεώνεται έπειτα από πρόταση συγκροτούμενης προς τούτο Διυπουργικής Ομάδας Εργασίας⁸⁴ και αποτελεί προϊόν εκτενούς διαλόγου, με τη συμμετοχή ευρέος φάσματος ενδιαφερόμενων μερών, όπως π.χ. αρμόδια Υπουργεία, ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO, δήμοι και περιφέρειες, σωματεία, όμιλοι, επιμελητήρια, ΜΚΟ, επιχειρηματικοί παράγοντες κλπ.. Μέσω δημοσίων διαβουλεύσεων ενθαρρύνεται σημαντικά η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη διαδικασία ανάδειξης υποψηφιοτήτων για εγγραφή στον Ενδεικτικό Κατάλογο, έτσι ώστε όλοι οι φορείς να αντιλαμβάνονται ότι συμμετέχουν ενεργά στην προστασία και τη διατήρηση των συγκεκριμένων μνημείων.

Ωστόσο, παρά την καθιέρωση αυτών των διεργασιών ευρείας διαβούλευσης, έχουν παρατηρηθεί περιπτώσεις κατά τις οποίες εμφανίζονται φορείς να προωθούν την υποβολή υποψηφιοτήτων φακέλου για ένταξη μνημείου στην Ουνέσκο χωρίς να έχουν προηγηθεί ούτε το προαπαιτούμενο στάδιο της εγγραφής του στον Ενδεικτικό Κατάλογο ούτε οποιαδήποτε συνεννόηση και συνεργασία με το αρμόδιο Υπουργείο, γεγονός που οδηγεί σε διασπάθιση πόρων.

Βήμα 1 Διαδικασία κατάρτισης και ανανέωσης του Ενδεικτικού Καταλόγου της χώρας

Εμπλεκόμενοι φορείς
Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) (κατά περίπτωση)
Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ)
Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO (Ε.Ε.Ε)
Λοιποί τοπικοί φορείς, επιμελητήρια, όμιλοι UNESCO, σωματεία κ.α. (κατά περίπτωση)

Πίνακας 2. Εμπλεκόμενοι φορείς κατά την κατάρτιση του Ενδεικτικού Καταλόγου

39 Ο Ενδεικτικός Κατάλογος της Ελλάδας περιλαμβάνει τα μνημεία που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις εγγραφής στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς και για τα οποία η χώρα μας ενδιαφέρεται να θέσει υποψηφιότητα εγγραφής στο μέλλον. Το **Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)** αποτελεί τον κύριο φορέα ανεύρεσης, διάσωσης, προστασίας, ανάδειξης και προβολής του συνόλου της πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης, κινητής και ακίνητης).⁸⁵ Κατ' επέκταση, το ΥΠΠΟ έχει βαρύνοντα ρόλο⁸⁶ στην κατάρτιση και ανανέωση του Ενδεικτικού Καταλόγου.

40 Το **Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ)**,⁸⁷ μέσω των στελεχών του που ορίζονται ως μέλη της ανωτέρω Διυπουργικής Ομάδας Εργασίας,⁸⁸ προωθεί την ένταξη στον Ενδεικτικό Κατάλογο της Ελλάδας φυσικών, μεικτών καθώς και διασυνοριακών μνημείων,⁸⁹ τα οποία, σημειωτέον, μέχρι σήμερα υποεκπροσωπούνται.

41 Στην παρούσα συγκυρία, η Ουνέσκο επιδιώκει τη συμπλήρωση των εθνικών Ενδεικτικών Καταλόγων και του Καταλόγου Παγκόσμιας Κληρονομιάς με κατηγορίες μνημείων που δεν εκπροσωπούνται επαρκώς π.χ. φυσικά μνημεία, διασυνοριακές εγγραφές,⁹⁰ πολιτιστικά τοπία κ.λπ..

⁸⁴ Τελευταία σχετική ΥΑ ΥΠΠΟΤ/ΔΙΟΙΚ/Α3/Φ.70/56145/08.06.2012 (ΑΔΑ: Β4ΛΓΓ-Ψ9Σ), η οποία αντικατέστησε την προηγούμενη ΥΠΠΟ/ΔΙΟΙΚ/Α3/Φ70/58402/24.6.2009.

⁸⁵ Βλ. άρθρο 1 παρ. 4 του π.δ/τος 4/2018 «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού» (Α' 7). Επισημαίνεται ότι το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού μετονομάστηκε σε Υπουργείο Πολιτισμού δυνάμει του άρθρου 1 παρ. 5 του π.δ/τος 77/2023 «Σύσταση Υπουργείου και μετονομασία Υπουργείων...» (Α' 130).

⁸⁶ Οι προϋποθέσεις εγγραφής στον Ενδεικτικό Κατάλογο περιγράφονται σε ειδικό έντυπο στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ουνέσκο (παρ. 62-76). Βλ. σχετικά ό.π. υπό υποσημείωση 7.

⁸⁷ Βλ. συναφώς π.δ. 132/2017 «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ)» όπως ισχύει (Α' 162).

⁸⁸ Βλ. ό.π. υπό υποσημείωση 84.

⁸⁹ Πρόκειται για μνημεία, που εκτείνονται σε δύο ή περισσότερες όμορες χώρες. Βλ. συναφώς <https://whc.unesco.org/en/list/?&transboundary=1>, τελευταία πρόσβαση 11.11.2024.

⁹⁰ Ό.π. υπό υποσημείωση 89.

Μάλιστα, σε μια προσπάθεια περαιτέρω ενίσχυσης των υποεκπροσωπούμενων κατηγοριών και βελτίωσης της αντιπροσωπευτικότητας από πλευράς γεωγραφικής κάλυψης, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς αποφάσισε πρόσφατα να περιορίσει τον αριθμό των υποψηφιοτήτων που μπορούν να υποβληθούν από κάθε συμβαλλόμενο κράτος καθώς και τον αριθμό των υποψηφιοτήτων που θα εξετάζει κατά τη διάρκεια της Συνόδου της.⁹¹

42 Η Ελληνική Εθνική Επιτροπή (Ε.Ε.Ε) για την UNESCO, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη των Εθνικών Επιτροπών,⁹² λειτουργεί ως ο επίσημος εκπρόσωπος αυτής στην Ελλάδα και, ως εκ τούτου, προβλέπεται να συμμετέχει σε όλα τα στάδια που προηγούνται και έπονται της εγγραφής ενός πολιτιστικού, μεικτού ή/και φυσικού μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Η Επιτροπή συστάθηκε με το άρθρο Δεύτερο του ν. 1971/1991 ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, εποπτευόμενο από το ΥΠΕΞ,⁹³ και προκειμένου να επιτελέσει την αποστολή της, που έγκειται στη διασύνδεση των κρατικών φορέων με τα προγράμματα, τις προτεραιότητες και τους στόχους του Οργανισμού που εκπροσωπεί, συνεργάζεται με τα αρμόδια, για θέματα UNESCO, Υπουργεία.⁹⁴ Ο εσωτερικός κανονισμός της Ε.Ε.Ε συντάσσεται από την Ολομέλειά της και εγκρίνεται με ΚΥΑ, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.⁹⁵ Ομοίως, με ΚΥΑ⁹⁶ συγκροτείται το Δ.Σ. της.

43 Η Ε.Ε.Ε. διατηρεί πολυετή συνεργασία με φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, Γενικές Γραμματείες (Ισότητας των Φύλων, Νέας Γενιάς, Αθλητισμού κ.λπ.) καθώς και Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. Οι αναπτυχθείσες με τα τελευταία συνέργειες, όπως η σύσταση και λειτουργία Εδρών UNESCO,⁹⁷ προάγουν τη διάχυση των επιδιώξεων της Ουνέσκο στην πανεπιστημιακή κοινότητα και αποτελούν εφελτήριο για περιφερειακές και διεθνείς συνεργασίες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων υπό τη σκέπη του διεθνούς Οργανισμού. Στα ελληνικά Πανεπιστήμια υπάρχουν δεκαοκτώ (18) έδρες⁹⁸, οι οποίες τελούν υπό την αιγίδα της Ουνέσκο, δεδομένου ότι το αντικείμενό τους έχει άμεση σχέση με τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται ο Οργανισμός. Μέσω των εδρών αυτών τα Πανεπιστήμια συνδέονται με διεθνείς κυβερνητικούς Οργανισμούς και προωθούν δραστηριότητες εκπαίδευσης, έρευνας, πληροφόρησης και τεκμηρίωσης στα πεδία που τα αφορούν, π.χ. πολιτιστική κληρονομιά, υγεία, περιβάλλον κ.ά.

44 Ως μέλος της αρμόδιας Διυπουργικής Ομάδας Εργασίας, η Ε.Ε.Ε για την UNESCO συμμετέχει στη διαμόρφωση του Ενδεικτικού Καταλόγου. Τοπικοί φορείς (δήμοι, σύλλογοι, κ.λπ.)

⁹¹ Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/globalstrategy/#efforts>, τελευταία πρόσβαση 10.11.2024.

⁹² Βλ. ν. 1971/1991, ο.π. υπό υποσημείωση 50.

⁹³ Συγκεκριμένα υπάγεται στην εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού και Δημόσιας Διπλωματίας του Υπουργείου Εξωτερικών, σύμφωνα με το άρθρ. 216 του ν.4781/2021 «Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εξωτερικών (...)» (Α' 31).

⁹⁴ Πρόκειται για τα Υπουργεία Εξωτερικών, Πολιτισμού, Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Εσωτερικών, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθώς και το Υπουργείο Ανάπτυξης. Σημαντικούς συνεργάτες της Ε.Ε.Ε. αποτελούν επίσης το Υπουργείο Τουρισμού και ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού.

⁹⁵ Άρθρα 3 και 8 του ν. 1971/1991, ό.π. υπό υποσημείωση 50.

⁹⁶ Βλ. άρθρο 4 του ν. 1971/1991, ό.π. υπό υποσημείωση 50, καθώς και την Π23ΕΕΕΥ - 42564 Κοινή Απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών-Εσωτερικών- Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού-Περιβάλλοντος και Ενέργειας-Ανάπτυξης-Πολιτισμού-Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων «Ορισμός των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την UNESCO» (Β' 5661/11.10.2024).

⁹⁷ Το πρόγραμμα Εδρών Ουνέσκο καθιερώθηκε το 1992, με στόχο την προώθηση της έρευνας, την υλοποίηση και διάχυση καινοτόμων δράσεων, την οικοδόμηση Πανεπιστημιακών Δικτύων και την ενθάρρυνση της Διαπανεπιστημιακής Συνεργασίας στην ανώτατη εκπαίδευση.

⁹⁸ Βλ. <https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/08/List%20of%20UNESCO%20Chairs%20and%20UNITWIN%20Networks%202007%20Aug%202024.pdf?hub=84637>, σελ. 41, 42, τελευταία πρόσβαση 16.11.2024. Στην Ελλάδα η Διεύθυνση Ανώτατης Εκπαίδευσης της Ουνέσκο ενέκρινε στις 29 Ιουνίου 2021 την απονομή της Έδρας Ουνέσκο “για τις απειλές κατά της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και των σχετικών με αυτήν δραστηριοτήτων” στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Πρόκειται για τη μοναδική έδρα σε ελληνικό Πανεπιστήμιο που αφορά στην πολιτιστική κληρονομιά και η οποία επικεντρώνεται στη μελέτη, ανάλυση, έρευνα και διδασκαλία σχετικά με κάθε είδους απειλή (όπως περιβαλλοντικές, τεχνολογικές, οικονομικές κ.τ.λ.) ενώ παράλληλα προωθεί τον διάλογο και την κατανόηση της σημασίας της διατήρησης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς για τις επόμενες γενιές. Βλ. συναφώς <https://ionio.gr/gr/university/unescochair/> και <https://unesco.ionio.gr/gr/about/chair/>, τελευταία πρόσβαση 20.11.2024.

υποβάλλουν προς την Ε.Ε.Ε. αιτήματα για την ένταξη στον Ενδεικτικό Κατάλογο μνημείων της περιοχής τους, τα οποία αξιολογούνται πρωτογενώς και διαβιβάζονται στα αρμόδια Υπουργεία ανάλογα με την κατηγορία των μνημείων (πολιτιστικά, φυσικά, μεικτά), εφόσον θεωρηθεί από την Ε.Ε.Ε. ότι κατ' αρχήν συγκεντρώνουν πιθανότητες πλήρωσης κάποιων από τα κριτήρια τεκμηρίωσης της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας.

Βήμα 2 Διαδικασία δημιουργίας φακέλου υποψηφιότητας- Διαχειριστικό Σχέδιο

Εμπλεκόμενοι φορείς
Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ: Κεντρικές και Περιφερειακές Διευθύνσεις -Εφορείες Αρχαιοτήτων)
Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο ⁹⁹
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ), Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (ΟΦΥΠΕΚΑ)
Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO (Ε.Ε.Ε.)
Λοιποί τοπικοί φορείς, επιμελητήρια, δήμοι, περιφέρειες

Πίνακας 3. Εμπλεκόμενοι φορείς κατά την κατάρτιση του φακέλου υποψηφιότητας ενός μνημείου

45 Τα αρμόδια, κατά περίπτωση, όργανα εκκινούν τη διαδικασία δημιουργίας φακέλου υποψηφιότητας για ένταξη στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς επιλέγοντας μεταξύ των εγγεγραμμένων στον Ενδεικτικό Κατάλογο μνημείων. Η δημιουργία του φακέλου υποψηφιότητας αποτελεί διαδικασία υψηλής εξειδίκευσης και διεπιστημονικής τεκμηρίωσης κατά την οποία αποδεικνύεται πρωτίστως η Εξέχουσα Οικουμενική Αξία του αγαθού και διασφαλίζονται τα πρόσθετα κριτήρια της αυθεντικότητας και της ακεραιότητάς του. Κάθε φάκελος υποψηφιότητας συνιστά τόμο που περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων που διερευνήθηκαν και παραμέτρων που μελετήθηκαν.

46 Το πρώτο βήμα για την κατάρτιση του φακέλου υποψηφιότητας, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (παρ. 108-119), είναι η εκπόνηση του Διαχειριστικού Σχεδίου. Ειδικότερα, σ' αυτές αναφέρεται ρητά η υποχρέωση του κράτους να διαθέτει επαρκές σύστημα προστασίας και διαχείρισης, βάσει του οποίου θα επιτευχθεί η διαφύλαξη του μνημείου και η διατήρησή του για τις μελλοντικές γενιές. Η **εκπόνηση ενός αναλυτικού Διαχειριστικού Σχεδίου** καθώς και η διατύπωση ενός ολιστικού τρόπου παρακολούθησης (monitoring) των μεταβολών των συνθηκών που περιβάλλουν το ΜΠΚ αποτελούν **αναπόσπαστο τμήμα του φακέλου της κάθε υποψηφιότητας**. Στο πλαίσιο της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης των Παρισίων του 1972, το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς αναγνώρισε, το έτος 2002, την ανάγκη ύπαρξης ενός δεσμευτικού Διαχειριστικού Σχεδίου των υποψηφίων προς ένταξη μνημείων, το δε 2005 επέκτεινε τη σχετική υποχρέωση και στα ήδη εγγεγραμμένα μνημεία.¹⁰⁰

47 Κάθε Διαχειριστικό Σχέδιο θα πρέπει να προσδιορίζει τις μεθόδους μέσω των οποίων η Εξέχουσα Οικουμενική Αξία του μνημείου μπορεί να διατηρηθεί. Επιπλέον, το Σχέδιο οφείλει να καθορίζει και να διασφαλίζει βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τους τρόπους προστασίας, διατήρησης και διαχείρισης του ΜΠΚ, ώστε να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα και οι εν γένει προκλήσεις που δημιουργούνται από φυσικούς κινδύνους, περιβαλλοντικούς παράγοντες και από την ανθρώπινη δραστηριότητα.

⁹⁹ Βλ. συναφώς άρθρο 50 ν. 4858/2021 (Α' 220), όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 73 του ν. 5021/2023, ό.π. υπό παράγραφο 25 και υποσημείωση 63.

¹⁰⁰ Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες έτους 2002 κεφ. C παρ. 24b (ii) και αντίστοιχα Κατευθυντήριες Οδηγίες έτους 2005 παρ. 108 και κυρίως 115, διαθέσιμες σε <https://whc.unesco.org/archive/opguide02.pdf> και <https://whc.unesco.org/archive/opguide05-en.pdf> αντίστοιχα, τελευταία πρόσβαση 12.11.2024.

48 Για την κατάρτιση του φακέλου και την υποβολή της υποψηφιότητας απαιτούνται κατ' ελάχιστον ο προσδιορισμός της ακριβούς τοποθεσίας του μνημείου, η αναλυτική περιγραφή του, η τεκμηρίωση αναφορικά με τα κριτήρια της UNESCO τα οποία τυγχάνουν εφαρμογής, η αναφορά στην τρέχουσα κατάσταση και το σύστημα παρακολούθησης της προστασίας του μνημείου, και, τέλος, η συνολική τεκμηρίωση των ανωτέρω με το απαραίτητο εποπτικό υλικό. Στη φάση αυτή γίνονται διάφορες πρόδρομες ενέργειες (π.χ. διασφάλιση προσβασιμότητας, αντιμετώπιση καταστάσεων κινδύνου, όπως πλημμύρα, πυρκαγιά κ.ά.) προς βελτίωση του μνημείου και προς ενίσχυση του φακέλου υποψηφιότητας με βάση το Διαχειριστικό Σχέδιο. Το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς παρέχει συμβουλές και συνδρομή στο κράτος-μέλος για την προετοιμασία του φακέλου, ο οποίος πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο πλήρης και αναλυτικός, συμπεριλαμβάνοντας, πέραν της απαραίτητης τεκμηρίωσης, και χάρτες.

49 Οι **κεντρικές Διευθύνσεις Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ**,¹⁰¹ σε συνεργασία με τις **περιφερειακές του Διευθύνσεις**, ήτοι τις αρμόδιες κατά περίπτωση πενήντα τρεις (53) **Εφορείες Αρχαιοτήτων**,¹⁰² προβαίνουν, κατά κύριο λόγο, στις απαραίτητες ενέργειες για την εκπόνηση των Διαχειριστικών Σχεδίων και τη συμπλήρωση του φακέλου υποψηφιότητας, καθώς διαθέτουν προσωπικό με τις απαραίτητες γνώσεις και την ανάλογη εμπειρία. Όλες οι ανωτέρω Διευθύνσεις υπάγονται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ. Η κατανομή ανά Διεύθυνση των επιμέρους καθηκόντων για τον σχηματισμό του φακέλου καθορίζεται κυρίως από τη φύση, το είδος και τη χρονολόγηση του μνημείου. Στις περιπτώσεις μεικτών μνημείων στην ανωτέρω διαδικασία εμπλέκονται και οι Υπηρεσίες του ΥΠΠΕΝ και του **ΟΦΥΠΕΚΑ**.

50 Η εκπόνηση των **Διαχειριστικών Σχεδίων** ανατίθεται σε ανάδοχες εταιρείες κατόπιν διαγωνιστικών διαδικασιών.¹⁰³ Κατά κανόνα τα Διαχειριστικά Σχέδια, στο πλαίσιο του συστήματος διαχείρισης των μνημείων,¹⁰⁴ αναπτύσσονται κατά τη φάση σχεδιασμού και στη συνέχεια στηρίζουν τα στάδια της υλοποίησης και της παρακολούθησης.¹⁰⁵ Ως εκ τούτου, το Σχέδιο ακολουθεί το μνημείο μέσα στον χρόνο και επικαιροποιείται ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες.

51 Η πρώτη φάση αφορά στην αναλυτική τεκμηρίωση και καταγραφή του θεσμικού πλαισίου προστασίας και των εργασιών, μελετών, επεμβάσεων και δράσεων που πρέπει να γίνουν. Στα στάδια υλοποίησης και παρακολούθησης παρουσιάζονται πολιτικές διαχείρισης των μνημείων, καθώς και προτάσεις για την εφαρμογή μέτρων και τη χρήση πολυεπιστημονικών μεθόδων και τεχνικών, προκειμένου να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα και οι προκλήσεις που δημιουργούνται από ανεξέλεγκτες πυρκαγιές, σεισμούς, κατολισθήσεις, πλημμύρες κλπ. αλλά και από τη σύγχρονη ανάπτυξη, την αστικοποίηση, την επιχειρηματική δράση και τον τουρισμό.

52 Μετά την ολοκλήρωσή τους τα Διαχειριστικά Σχέδια υποβάλλονται στο ΥΠΠΟ για διορθώσεις/τροποποιήσεις και ακολούθως στις κατά τόπον αρμόδιες Εφορείες Αρχαιοτήτων (ΕΦΑ) για τυχόν συμπληρώσεις. Τέλος, περιέρχονται στο **Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ)** για γνωμοδότηση.¹⁰⁶ Το ΚΑΣ λειτουργεί ως θεσμικά ανεξάρτητο συμβούλιο στο ΥΠΠΟ με

¹⁰¹ Για την οργάνωση και τις αρμοδιότητες των Διευθύνσεων Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων και Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, βλ. άρθρα 17 και 18 του π.δ/τος 4/2018, ό.π. υπό υποσημείωση 85.

¹⁰² Βλ. άρθρο 25 του Π.Δ. 4/2018, ό.π. υπό υποσημείωση 85.

¹⁰³ Βλ. ενδεικτικά διακήρυξη διαγωνισμού ανάθεσης υπηρεσιών «Κατάρτιση Διαχειριστικών Σχεδίων Ελληνικών Μνημείων και Χώρων Παγκόσμιας Κληρονομιάς» (ΑΔΑΜ 22PROC011669340 2022-11-24).

¹⁰⁴ Βλ. ανωτέρω υπό παράγραφο 31.

¹⁰⁵ Βλ. Μελέτη με τίτλο «Σχεδιασμός της διαχείρισης των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO – Κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη, υλοποίηση και παρακολούθηση των σχεδίων διαχείρισης – με παραδείγματα ΜΠΚ της Αδριατικής» σελ.19 και 23 παρ. 3.2, ό.π. παράγραφος 19 και υποσημείωση 33 καθώς και παρ. 108 έως 111 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7

¹⁰⁶ Βλ. άρθρο 50 παρ. 5 του ν. 4858/2021, ό.π. υπό υποσημείωση 1.

αρμοδιότητες, μεταξύ άλλων, την παροχή γνώμης σχετικά με την προστασία μνημείων, ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων ανεξαρτήτως του τόπου προέλευσής τους καθώς και των μνημείων που είναι εγγεγραμμένα στον Κατάλογο της UNESCO και, περαιτέρω, με τον καθορισμό και την οριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων και ζωνών.

53 Κομβικής σημασίας για την επιτυχή έκβαση της υποψηφιότητας είναι η ανάπτυξη διαλόγου με τοπικούς φορείς, με στόχο την πλήρη ενημέρωσή τους για τα οφέλη και τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο. Η Ουνέσκο ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων, διότι μέσω αυτής διασφαλίζεται η βιωσιμότητα του ΜΠΚ.

Βήμα 3

Διαδικασία υποβολής του φακέλου υποψηφιότητας στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

<i>Εμπλεκόμενοι φορείς</i>
<i>Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)</i>
<i>Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ)</i>
<i>Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (ΟΦΥΠΕΚΑ)</i>
<i>Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στην Ουνέσκο</i>
<i>Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO</i>

Πίνακας 4. Εμπλεκόμενοι φορείς κατά την υποβολή του φακέλου

54 Ο φάκελος υποψηφιότητας υποβάλλεται από την αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΠΟ, ήτοι τη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων ή τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων, σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζουν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες (παρ. 120-142), στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο με τη διαμεσολάβηση της **Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Ελλάδας στην Ουνέσκο**.¹⁰⁷ Οι υπηρεσίες του ΥΠΠΟ κατά την υποβολή εκάστης υποψηφιότητας οφείλουν να εργάζονται σε απόλυτη σύμπνοια και επικοινωνία με τη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στην Ουνέσκο,¹⁰⁸ η οποία έχει ως αποστολή να διασφαλίζει τη διασύνδεση μεταξύ των διοικητικών οργάνων της Χώρας και της Γραμματείας του Οργανισμού.¹⁰⁹ Ο ρόλος της Μόνιμης Αντιπροσωπείας στο εν θέματι πεδίο είναι αρχικά η μέριμνα για την έγκαιρη -εντός του προβλεπόμενου χρονικού διαστήματος- διαβίβαση του φακέλου υποψηφιότητας στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

55 Στην περίπτωση των μεικτών μνημείων (π.χ. υποψηφιότητα του όρους Ολύμπου), αρμόδιες υπηρεσίες υποβολής του φακέλου είναι εκείνες του ΥΠΠΟ σε συνεργασία με την υπηρεσία Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος και Βιοποικιλότητας του **Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ)**, ενώ για τα αμιγώς φυσικά μνημεία, εφόσον ήθελε αποφασισθεί η υποβολή τέτοιας υποψηφιότητας, αρμόδιες προβλέπεται να είναι αποκλειστικά οι υπηρεσίες του ΥΠΕΝ, με την υποστήριξη του **ΟΦΥΠΕΚΑ**.

56 Η **Ε.Ε.Ε για την UNESCO** παράλληλα και σε σύμπραξη με άλλους φορείς επιδιώκει την υποστήριξη των ελληνικών υποψηφιοτήτων μέσω επαφών με τις Εθνικές Επιτροπές των λοιπών κρατών-μελών του Οργανισμού.¹¹⁰

¹⁰⁷ Σχετ. η από 16.7.2024 απαντητική επιστολή του Μονίμου Αντιπροσώπου της Ελλάδας στην Ουνέσκο.–Η Ελλάδα ως ιδρυτικό μέλος της UNESCO διαθέτει Μόνιμη Εθνική Αντιπροσωπεία από το 1946.

¹⁰⁸ Όλα τα κράτη μέλη έχουν συστήσει Μόνιμες Αντιπροσωπείες στην UNESCO. Επικεφαλής των Μόνιμων Αντιπροσωπειών είναι πρόσωπο το οποίο συνήθως έχει διπλωματική ιδιότητα και λαμβάνει τον βαθμό του Πρέσβη.

¹⁰⁹ Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς επικουρείται από τη Γραμματεία του Οργανισμού, η οποία διορίζεται από τον Γενικό Διευθυντή της Ουνέσκο και συνεργάζεται με τα συμβαλλόμενα κράτη και τα συμβουλευτικά όργανα του Οργανισμού..

¹¹⁰ Σχετική η με αρ. 6135/28.05.2024 επιστολή της Ε.Ε.Ε.

Εμπλεκόμενοι φορείς
Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς
Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS)
Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN)
Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Διατήρησης και Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών (ICCROM)

Πίνακας 5. Εμπλεκόμενοι φορείς στη διαδικασία αξιολόγησης του φακέλου

57 Ο φάκελος υποψηφιότητας υποβάλλεται στο **Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς** προς επισκόπηση και έλεγχο ως προς την πληρότητά του. Μετά την ολοκλήρωση του ελέγχου, ο φάκελος αποστέλλεται στα Συμβουλευτικά Όργανα της UNESCO.¹¹¹

Τα τρία (3) Συμβουλευτικά Όργανα της UNESCO είναι οι ακόλουθοι διεθνείς, μη κυβερνητικοί ή διακυβερνητικοί οργανισμοί:¹¹²

- **Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS)**. Πρόκειται για έναν μη κυβερνητικό οργανισμό που ιδρύθηκε το 1965 στο Παρίσι και εκπονεί για την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς αξιολογήσεις πολιτιστικών και μεικτών μνημείων, που προτείνονται για εγγραφή στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς,
- **Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN)**.¹¹³ Πρόκειται για έναν μη κυβερνητικό οργανισμό που εκπονεί για την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς τεχνικές αξιολογήσεις των ακινήτων φυσικής κληρονομιάς και -μέσω του παγκόσμιου δικτύου εμπειρογνομόνων που διαθέτει- εκθέσεις σχετικά με την κατάσταση διατήρησης των ΜΠΚ. Ιδρύθηκε το 1948, εδρεύει στο Gland της Ελβετίας και αριθμεί περισσότερα από 1000 μέλη, στα οποία περιλαμβάνονται κρατικοί φορείς, ΜΚΟ, τοπικοί παράγοντες, επιστημονικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα και επιχειρηματικές ενώσεις.
- **Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Διατήρησης και Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών (ICCROM)**. Πρόκειται για έναν διακυβερνητικό οργανισμό που συστάθηκε για να προωθήσει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε μορφής σε κάθε περιοχή του κόσμου. Αποστολή του είναι να παρέχει στα κράτη μέλη εργαλεία, γνώσεις και δεξιότητες προκειμένου εκείνα, διαμορφώνοντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον, να διατηρήσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά σε όλες τις μορφές της, προς όφελος όλων των ανθρώπων. Μέσω του έργου της, η ICCROM συμβάλλει στην περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική βιωσιμότητα των κοινοτήτων.

Ο φάκελος υποψηφιότητας εξετάζεται από τα Συμβουλευτικά Όργανα μέσα σε διάστημα δύο ετών από τον χρόνο κατάθεσής του.¹¹⁴ Οι αξιολογήσεις των ICOMOS και IUCN προωθούνται στην Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς, που συνιστά το τελικός αποφασίζον όργανο.

¹¹¹ Βλ. παρ. 143-151 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹¹² Βλ. άρθρο 14 της Σύμβασης Παγκόσμιας Κληρονομιάς και <https://whc.unesco.org/en/advisorybodies/>, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

¹¹³ Βλ. <https://www.iucn.org/about-iucn>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹¹⁴ Για το χρονοδιάγραμμα ενεργειών, βλ. παρ. 168 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

<i>Εμπλεκόμενοι φορείς</i>
Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς
Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στην Ουνέσκο

Πίνακας 6. Εμπλεκόμενοι φορείς στο στάδιο της κρίσης για την ένταξη ή μη στον Κατάλογο

58 Την τελική απόφαση για την εγγραφή ή μη ενός μνημείου στον Κατάλογο την λαμβάνει η **Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς**.¹¹⁵ Αυτή αποτελεί διεθνές όργανο, αρμόδιο για την εφαρμογή της Σύμβασης για την Παγκόσμια Κληρονομιά, την κατάρτιση και εκτέλεση του προϋπολογισμού του Ταμείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς.¹¹⁶ Με απόφασή της κατανέμεται η οικονομική βοήθεια του Ταμείου κατ' αποδοχή σχετικών αιτημάτων των κρατών-μελών. Μία φορά τον χρόνο η Επιτροπή, αποτελούμενη από αντιπροσώπους 21 κρατών μελών της Σύμβασης εκλεγόμενους από τη Γενική Συνέλευση,¹¹⁷ συνεδριάζει για να αποφασίσει ποια υποψήφια μνημεία θα εγγραφούν στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.¹¹⁸ Στο πλαίσιο αυτό δύναται να αναβάλει τη λήψη οριστικής απόφασης, προκειμένου να ζητήσει περαιτέρω πληροφορίες για τα υποψήφια μνημεία από τα κράτη-μέλη.

59 Η **Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στην Ουνέσκο** προωθεί την ανάπτυξη διπλωματικών επαφών με τα κράτη μέλη της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς για την προώθηση κάθε ελληνικής υποψηφιότητας. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια των Συνόδων της Επιτροπής, λαμβάνουν χώρα εκτενείς επαφές και διαβουλεύσεις με τα κράτη-μέλη διαφόρων γεωγραφικών ομάδων, στις οποίες συμμετέχει ο **Μόνιμος Αντιπρόσωπος** επικουρούμενος από ομάδα εμπειρογνομόνων από το ΥΠΠΟ, το ΥΠΕΞ και κατά περίπτωση από το ΥΠΕΝ.

60 Συμπερασματικά, η εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο της UNESCO αποτελεί μια χρονοβόρα και απαιτητική διαδικασία, καθώς συνδέεται με τη βιωσιμότητά του και τη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής στην οποία βρίσκεται. Ως εκ τούτου πρέπει να συνοδεύεται από μια ολοκληρωμένη μεθοδολογική διαχείριση, υπό το καθεστώς διεθνούς συνδρομής.

¹¹⁵ Ενημερωτικά βλ. <https://whc.unesco.org/en/committee/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹¹⁶ Βλ. κατωτέρω υπό παράγραφο 96.

¹¹⁷ Η Γενική Συνέλευση των Κρατών Μελών της Σύμβασης για την Παγκόσμια Κληρονομιά αποτελείται από τους αντιπροσώπους όλων των Κρατών Μελών της εν λόγω Σύμβασης, βλ. συναφώς <https://whc.unesco.org/en/governingbodies/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹¹⁸ Βλ. παρ. 153-160 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

Στοιχεία χρηματοδοτήσεων πριν από την ένταξη

61 Η χώρα μας συγκεντρώνει σημαντικό αριθμό επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους της γενικά. Συγκεκριμένα, την 25ετία 1998-2023 οι επισκέπτες ήταν περισσότεροι από 204 εκ., με τον αριθμό αυτόν να αφορά μόνο αρχαιολογικούς χώρους (εξαιρουμένων των μουσείων) για τους οποίους προβλέπεται εισιτήριο εισόδου (έστω και με μηδενικό αντίτιμο).¹¹⁹

Γράφημα 7. Στοιχεία εισπράξεων-επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους της ελληνικής επικράτειας

62 Από τη σύγκριση του αριθμού των επισκεπτών αρχαιολογικών χώρων γενικά (εξαιρουμένων των μουσείων) στην ελληνική επικράτεια με τις αντίστοιχες εισπράξεις προκύπτει ότι από το έτος 2015 και μετά, με εξαίρεση την περίοδο της πανδημίας του Covid-19, παρατηρείται ιδιαίτερα σημαντική αύξηση των εσόδων, δίχως αυτή να συνδέεται με αντίστοιχο μέγεθος αύξηση του αριθμού των επισκεπτών. Αναλυτικότερα, το έτος 2016 -σε σύγκριση με το 2015- το ποσοστό μεταβολής των επισκεπτών ήταν -7,32%¹²⁰ ενώ το αντίστοιχο ποσοστό μεταβολής των εισπράξεων από τα εισιτήρια ανήλθε σε +67,04%¹²¹. Αντιστοίχως, λαμβάνοντας πάντα ως βάση σύγκρισης τα μεγέθη του έτους 2015, παρατηρείται ότι το έτος 2019 το αυξητικό ποσοστό μεταβολής των επισκεπτών ανήλθε σε +32,40% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό μεταβολής των ετήσιων εισπράξεων από τα εισιτήρια ανήλθε σε +145,54%. Τέλος, ως προς το έτος 2023 -έναντι του 2015- τα αντίστοιχα ποσοστά επισκεπτών ανήλθαν σε +29,92% και των εισπράξεων σε +178,94%. Οι ανωτέρω διαπιστώσεις ευλόγως αιτιολογούνται από τη μεταβολή της τιμολογιακής πολιτικής των αρχαιολογικών χώρων.

63 Τα συνολικά έσοδα από τα εισιτήρια των αρχαιολογικών χώρων, μη συμπεριλαμβανομένων των μουσείων, υπερβαίνουν τα 1,2 δις ευρώ κατά την ανωτέρω 25ετία (1998-2023). Η διαχείριση των εσόδων από τους αρχαιολογικούς και λοιπούς χώρους πολιτισμού έχει ανατεθεί κατά νόμο στον Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων (ΟΔΑΠ).¹²²

64 Ο ΟΔΑΠ αναδιοργανώθηκε πρόσφατα¹²³ και έχει ως γενική αποστολή τη διασφάλιση της αποτελεσματικής, διαφανούς και αναπτυξιακής διαχείρισης των πολιτιστικών πόρων της χώρας.

¹¹⁹ Στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ, διαθέσιμα σε <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/>-τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹²⁰ Ειδικότερα, το έτος 2015 έχουν καταγραφεί 10.320.053 επισκέπτες έναντι 9.564.673 το 2016.

¹²¹ Ειδικότερα, οι εισπράξεις το έτος 2015 ανήλθαν σε 43.820.970€ έναντι 73.199.174€ το 2016.

¹²² Βλ. ειδική αναφορά σελ. 23 στην Έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί του Απολογισμού και του Ισολογισμού έτους 2022, και σελ. 32 της αντίστοιχης Έκθεσης έτους 2023, ό.π. υπό υποσημείωση 30.

¹²³ Βλ. άρθρο 1 του ν. 4761/2020 «Αναδιοργάνωση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και μετονομασία του σε Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων ... και άλλες διατάξεις» (Α' 248), σύμφωνα με το οποίο το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) με την επωνυμία Ταμείο Αρχαιολογικών

Τα έσοδα του Ο.Δ.Α.Π. προέρχονται από τα εισιτήρια εισόδου σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, τη διοργάνωση εκθέσεων, σεμιναρίων και πάσης φύσεως πολιτιστικών εκδηλώσεων, την έρευνα και ανάπτυξη καινοτόμων προγραμμάτων με αμοιβή, την πώληση, μίσθωση, παροχή άδειας χρήσης ειδών που σχετίζονται με αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, μουσεία ή εκθέματα καθώς και από χορηγίες-δωρεές.¹²⁴ Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, ο Ο.Δ.Α.Π. αποδίδει κατ' έτος ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%) των ταμειακών διαθεσίμων του, ως δημόσιο έσοδο, στον κρατικό προϋπολογισμό, προκειμένου αυτό να διατίθεται αποκλειστικά προς πληρωμή δαπανών και κάλυψη λειτουργικών αναγκών του ΥΠΠΟ για την προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και την ενίσχυση δράσεων συνεργασίας με φορείς του σύγχρονου πολιτισμού.¹²⁵

65 Για την πληρότητα της επισκόπησης του πλαισίου χρηματοδότησης των ΜΠΚ στην Ελλάδα αναγκαία είναι η αναφορά στα κονδύλια που διατίθενται για αυτά κατά την περίοδο της υποψηφιότητάς τους προς εγγραφή στον Κατάλογο της UNESCO, δηλαδή κατά το χρονικό εκείνο διάστημα που προηγείται της ένταξης, στη διάρκεια του οποίου συντελούνται καίριες επεμβάσεις και ενέργειες στο μνημείο και τον περιβάλλοντα χώρο και αναπτύσσονται πρωτοβουλίες προβολής και ανάδειξής του, προκειμένου να ενισχυθεί η υποψηφιότητα και να αυξηθούν οι πιθανότητες ένταξης.

66 Ειδικότερα, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNESCO, στις προϋποθέσεις εγγραφής ενός μνημείου στον Κατάλογο περιλαμβάνονται αυστηροί όροι σχετικά με τις παροχές και τις εγκαταστάσεις που πρέπει να διαθέτει τόσο το μνημείο όσο και ο περιβάλλον χώρος.¹²⁶ Ο βαθμός ωριμότητας των μελετών και υλοποίησης των υποδομών αποτελούν βασικές παραμέτρους για την προώθηση μιας υποψηφιότητας. Επομένως, καθώς είναι πρόδηλο ότι μεγάλο μέρος κονδυλίων διατίθεται πριν από την ένταξη, οι δαπάνες που πραγματοποιούνται για τις μελέτες, τις εργασίες και τις υποδομές πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να συνεκτιμώνται κατά την εξέταση του χρηματοδοτικού καθεστώτος των ΜΠΚ.

67 Πρόκληση για την αποτύπωση των κονδυλίων, που συνολικά διατίθενται σε ένα μνημείο, συνιστά το γεγονός ότι υφίστανται περισσότεροι φορείς υλοποίησης και χρηματοδότησης, χωρίς ουδείς εξ αυτών να έχει οριστεί υπεύθυνος για τη συνολική παρακολούθηση των αναγκών και του τρόπου κάλυψής τους μέσω των απαραίτητων χρηματοδοτήσεων.

68 Οι συνήθεις φορείς χρηματοδότησης και υλοποίησης είναι το ΥΠΠΟ, η Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ για το ΥΠΠΟ (ΕΔΕΠΟΛ),¹²⁷ το ΥΠΕΝ, ο ΟΦΥΠΕΚΑ (όταν πρόκειται για φυσικά ή μεικτά μνημεία), Επιτελικές Δομές ΕΣΠΑ λοιπών Υπουργείων, οι Περιφέρειες και σπανιότερα οι Δήμοι και τα νομικά τους πρόσωπα. Η Οικονομική Υπηρεσία του ΥΠΠΟ¹²⁸ εκτελεί τον προϋπολογισμό του Υπουργείου μέσω κατανομών πιστώσεων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων ή μεταφοράς πιστώσεων μέσω επιτροπικών ενταλμάτων του τακτικού προϋπολογισμού στις Υπηρεσίες του ΥΠΠΟ, στις οποίες συγκαταλέγονται και οι Εφορείας Αρχαιοτήτων, οι οποίες ως Αναθέτουσες Αρχές και φορείς υλοποίησης, αποτελούν ξεχωριστές επιχειρησιακές μονάδες και υλοποιούν, μέσω των διατιθέμενων από τον προϋπολογισμό του ΥΠΠΟ πιστώσεων, έργα

Πόρων και Απαλλοτριώσεων (Τ.Α.Π.), που είχε συσταθεί με το άρθρο 6 του ν. 4212/1929 (Α' 240), μετονομάστηκε σε «Οργανισμός Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων» (Ο.Δ.Α.Π.).

¹²⁴ Βλ. άρθρο 14 του ν. 4761/2020, όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 5021/2023, ό.π. υπό παρ. 25 και υποσημ. 63.

¹²⁵ Βλ. την 101572/2021 Κοινή Απόφαση των Υπουργών Οικονομικών-Πολιτισμού και Αθλητισμού «Καθορισμός διαδικασίας οριστικοποίησης και απόδοσης του ποσού του ποσοστού των ετήσιων ταμειακών διαθεσίμων του Οργανισμού Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων (Ο.Δ.Α.Π.), στον κρατικό προϋπολογισμό, καθώς και κάθε άλλης αναγκαίας λεπτομέρειας» (Β' 1042).

¹²⁶ Βλ. ενδεικτικά Κριτήριο 5.η "Visitor facilities and infrastructure" του Παραρτήματος 5 των Κατευθυντήριων Οδηγιών της UNESCO (Format for the Nomination of Properties for Inscription on the World Heritage List), ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹²⁷ Ενημερωτικά, βλ. <http://ep.culture.gr/el/Pages/about.aspx#:~:text=To%202016>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹²⁸ Σχετ. το από 26.7.2024 μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της αρμόδιας Διεύθυνσης.

αρχαιολογικού ενδιαφέροντος συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν τα ΜΠΚ της UNESCO.

69 Για τις ανάγκες της παρούσας επισκόπησης, ελήφθησαν στοιχεία από τους εμπλεκόμενους φορείς. Από την εξέταση των στοιχείων που χορηγήθηκαν από την ΕΔΕΠΟΛ προκύπτει ότι η χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά κονδύλια για έργα πολιτισμού, από το έτος 2000 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2024, μέσω του Γ' ΚΠΣ, του Ταμείου Ανάκαμψης και του ΕΣΠΑ 2021-2027, αγγίζει τα 3 δις ευρώ.¹²⁹ Στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται έργα συντήρησης, προστασίας, ανάδειξης και προβολής πολιτιστικών μνημείων και τοποθεσιών της Χώρας γενικά. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι στους Κανονισμούς των περισσότερων ευρωπαϊκών Ταμείων ο πολιτισμός δεν αποτελεί πρωταρχικό θεματικό στόχο. Ωστόσο, στην Ελλάδα οι διαχειριστικές αρχές έχουν λάβει χρηματοδοτήσεις για έργα πολιτισμού υπάγοντάς τα σε υποστόχους,¹³⁰ όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, ο μη αποκλεισμός κοινωνικών ομάδων και η προσβασιμότητα.¹³¹ Το περιβάλλον συνιστά προτεραιότητα στις πολιτικές των ευρωπαϊκών Ταμείων. Ως εκ τούτου, αυτά αποτελούν δυναμική πηγή χρηματοδότησης για τα μνημεία φυσικής κληρονομιάς.¹³²

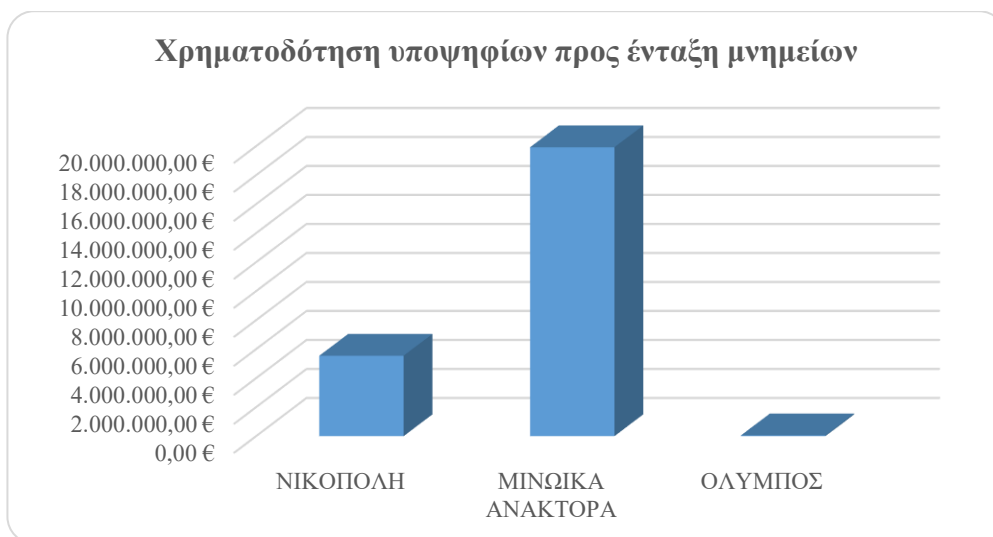
70 Από στοιχεία σχετικά με τη χρηματοδότηση τριών υποψήφιων για εγγραφή στον Κατάλογο μνημείων, που χορηγήθηκαν από εμπλεκόμενους φορείς (ΕΔΕΠΟΛ, ΥΠΠΟ, ΟΦΥΠΕΚΑ), αλλά και από δημόσια διαθέσιμες πληροφορίες, προκύπτει ότι για τον αρχαιολογικό χώρο της Νικόπολης, τα Μινωικά Ανάκτορα και το Όρος Όλυμπος έχουν διατεθεί ή προγραμματίζεται να διατεθούν το προσεχές διάστημα πάνω από 25,5 εκ. ευρώ για έργα και υποδομές που σχετίζονται με την υποψηφιότητα ένταξής τους στα ΜΠΚ. Η χρηματοδότηση προέρχεται κυρίως από ευρωπαϊκά κονδύλια (ΠΕΠ Κρήτη 2021-2027, ΠΕΠ Ήπειρος 2021-2027), αλλά και από τον τακτικό προϋπολογισμό και το ΠΔΕ (2023) του ΥΠΠΟ και του ΟΦΥΠΕΚΑ.

¹²⁹ Στο ποσό δεν περιλαμβάνονται έργα πολιτισμού, τα οποία χρηματοδοτούνται με ευρωπαϊκά κονδύλια από φορείς χρηματοδότησης εκτός του ΥΠΠΟ, όπως π.χ. η υλοποίηση, με φορέα χρηματοδότησης το ΥΠΕΝ, του έργου «Ανάδειξη του ευρύτερου χώρου του Ασκληπιείου Επιδαύρου σε αρχαιολογικό και περιβαλλοντικό πάρκο», προϋπολογισμού 1.030.000€ βλ. σχετική καρτέλα έργου <https://anaptyxi.gov.gr/ErgoPopup?mis=5002117>, τελευταία πρόσβαση 21.11.2024

¹³⁰ Βλ. «πεδία παρέμβασης» και «προτεραιότητες επένδυσης» στα Παραρτήματα των Κανονισμών (ΕΕ) 2021/1060 και (ΕΕ) αριθ. 1303/2013 αντίστοιχα, διαθέσιμοι σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060>, τελευταία πρόσβαση 21.11.2024 και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303>, τελευταία πρόσβαση 21.11.2024.

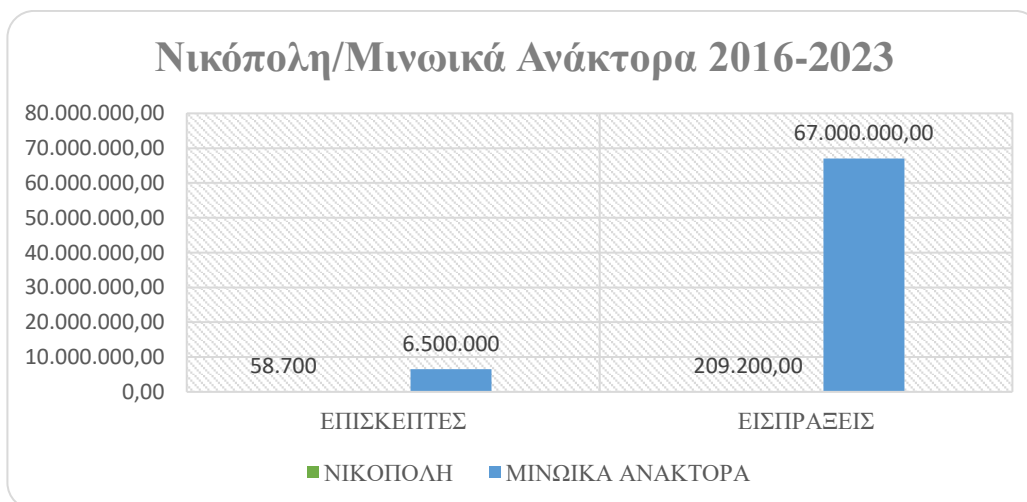
¹³¹ Βλ. ενδεικτικά α) Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 ..., Παράρτ. Ι, στόχος πολιτικής 5, κωδικός διάστασης παρέμβασης 167 «Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της φυσικής κληρονομιάς και του οικουρισμού εκτός από τις περιοχές Natura 2000» (σελ.275), καθώς και Πίνακας 4, κωδικός διάστασης για την οικονομική δραστηριότητα 26 «Άλλες, μη προσδιοριζόμενες υπηρεσίες» (σελ.279) και β) Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 ... – υποστόχοι 9.1, 9.2 και 9.3.

¹³² Βλ. α) Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060, άρθρο 73, καθώς και Παράρτ. Ι και β) Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1303/2013 Παράρτ. XI - Χρηματοδότηση από ΕΤΠΑ και Ταμείο Συνοχής.

Γράφημα 8. Ύψος χρηματοδότησης υποψηφίων για ένταξη μνημείων

71 Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζουν τα στοιχεία¹³³ σχετικά με τις εισπράξεις και την επισκεψιμότητα των ανωτέρω, υποψηφίων προς ένταξη στον Κατάλογο, αρχαιολογικών χώρων της Νικόπολης και των Μινωικών Ανακτόρων. Όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία -και αποτυπώνεται στο πιο κάτω γράφημα- κατά τα έτη 2016-2023 τον αρχαιολογικό χώρο της Νικόπολης επισκέφτηκαν συνολικά 58.700 άτομα με συνολικό ποσό εισπράξεων από τα εισιτήρια 209.200€. Αντίστοιχα, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα τα Μινωικά Ανάκτορα (Ζάκρου, Μαλλίων, Φαιστού και Κνωσού) επισκέφτηκαν περίπου 6,5 εκ. άτομα, έχοντας εισφέρει στην ελληνική οικονομία -αποκλειστικά από εισιτήρια- περισσότερα από 67 εκ. ευρώ. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι ορισμένες υποψηφιότητες αποτελούν δημοφιλέστερους προορισμούς -και κατά την περίοδο που προηγείται της ένταξης- σε σύγκριση με άλλες, γεγονός που ενδεχομένως να επηρεάζει τις διαδικασίες προώθησής τους.

Γράφημα 9. Συγκριτική απεικόνιση στοιχείων επισκεψιμότητας και εισπράξεων αρχ. χώρων Νικόπολης και Μινωικών Ανακτόρων (2016-2023)

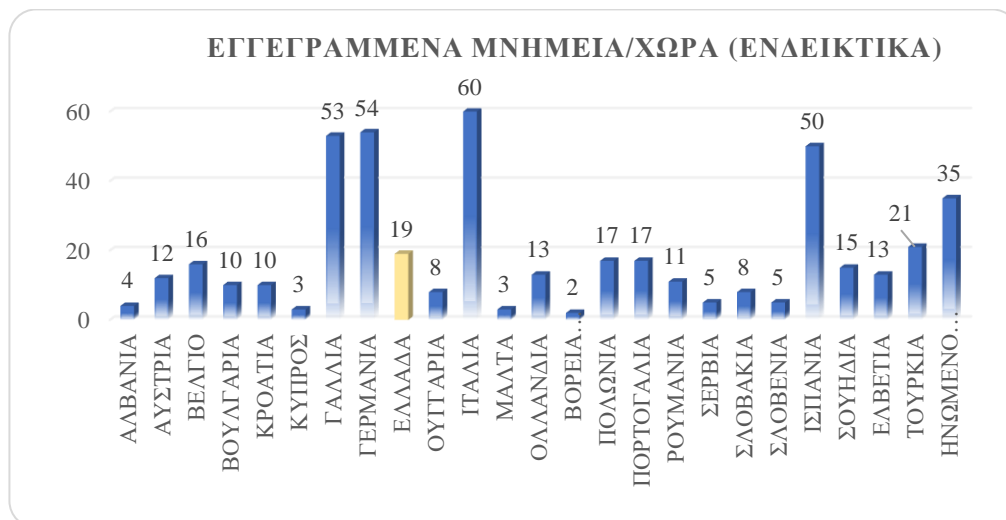
72 Για το όρος Όλυμπος δεν είναι διαθέσιμα αντίστοιχα στοιχεία καθώς δεν προβλέπεται εισιτήριο εισόδου, ούτε είναι εφικτός, τουλάχιστον επί του παρόντος, ο προσδιορισμός με άλλον τρόπο των επισκεπτών του.

¹³³ Στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ, ό.π. υπό υποσημείωση 119.

73 Με βάση τα ανωτέρω, καθίσταται πρόδηλο ότι το στάδιο που προηγείται της ένταξης ενός μνημείου στον Κατάλογο είναι σημαντικό από τη σκοπιά της διάθεσης επαρκών κονδυλίων χρηματοδότησης. Ως εκ τούτου, απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός, καθορισμός προγράμματος με ολιστική προσέγγιση, αλλά και επαρκής χρηματοδότηση, ώστε οι υποψηφιότητες που υποβάλλονται να είναι ώριμες και με πληρότητα τεκμηρίωσης. Περαιτέρω, ο συντονισμός των εμπλεκόμενων φορέων και η υιοθέτηση πολιτικών επικοινωνίας συμβάλλουν στη διάχυση της πληροφορίας, τη συμμόρφωση με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, την επιτάχυνση των προπαρασκευαστικών διαδικασιών και την εξοικονόμηση πόρων, αυξάνοντας τις πιθανότητες επιτυχούς έκβασης της υποψηφιότητας, με όλα τα αναμενόμενα πολλαπλασιαστικά οφέλη για την κοινωνία και την οικονομία.

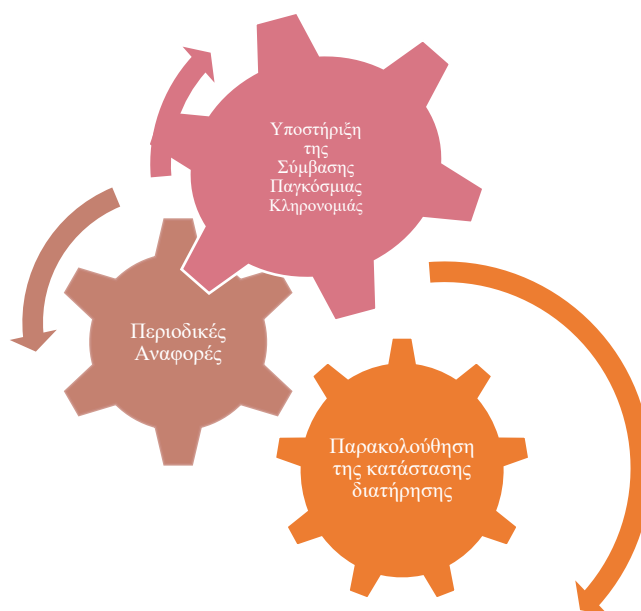
Μέρος II – Μετά την ένταξη στον Κατάλογο

74 Η ένταξη ενός μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς συνεπάγεται την αδιάκοπη μέριμνα της διεθνούς κοινότητας για τη συντήρηση και ανάδειξή του με την καθιέρωση ενός συστήματος διεθνούς συμπράξεως και συνδρομής,¹³⁴ μέσω του οποίου τα κράτη-μέλη της Ουνέσκο συμβάλλουν στον προσδιορισμό και την περιφρούρηση των πολιτιστικών αγαθών.

Γράφημα 10. Αριθμός ΜΠΚ ανά χώρα στην ευρωπαϊκή ήπειρο

75 Το κανονιστικό πλαίσιο μετά την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο της Ουνέσκο περιλαμβάνει:

Γράφημα 11. Βασικές υποχρεώσεις του κράτους-μέλους μετά την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο

¹³⁴ Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά (ν. 1126/1981), άρθρο πρώτο, ό.π. υπό υποσημειώσεις 5, 7.

Εμπλεκόμενοι φορείς
Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ: Κεντρικές και Περιφερειακές Διευθύνσεις -Εφορείες Αρχαιοτήτων)
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ)
Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO (Ε.Ε.Ε.)
Λοιποί τοπικοί φορείς, όμιλοι UNESCO, επιμελητήρια, δήμοι, περιφέρειες

Πίνακας 7. Εμπλεκόμενοι φορείς υποστήριξης της Σύμβασης για την Παγκόσμια Κληρονομιά

76 Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να υποστηρίξουν τη Σύμβαση για την Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά.¹³⁵ **Βασικό μέσο υλοποίησης των στόχων της Σύμβασης είναι η εκπόνηση και εφαρμογή Διαχειριστικών Σχεδίων.** Το Διαχειριστικό Σχέδιο, πέραν του ότι αποτελεί υποχρέωση για κάθε κράτος-μέλος της Σύμβασης,¹³⁶ δημιουργεί το πλαίσιο για την ολοκληρωμένη διαχείριση των ΜΠΚ, εισάγοντας έναν στρατηγικό σχεδιασμό για κάθε μνημείο χωριστά. Σε κάθε Διαχειριστικό Σχέδιο περιλαμβάνεται προγραμματισμός ενεργειών που ιεραρχεί χρονικά και περιγράφει σχεδιαζόμενες δράσεις και στόχους. Επιπλέον, ο βαθμός υλοποίησης του Διαχειριστικού Σχεδίου, τόσο σε ποσοτικό όσο και σε ποιοτικό επίπεδο, συνδέεται στενά με την παρακολούθηση της κατάστασης στην οποία βρίσκονται τα ΜΠΚ και την αποτελεσματική διαχείρισή τους.

77 Υπό το προγενέστερο του 2002 καθεστώς, οι εγγραφές στον Κατάλογο συντελούνταν χωρίς να έχει προηγηθεί η εκπόνηση Διαχειριστικών Σχεδίων. Παρά το γεγονός ότι, όπως προαναφέρθηκε,¹³⁷ από το 2005 η υποχρέωση εκπόνησης Διαχειριστικού Σχεδίου επεκτάθηκε σε όλα τα ΜΠΚ, εντούτοις στην Ελλάδα το έτος 2024 δεκαέξι (16) από τα δεκαεννέα (19) ΜΠΚ δεν διαθέτουν ολοκληρωμένο Διαχειριστικό Σχέδιο. Πρόκειται για εκείνα που είχαν ενταχθεί στον Κατάλογο προ της θέσπισης της υποχρεωτικότητας του Διαχειριστικού Σχεδίου για τη συμπλήρωση και την υποβολή φακέλου υποψηφιότητας. Σημειώνεται δε, ότι τα τρία (3) Διαχειριστικά Σχέδια έχουν εγκριθεί από διαφορετικό το καθένα όργανο,¹³⁸ γεγονός που καταδεικνύει την έλλειψη σχετικού ρυθμιστικού πλαισίου. Κατά τον χρόνο εκπόνησης της παρούσας επισκόπησης, εκκρεμεί η γνωμοδότηση του ΚΑΣ¹³⁹ για οχτώ (8) Διαχειριστικά Σχέδια, η εκπόνηση των οποίων ανατέθηκε, κατόπιν διεξαγωγής ανοικτού διαγωνισμού,¹⁴⁰ σε ιδιωτική εταιρεία μελετών, με Αναθέτουσα Αρχή τη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟ.

¹³⁵ Βλ. παρ. 211-222 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹³⁶ Βλ. παρ. 97-98 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹³⁷ Ο.π. υπό παράγραφο 46.

¹³⁸ Ειδικότερα το Διαχειριστικό Σχέδιο για τον αρχαιολογικό χώρο των Φιλίππων εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 19305/10695/725/50/26.01.2015 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (ΑΔΑ: ΒΧ8ΔΓ-ΘΙΘ), το Διαχειριστικό Σχέδιο για την Πόλη της Κέρκυρας εγκρίθηκε με απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου και το Διαχειριστικό Σχέδιο του Ζαγορίου εγκρίθηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο Ηπείρου με αριθμό 19/54/27.12.2021.

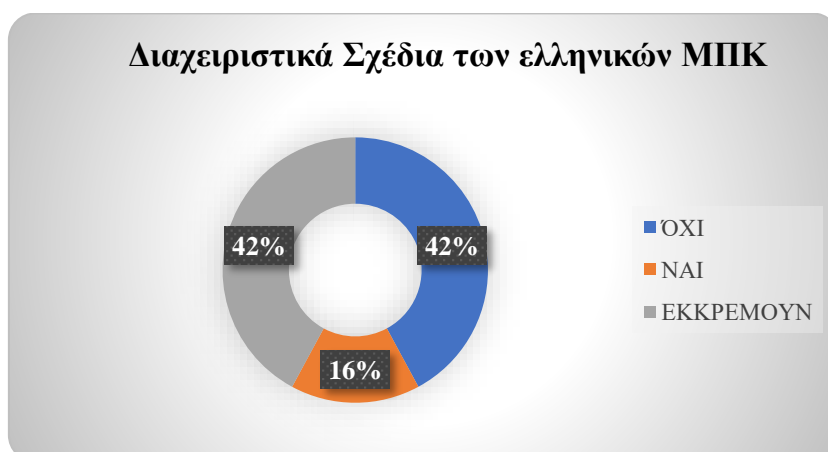
¹³⁹ Βλ. ανωτέρω υπό παράγραφο 52.

¹⁴⁰ Βλ. ό.π. υπό υποσημείωση 103: 1/2022 διακήρυξη διαγωνισμού ανάθεσης υπηρεσιών «Κατάρτιση Διαχειριστικών Σχεδίων Ελληνικών Μνημείων και Χώρων Παγκόσμιας Κληρονομιάς» (ΑΔΑΜ 22PROC011669340 2022-11-24), συνολικού προϋπολογισμού 800.000€, συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ, χρηματοδοτούμενου από πιστώσεις του ΠΔΕ. 2017ΣΕ41410000, ΣΕ4141, υποέργο 3 της πράξης «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων – Εκπόνηση Διαχειριστικών Σχεδίων για τα εγγεγραμμένα μνημεία και χώρους της Ελλάδας στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO».

78 Από τα λοιπά ΜΠΚ της Ελλάδας, για τα επτά (7) και συγκεκριμένα για τα:

1	Δήλος
2	Πυθαγόρειο και Ηραίο Σάμου
3	Αρχαιολογικός χώρος Αιγών (Βεργίνα)
4	Μετέωρα
5	Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά Μνημεία Θεσσαλονίκης
6	Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου
7	Ιστορικό κέντρο (Χώρα), Μονή Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και Σπήλαιο Αποκάλυψης Πάτμου

ο διαγωνισμός που διεξήχθη απέβη άγονος, ενώ μέχρι τον Νοέμβριο του έτους 2024 δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τυχόν επαναπροκήρυξή του. Εξάλλου, το χρηματοδοτικό πρόγραμμα ΕΣΠΑ 2014-2020, το οποίο συνιστούσε την πηγή χρηματοδότησης του εν λόγω διαγωνισμού, έληξε την 31^η Δεκεμβρίου 2023. Επισημαίνεται ότι η έλλειψη Διαχειριστικού Σχεδίου για -επί του παρόντος- συνολικά δεκάξι (16) ΜΠΚ της Ελλάδας συνιστά **μείζονα εκκρεμότητα** από την πλευρά της χώρας μας, ενώ παράλληλα η σημασία εφαρμογής ενός συστήματος για την προστασία και τη διαχείρισή τους τονίζεται ως επιτακτική από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Γράφημα 12. Πρόοδος εκπόνησης των Διαχειριστικών Σχεδίων στην Ελλάδα

79 Οι **Εφορείες Αρχαιοτήτων**, οι οποίες αποτελούν τους Φορείς Διαχείρισης για την πλειονότητα των ΜΠΚ της χώρας μας, συνεργάζονται με φορείς του Δημοσίου, της Περιφερειακής Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ειδικότερα, οι Φορείς Διαχείρισης των ΜΠΚ της Ελλάδας είναι οι ακόλουθοι :

<i>ΜΠΚ</i>	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
<i>ΝΑΟΣ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ – ΒΑΣΣΕΣ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΔΕΛΦΩΝ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΦΩΚΙΔΑΣ
<i>ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΔΑΥΡΟ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ ¹⁴¹
<i>ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ – ΑΘΩΣ</i>	<i>Βλέπε κατωτέρω παρ. 91</i>
<i>ΜΕΤΕΩΡΑ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ
<i>ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΛΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
<i>ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΗΛΕΙΑΣ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΜΥΣΤΡΑ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΛΑΚΩΝΙΑΣ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΔΗΛΟΥ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
<i>ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ, ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΒΟΙΩΤΙΑΣ ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΧΙΟΥ
<i>ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟ & ΗΡΑΙΟ ΣΑΜΟΥ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΣΑΜΟΥ - ΙΚΑΡΙΑΣ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΙΓΩΝ (ΒΕΡΓΙΝΑ)</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΗΜΑΘΙΑΣ
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΜΥΚΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΙΡΥΝΘΑΣ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ
<i>ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ (ΧΩΡΑ), ΜΕ ΤΗ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΜΟ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
<i>ΠΑΛΑΙΑ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ</i>	Διαθεσμικός – Διεπιστημονικός Φορέας Διαχείρισης / Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος
<i>ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΩΝ</i>	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΒΑΛΑΣ
<i>ΖΑΓΟΡΙ</i>	Δήμος Ζαγορίου - Επιτροπή Διατήρησης και ανάδειξης Πολιτιστικού Τοπίου

Πίνακας 8. Φορείς Διαχείρισης των ΜΠΚ στην Ελλάδα

¹⁴¹ Το 1998 η ευθύνη για τις εργασίες προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης του Ασκληπιείου Επιδαύρου ανατέθηκε από το ΥΠΠΟ στην Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Επιδαύρου (Ε.Σ.Μ.Ε.) (βλ. σχετικά <https://diazoma.gr/site-assets/DataSheet-Epidavros-03v122009.pdf>, σελ. 7, τελευταία πρόσβαση 19.11.2024). Η ΕΣΜΕ δεν υφίσταται πλέον και οι ανωτέρω αρμοδιότητες ασκούνται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας, βλ. σχετικά <https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1662>, τελευταία πρόσβαση 19.11.2024. Με τον ν. 2021/1992 (Α' 36) συστάθηκε το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για Εκτελέσεις Αρχαιολογικών Έργων (ΤΔΠΕΑΕ), στο οποίο υπάγονταν οι επιστημονικές επιτροπές που είχαν συγκροτηθεί με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/36453/00 (Β' 949). Σύμφωνα με το άρθρο 61 του ν. 4109/2013, με τον οποίον καταργήθηκε το ΤΔΠΕΑΕ, «Οι Επιστημονικές Επιτροπές μελέτης και εκτέλεσης αρχαιολογικών έργων, η διαχείριση των πιστώσεων των οποίων είχε ανατεθεί στο καταργούμενο Ταμείο και οι οποίες εκτελούν έργα, που έχουν ενταχθεί και συγχρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ, εξακολουθούν να λειτουργούν, έως τη λήξη της χρηματοδότησής τους, ως συλλογικά όργανα της Γενικής Γραμματείας Πολιτισμού του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού». Η θητεία και το έργο της Επιτροπής έληξαν τον Δεκέμβριο του 2015, σύμφωνα με ενημερωτικό φυλλάδιο του ΥΠΠΟ για το Ασκληπιείο Επιδαύρου – βλ. σχετικά https://www.culture.gov.gr/DocLib/%CE%95%_zip.pdf - τελευταία πρόσβαση 22.11.2024.

80 Υπάρχουν περιπτώσεις ΜΠΚ με περισσότερους Φορείς Διαχείρισης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Άγιο Όρος, ως προς το οποίο συναρμόδιοι είναι τα Υπουργεία Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Πολιτισμού -συγκεκριμένα η Γενική Γραμματεία Πολιτισμού, μέσω της αρμόδιας Εφορείας Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους-, Εξωτερικών (Διεύθυνση Εκκλησιών-Διοίκηση Αγίου Όρους) και Περιβάλλοντος και Ενέργειας καθώς και το Κέντρο Διαφύλαξης της Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.).¹⁴² Ομοίως, στις περιπτώσεις των Μετεώρων, της Πάτμου και του Ζαγορίου, οι κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων, στην πράξη, ασκούν από κοινού τις αρμοδιότητες διαχείρισης με φορείς όπως η Εκκλησία, οι Δήμοι κλπ. Τέλος, στο εγκεκριμένο Διαχειριστικό Σχέδιο της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας,¹⁴³ προβλέπεται η σύσταση Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα Διαχείρισης, συντονιστικό όργανο του οποίου ορίζεται η «Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος». Ωστόσο, η ανωτέρω Επιτροπή αν και συγκροτηθείσα¹⁴⁴ δεν έχει εισέτι λειτουργήσει.

81 Παράλληλα, η **Ε.Ε.Ε. για την UNESCO**, ως συναρμόδια με το ΥΠΠΟ για τον έλεγχο της ορθής διαχείρισης, γίνεται αποδέκτης παραπόνων και καταγγελιών όσον αφορά στον βαθμό συντήρησης και προστασίας των ΜΠΚ στην Ελλάδα.¹⁴⁵ Σημαντικές για το έργο της είναι επίσης οι πληροφορίες που λαμβάνει ως προς το ζήτημα αυτό από τους **Ομίλους για την UNESCO**, οι οποίοι δραστηριοποιούνται κατά τόπους και έχουν άμεση επαφή με την τοπική κοινωνία και τα ΜΠΚ.

82 Οι εν λόγω Όμιλοι συστάθηκαν στο πνεύμα της αδήριτης, κατά τον Οργανισμό, αναγκαιότητας ενεργούς συμμετοχής της Κοινωνίας των Πολιτών στην επίτευξη των στόχων του. Λειτουργούν ως μη κερδοσκοπικά σωματεία, τα οποία σέβονται τις ιδρυτικές αρχές της Ουνέσκο και είναι νομικά και οικονομικά ανεξάρτητα από εκείνη. Αποτελούν πολύτιμους εταίρους του Οργανισμού για τη διάδοση των προτεραιοτήτων και των σκοπών του, ευαισθητοποιώντας την κοινή γνώμη.

83 Στην Ελλάδα, δραστηριοποιείται μεγάλος αριθμός Ομίλων για την UNESCO.¹⁴⁶ Ορισμένοι από αυτούς είναι ιδιαίτερα δραστήριοι και προσφέρουν σημαντικό έργο. Προκειμένου να ενταχθεί η λειτουργία των Ομίλων σε ένα νομικό πλαίσιο, η Ε.Ε.Ε. έχει προτείνει στο εποπτεύον Υπουργείο (ΥΠΕΞ) την κατάρτιση νόμου, έχοντας υποβάλει σχετικό προσχέδιο, ώστε να διευθετηθούν ορισμένα υφιστάμενα ζητήματα, όπως -ενδεικτικά- της κατάχρησης του ονόματος ή λογοτύπου της UNESCO και της επιδίωξης ίδιου οικονομικού οφέλους, που σχετίζονται με τη λειτουργία τους και να θεσπιστεί επαρκές σύστημα εντοπισμού κακόβουλων ενεργειών, ανάλογο με εκείνο που εφαρμόζεται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (κυρίως κατά το γερμανικό πρότυπο).

¹⁴² Το Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορειτικής Κληρονομιάς (Κε.Δ.Α.Κ.) είναι νπδδ, που συστάθηκε με το άρθρο 9 του ν. 1198/1981 «Περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων εις την εκτός του Αθω ακίνητον περιουσίαν των Ι. Μονών του Αγίου Όρους και άλλων τινών διατάξεων» (Α' 238), υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του τότε Υπουργείου Βορείου Ελλάδος, και εδρεύει στη Θεσσαλονίκη. Ο σκοπός του, κατά νόμο, έγκειται προεχόντως στην τελική διαμόρφωση προγράμματος έργων υποδομής, συντήρησης και αναστήλωσης του Αγίου Όρους και στην εκτέλεση αυτού. Βλ. συναφώς και <https://www.kedak.gr/parousiasi/to-ke-d-a-k/#1608021894051-a79f285d-f67b>, τελευταία πρόσβαση 22.11.2024.

¹⁴³ Βλ. σχετικά <https://www.corfuhistory.eu/wp-content/uploads/2012/11/%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%9B%CE%97%CE%A8%CE%97++%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%CE%A5+%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%A3+%CE%A0%CE%91%CE%9B%CE%91%CE%99%CE%91%CE%A3+%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A3+%CE%9A%CE%95%CE%A1%CE%9A%CE%A5%CE%A1%CE%91%CE%A3.pdf>, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

¹⁴⁴ Σχετ. η με αρ. 22-186/04.11.2021 απόφαση του Δήμου Κεντρικής Κέρκυρας και Διαποντίων Νήσων με θέμα «Έγκριση τροποποίησης Μνημονίου Συνεργασίας και Επικαιροποίησης της Σύστασης Διαθεσμικού-Διεπιστημονικού Φορέα Διαχείρισης Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας», ΑΔΑ 6Α7Α46ΜΓ2Α-Ψ4Ζ.

¹⁴⁵ Βλ. ανωτέρω, υπό υποσημείωση 110.

¹⁴⁶ 25 όμιλοι, σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε.Ε Ιουλίου 2024.

Εμπλεκόμενοι φορείς
Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ: Κεντρικές και Περιφερειακές Διευθύνσεις -Εφορείες Αρχαιοτήτων)
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ)

Πίνακας 9. Εμπλεκόμενοι φορείς κατάρτισης και υποβολής περιοδικών αναφορών

84 Τα κράτη-μέλη καλούνται¹⁴⁷ να συντάσσουν αναφορές κάθε έξι (6) με οχτώ (8) χρόνια σχετικά με τα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που έχουν λάβει καθώς και τις ενέργειες στις οποίες έχουν προβεί για την εφαρμογή της Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένης της κατάστασης διατήρησης των ΜΠΚ που βρίσκονται στην επικράτειά τους.¹⁴⁸ Οι αναφορές αυτές υποβάλλονται στη Γενική Διάσκεψη της UNESCO μέσω της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

85 Η περιοδική υποβολή αναφορών συνιστά μια διαδικασία αυτοαναφοράς και αυτοαξιολόγησης από τα κράτη-μέλη. Για τη σύνταξη της αναφοράς,¹⁴⁹ υπάρχει δυνατότητα παροχής συμβουλών από εμπειρογνώμονες των Συμβουλευτικών Οργάνων¹⁵⁰ και της Γραμματείας του Οργανισμού,¹⁵¹ η οποία, με τη σύμφωνη γνώμη των ενδιαφερόμενων κρατών-μελών, να παρέχει σε αυτά πρόσθετη, εξειδικευμένη καθοδήγηση.

86 Οι περιοδικές αναφορές συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη, μακροπρόθεσμη διατήρηση των εγγεγραμμένων στον Κατάλογο ΜΠΚ και αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την αξιολόγηση της εφαρμογής από τα συμβαλλόμενα κράτη τόσο των πολιτικών που έχουν υιοθετηθεί από την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς και τη Γενική Συνέλευση της Ουνέσκο¹⁵² όσο και της ίδιας της Σύμβασης. Το πρώτο τμήμα της αναφοράς (Τμήμα Ι) αναφέρεται στις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις καθώς και τα λοιπά μέτρα ρύθμισης, που έχει θεσπίσει το συμβαλλόμενο κράτος, στις ενέργειες εν γένει, στις οποίες έχει προβεί για την εφαρμογή της Σύμβασης, και στη σχετική εμπειρία που έχει αποκτήσει στον τομέα αυτόν. Το Τμήμα ΙΙ αναφέρεται στην κατάσταση διατήρησης των συγκεκριμένων ΜΠΚ που βρίσκονται στην επικράτεια του οικείου κράτους-μέλους και συμπληρώνεται χωριστά για κάθε ΜΠΚ.

87 Στην Ελλάδα, οι περιοδικές αναφορές για κάθε ΜΠΚ (Τμήμα ΙΙ) συντάσσονται από τις κατά τόπους **Εφορείες Αρχαιοτήτων** σε συνεργασία με τις αρμόδιες διευθύνσεις του ΥΠΠΟ και, κατά περίπτωση, του ΥΠΕΝ,¹⁵³ ενώ η περιοδική αναφορά για το κράτος-μέλος (Τμήμα Ι) συντάσσεται και υποβάλλεται από τις αρμόδιες **διευθύνσεις του ΥΠΠΟ**. Μέχρι τον Νοέμβριο του 2024 έχουν ολοκληρωθεί τρεις κύκλοι περιοδικών αναφορών για την Ελλάδα, εκείνοι των ετών 2006, 2014 και 2022,¹⁵⁴ καθώς έχουν υποβληθεί οι αντίστοιχες αναφορές για όσα από τα ΜΠΚ της Ελλάδας ήταν εγγεγραμμένα στον Κατάλογο κατά τις συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, χωρίς να υφίσταται κάποια εκκρεμότητα.

¹⁴⁷ Βλ. παρ. 199-210 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁴⁸ Βλ. συναφώς <https://whc.unesco.org/en/periodicreporting/> και <https://whc.unesco.org/en/documents/164212>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹⁴⁹ Η διαδικασία συνίσταται σε ηλεκτρονική συμπλήρωση ερωτηματολογίων.

¹⁵⁰ Βλ. παραπάνω υπό παράγραφο 57.

¹⁵¹ Ό.π. υπό υποσημείωση 109.

¹⁵² Βλ. σχετικά παρ. 202 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁵³ Σχετ. το με αρ. 35072/3563/09.04.2020 έγγραφο του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, με αναφορά στον ορισμό υπαλλήλου, ως εκπροσώπου του ΥΠΕΝ (focal point) σχετικά με τα θέματα της Σύμβασης της Ουνέσκο και ιδιαιτέρως για τα μνημεία της φύσης/μεικτά (Μετέωρα, Άγιο Όρος).

¹⁵⁴ Βλ. σχετ. απόφαση WHC/24/46.COM/10A, Παρίσι 10 Ιουλίου 2024.

Γράφημα 13 Τα στάδια από την υποβολή των περιοδικών αναφορών των κρατών-μελών μέχρι την εφαρμογή των Περιφερειακών Σχεδίων Δράσης

88 Μέσω των περιοδικών αναφορών ο Οργανισμός επιδιώκει, επιπλέον, την καθιέρωση ενός μηχανισμού ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών μεταξύ των κρατών-μελών για καίρια θέματα εφαρμογής της Σύμβασης και προστασίας των ΜΠΚ. Τούτο επιτυγχάνεται κυρίως με τη σύνταξη από το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς εκθέσεων ανά περιφερειακή ενότητα (Αραβικά Κράτη, Αφρική, Ασία και Ειρηνικός, Λατινική Αμερική και Καραϊβική, Βόρεια Αμερική και Ευρώπη), με βάση τα στοιχεία των περιοδικών αναφορών των κρατών-μελών που αποστέλλονται από την Επιτροπή στο ΚΠΚ. Η τελική έκθεση για κάθε περιφέρεια εξετάζεται από την Επιτροπή, η οποία, μέσω αυτής, αξιολογεί την κατάσταση των ΜΠΚ και τελικώς αποφασίζει για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, προκειμένου να αντιμετωπιστούν επαναλαμβανόμενα προβλήματα. Έτσι, κάθε περιφερειακή έκθεση αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη στοχευμένων σχεδίων δράσης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

3

Παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης - Διαδικασία έκτακτης παρακολούθησής της- Εγγραφή στον Κατάλογο ΜΠΚ σε Κίνδυνο

89 Η Ουνέσκο διαθέτει και ενεργοποιεί τους δικούς της μηχανισμούς, όταν ένα μνημείο εγγεγραμμένο στον Κατάλογο διατρέχει **κίνδυνο ή πιθανό κίνδυνο**, προερχόμενο είτε από φυσικούς είτε από ανθρωπογενείς παράγοντες. Τα κράτη-μέλη καλούνται να υποβάλλουν προς την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς ειδικές εκθέσεις και μελέτες επιπτώσεων κάθε φορά που συμβαίνουν εξαιρετικά περιστατικά ή πραγματοποιούνται εργασίες που ενδέχεται να έχουν αντίκτυπο στην Εξέχουσα Οικουμενική Αξία του ΜΠΚ ή στην κατάσταση διατήρησής του (State

of conservation reports). Για τον σκοπό αυτό τα κράτη-μέλη υποβάλλουν τις «Αναφορές Κατάστασης Διατήρησης» και ενημερώνουν το συντομότερο δυνατό και πάντως, πριν από τη λήψη αποφάσεων που θα ήταν δύσκολο να ανατραπούν, την Επιτροπή, προκειμένου αυτή να είναι σε θέση να βοηθήσει στην εξεύρεση κατάλληλων λύσεων προς πλήρη διασφάλιση της διατήρησης της Εξέχουσας Οικουμενικής Αξίας του ΜΠΚ.

90 Σε μια εικοσαετία (1992-2012) η χώρα μας έχει κληθεί να υποβάλει είκοσι (20) Αναφορές Κατάστασης Διατήρησης¹⁵⁵ σχετικά με έξι (6) ΜΠΚ και συγκεκριμένα:

ΑΝΑΦΟΡΑ ΓΙΑ ΜΠΚ	ΕΤΟΣ	ΑΠΕΙΛΗ ΜΠΚ	
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ-ΑΘΩΣ	1992	Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές)	
	1994	Υποδομές επίγειων μεταφορών Δασοκομία / παραγωγή ξυλείας Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Κτηνοτροφία / βόσκηση οικόσιτων ζώων. Υποδομές νερού Χημική ρύπανση	
	2004	Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές)	
	2005	Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές)	
	2006	Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές) Δασοκομία / παραγωγή ξυλείας	
	2008	Υποδομές επίγειων μεταφορών Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές) Δασοκομία / παραγωγή ξυλείας Υποδομές επίγειων μεταφορών	
	2010	Σεισμός Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές) Δασοκομία / παραγωγή ξυλείας	
	2012	Συστήματα διαχείρισης/ Διαχειριστικό Σχέδιο Πυρκαγιά (δασικές πυρκαγιές) Δασοκομία / παραγωγή ξυλείας Σεισμός	
	ΑΡΧ.ΧΩΡΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ	2001	Δόμηση
		2002	Δόμηση
		2003	Δόμηση
		2004	Δόμηση Εγκαταστάσεις
	ΑΡΧ.ΧΩΡΟΣ ΔΕΛΦΩΝ	1992	Ανάγκη ενίσχυσης της προστασίας του χώρου Επιπτώσεις του τουρισμού / των επισκεπτών / της αναψυχής Ανθρώπινοι πόροι
		1993	Ανάγκη ενίσχυσης της προστασίας του χώρου Επιπτώσεις του τουρισμού / των επισκεπτών / της αναψυχής Ανθρώπινοι πόροι Τοπικές υπηρεσίες κοινής ωφέλειας
		1992	Διάβρωση και προσχώσεις/αποθέσεις

¹⁵⁵ Βλ. σχετικά https://whc.unesco.org/en/soc/?action=list&id_search_state=63, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

ΑΡΧ. ΧΩΡΟΣ ΔΗΛΟΥ		Ανθρώπινοι πόροι
		Δυσμενείς μετεωρολογικές συνθήκες
	1994	Κτηνοτροφία / βόσκηση οικόσιτων ζώων
		Διάβρωση και προσχώσεις/αποθέσεις
		Ανθρώπινοι πόροι
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ		Σχετική Υγρασία/Αέρας
	1994	Νομικό πλαίσιο
	1995	Νομικό πλαίσιο
		Ανάγκη για μέτρα προστασίας και βελτίωσης
	1993	Υποδομές επίγειων μεταφορών
ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟ & ΗΡΑΙΟ ΣΑΜΟΥ	1994	Υποδομές επίγειων μεταφορών & Επιπτώσεις αυτών
		Υποδομές εναέριων μεταφορών
		Μεγάλα καταλύματα επισκεπτών & συναφείς υποδομές

Πίνακας 10. Αναφορές κατάστασης διατήρησης ΜΠΚ στην Ελλάδα.

91 Από τις είκοσι δύο (22) κατηγορίες απειλών που εντοπίστηκαν και αναφέρθηκαν από τα αρμόδια όργανα στις ανωτέρω (20) Αναφορές Κατάστασης Διατήρησης, όπως καταδεικνύεται στο παρακάτω γράφημα, οι πιο συχνές είναι εκείνες της εμφάνισης πυρκαγιών και της έλλειψης συστήματος διαχείρισης, ενώ σημαντικό παράγοντα κινδύνου αποτελεί και η έλλειψη ανθρωπίνων πόρων. Στις περισσότερες από τις αναφερθείσες περιπτώσεις, οι απειλές φαίνεται να έχουν αντιμετωπιστεί από τη χώρα μας και οι κίνδυνοι να έχουν εξαλειφθεί.

Γράφημα 14. Συνήθεις απειλές ελληνικών ΜΠΚ που αναφέρονται στις εκθέσεις κατάστασης διατήρησης

Γράφημα 15. Παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης

92 Όταν συντρέχει **ιδιαίτερος λόγος ανησυχίας** και εφόσον το κράτος-μέλος δεν ανταποκριθεί στις ανωτέρω υποχρεώσεις ως προς τις Αναφορές Κατάστασης Διατήρησης, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς, με απώτερο σκοπό τη λήψη όλων των δυνατών μέτρων για τη διάσωση του μνημείου, ενεργοποιεί τη **Διαδικασία Έκτακτης Παρακολούθησης** (reactive monitoring).¹⁵⁶ Στις περιπτώσεις αυτές, η Επιτροπή συνεργάζεται με τα κράτη-μέλη, παρέχοντας τεχνική υποστήριξη. Επιπροσθέτως, παρέχεται η ευχέρεια στα Συμβουλευτικά Όργανα της Ουνέσκο να προβαίνουν σε ελέγχους και, εάν το κρίνουν αναγκαίο, να συστήνουν στο κράτος-μέλος τη λήψη μέτρων καθώς και σε ειδικές αποστολές εμπειρογνομόνων του Οργανισμού να υποβάλλουν αναφορές προς την Επιτροπή, κατόπιν επιτόπιων ελέγχων, σχετικά με την κατάσταση των απειλούμενων ΜΠΚ. Σημειώνεται ότι αποστολές εμπειρογνομόνων έχουν πραγματοποιήσει επιτόπιους ελέγχους στα ελληνικά ΜΠΚ της Ακρόπολης,¹⁵⁷ ως προς την οποία εισηγήθηκαν ότι δεν απαιτείται καμία περαιτέρω ενέργεια, και του Αγίου Όρους,¹⁵⁸ για το οποίο διατυπώθηκε η σύσταση άμεσης εκπόνησης Διαχειριστικού Σχεδίου, που, όμως, ακόμη και μέχρι σήμερα δεν έχει δρομολογηθεί.

93 Με βάση τις προεκτεθείσες Αναφορές Κατάστασης Διατήρησης των κρατών μελών και εκείνες που υποβάλλονται στο πλαίσιο της Διαδικασίας Έκτακτης Παρακολούθησης, η Επιτροπή έχει τις ακόλουθες επιλογές:

- ➔ Καμία περαιτέρω ενέργεια, αν από τα στοιχεία προκύψει ότι δεν έχει επηρεαστεί σοβαρά το ΜΠΚ.
- ➔ Παραμονή του ΜΠΚ στον Κατάλογο, υπό την επιφύλαξη ότι το κράτος-μέλος θα δεσμευτεί να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την αποκατάστασή του εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η Επιτροπή προτείνει την παροχή τεχνικής υποστήριξης χρηματοδοτούμενης από το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς¹⁵⁹ για την αποκατάσταση του ΜΠΚ.

¹⁵⁶ Βλ. παρ. 169 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁵⁷ Βλ. Joint World Heritage Centre/ICOMOS Advisory Mission Report to “Acropolis, Athens” Greece 26-29 April 2022, διαθέσιμη σε <https://whc.unesco.org/en/list/404/documents/> (Mission reports 2023), τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

¹⁵⁸ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς 36 COM 7B.38/2012, επικαλούμενη τις συναφείς αποφάσεις 32 COM 7B.43/2008 και 34 COM 7B.40/2010, διαθέσιμη σε <https://whc.unesco.org/en/decisions/4687/>, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024

¹⁵⁹ Βλ. κατωτέρω, υπό παραγράφους 96 και 99.

- ➔ Εγγραφή του μνημείου στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο,¹⁶⁰ εφόσον διαπιστωθεί ότι πληρούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις.¹⁶¹
- ➔ Διαγραφή του μνημείου από τον Κατάλογο.¹⁶² Τούτο μπορεί να συμβεί όταν υπάρχουν στοιχεία ότι το μνημείο έχει υποβαθμιστεί σε σημείο που να έχει χάσει ανεπανόρθωτα τα χαρακτηριστικά που καθόρισαν την εγγραφή του στον Κατάλογο.

94 Σε περίπτωση που κριθεί ότι απαιτείται επείγουσα δράση, η Επιτροπή μπορεί να εγκρίνει τη χρηματοδότησή της από το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, κατόπιν αιτήματος του κράτους-μέλους για παροχή έκτακτης βοήθειας.¹⁶³

95 Είναι αξιοσημείωτο ότι κανένα ελληνικό ΜΠΚ δεν έχει εγγραφεί, έστω και προσωρινά, στον Κατάλογο ΜΠΚ σε Κίνδυνο ούτε, συνακόλουθα, έχει διαγραφεί από τον Κατάλογο ΜΠΚ. Ωστόσο, η έλλειψη Διαχειριστικών Σχεδίων εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο και βασική εκκρεμότητα της χώρας μας.

96 Το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς¹⁶⁴ ιδρύθηκε το 1977 και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, παρέχει οικονομική βοήθεια για τη διατήρηση, αποκατάσταση και ανάπτυξη των ΜΠΚ. Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς είναι το αποφασίζον όργανο για τον προϋπολογισμό του Ταμείου και τη διάθεση των πόρων του. Για τη διετία 2024-2025, το Ταμείο διαθέτει 5,8 εκ USD, πλέον 0,4 εκ USD, για επείγουσα βοήθεια. Η λειτουργία του διέπεται από ειδικούς δημοσιονομικούς κανόνες.

Ειδικότερα, η ίδρυσή του προβλέφθηκε στο άρθρο 15 της Σύμβασης και οι πόροι του προέρχονται από:

- α) εισφορές, υποχρεωτικές και προαιρετικές, των κρατών-μελών και
- β) δωρεές, κληροδοτήματα, χορηγίες, που προέρχονται από κράτη, δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, διοργάνωση εράνων και εκδηλώσεων κ.λπ..

97 Οι υποχρεωτικές εισφορές των κρατών-μελών στο Ταμείο καταβάλλονται ανά διετία, το δε ύψος τους καθορίζεται ομοιόμορφα για όλες τις χώρες με απόφαση της Γενικής Διάσκεψης. Τα έσοδα του Ταμείου συνδέονται στενά με τους σκοπούς και την αποστολή της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς.¹⁶⁵ Κάθε κράτος-μέλος δύναται να αιτείται τη συνδρομή του Οργανισμού για αγαθά πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς που βρίσκονται στο έδαφός του και περιλαμβάνονται στον Κατάλογο.¹⁶⁶ Τα εν λόγω αιτήματα αξιολογούνται από την Επιτροπή, κυρίως με γνώμονα το κατεπείγον της κάθε κατάστασης (προτεραιότητα δίνεται στα πλέον απειλούμενα ΜΠΚ) και τους λόγους που δεν επιτρέπουν στο κράτος να ανταποκριθεί στο σύνολο της δαπάνης που απαιτεί το κάθε έργο προστασίας.

98 Η συνδρομή του Ταμείου αφορά στα πεδία του προσδιορισμού, της προστασίας, συντήρησης και αξιοποίησης των πολιτιστικών αγαθών. Ειδικότερα, μπορεί να αφορά τη χρηματοδότηση μελετών με αντικείμενο την αντιμετώπιση προβλημάτων που έχουν ανακύψει κατά την προστασία,

¹⁶⁰ Για τις εφαρμοστέες διαδικασίες, βλ. παρ. 177-191 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁶¹ Για τις προϋποθέσεις, βλ. αναλυτικά παρ. 177-182 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁶² Βλ. παρ. 192-198 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁶³ Βλ. αναλυτικά κατωτέρω παρ. 96-99.

¹⁶⁴ Βλ. και παρ. 223-257 Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

¹⁶⁵ Βλ. άρθρα 13 παρ. 6, 15 και 19 της Σύμβασης, ό.π. υπό υποσημείωση 5.

¹⁶⁶ Βλ. άρθρο 19 σε συνδυασμό με το άρθρο 13 της Σύμβασης ό.π. υπό υποσημείωση 5.

συντήρηση, αξιοποίηση και επανόρθωση μνημείων ή τοποθεσιών, υπηρεσιών εμπειρογνομόνων, τεχνικών και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, προγραμμάτων επιμόρφωσης, εξοπλισμού, χαμηλότοκων δανείων καθώς και -σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για ειδικούς λόγους- μη επιστρεπτές επιχορηγήσεις.¹⁶⁷

99 Σε κάθε περίπτωση, επιδιώκεται η ορθολογική χρήση και αξιοποίηση των εγχώριων πόρων, ενώ η χρηματοδότηση των αναγκαίων έργων-εργασιών, ως επικουρική, εΐθισται να επιβαρύνει μερικώς μόνον τη διεθνή κοινότητα. Το δε κράτος που έχει λάβει τη συγκεκριμένη βοήθεια αναλαμβάνει την υποχρέωση να προστατεύει, συντηρεί και αξιοποιεί το αγαθό πολιτιστικής ή φυσικής κληρονομιάς που χρηματοδοτήθηκε από την UNESCO.¹⁶⁸

100 Για την Ελλάδα, μέχρι τον χρόνο ολοκλήρωσης της Επισκόπησης, έχουν εγκριθεί και διατεθεί, ως διεθνής συνδρομή, συνολικά 208.910 USD. Το ποσό αυτό έλαβε η χώρα μας την περίοδο 1982-2003 για τη χρηματοδότηση συνολικά εννέα (9) δράσεων, κυρίως διατήρησης.¹⁶⁹

5

Το έμβλημα της Παγκόσμιας Κληρονομιάς

101 Κατά τη δεύτερη Σύνοδό της (Ουάσιγκτον, 1978), η Επιτροπή υιοθέτησε το έμβλημα της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, το οποίο συμβολίζει την αλληλεξάρτηση των πολιτιστικών και φυσικών αγαθών.

Εικόνα 5. Το έμβλημα της Παγκόσμιας Κληρονομιάς

102 Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το έμβλημα θα έχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προβολή, αποτρέποντας παράλληλα τις αθέμιτες χρήσεις του, η Επιτροπή υιοθέτησε «Κατευθυντήριες γραμμές και αρχές για τη χρήση του εμβλήματος της παγκόσμιας κληρονομιάς».¹⁷⁰ Κατά κοινή παραδοχή, το ανωτέρω έμβλημα παρέχει δυνατότητες συγκέντρωσης χρηματοδοτικών πόρων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν περαιτέρω την αξία των μνημείων στα οποία αποδίδεται.

¹⁶⁷ Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/financialregulations>-Expenditure, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹⁶⁸ Βλ. άρθρο 26 της Σύμβασης, ό.π. υπό υποσημείωση 5.

¹⁶⁹ Βλ. σχετικά <https://whc.unesco.org/en/statesparties/gr/assistance/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024. Το ποσό χρηματοδότησε την προμήθεια εξοπλισμού προστασίας μνημείων καθώς και δαπάνες παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και επιμόρφωσης σε διαχειριστικά και τεχνικά ζητήματα.

¹⁷⁰ Υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή στο Κιότο το έτος 1998 και ενσωματώθηκαν στις παρ. 258-279 των Κατευθυντήριων Οδηγιών, ό.π. υπό υποσημείωση 7.

Στοιχεία χρηματοδοτήσεων μετά την ένταξη

103 Το οικονομικό αποτύπωμα του πολιτισμού αποτιμάται και καταγράφεται τις τελευταίες δεκαετίες μέσω της εκπόνησης αντίστοιχων μελετών, σε διεθνές επίπεδο. Η μελέτη των έργων πολιτισμού, αφενός αναδεικνύει τα οφέλη τους στην εθνική οικονομία και την κοινωνία, αφετέρου συμβάλλει στην προστασία και διατήρηση του πολιτιστικού αποθέματος της Χώρας.¹⁷¹

104 Η μέτρηση, περαιτέρω, του οικονομικού αποτυπώματος της ειδικής κατηγορίας των ΜΠΚ στην κοινωνία και την οικονομία είναι απαραίτητη όχι μόνο για λόγους πληροφοριακούς και απολογιστικούς, αλλά και για τον ορθολογικό και οργανωμένο σχεδιασμό της διαχείρισης των μνημείων αυτών.

105 Προς την κατεύθυνση αυτή, η Εθνική Επιτροπή για την UNESCO του Ηνωμένου Βασιλείου, μιας χώρας με τριάντα πέντε (35) εγγεγραμμένα ΜΠΚ, τον Ιούνιο του 2020, δημοσίευσε τη μελέτη με τίτλο «The National Value of UNESCO Designations to the United Kingdom -UNESCO is bringing sites, people and communities together, creating and delivering value for the United Kingdom», που αφορούσε στη συμβολή των μνημείων της Ουνέσκο στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ. Τα βασικά συμπεράσματα της μελέτης συνοψίζονται ως ακολούθως:¹⁷²

α) το καθεστώς της Ουνέσκο αποτελεί για τα μνημεία πηγή άντλησης χρηματοδοτικών πόρων προερχόμενων από διεθνείς και κρατικές πηγές, τουριστικές δραστηριότητες και κληροδοτήματα,

β) μέσω του Οργανισμού επιτυγχάνεται αξιοποίηση του δικτύου των κρατών-μελών και άλλων φορέων (Εθνικές Επιτροπές, πανεπιστημιακές έδρες, όμιλοι κ.λπ.) με την ανάπτυξη σημαντικών συνεργασιών/συμφωνιών,

γ) υπό την αιγίδα της Ουνέσκο υλοποιείται πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων και αξιοποιούνται δράσεις και πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι πανεπιστημιακές έδρες της UNESCO¹⁷³ στους τομείς δραστηριοποίησης του Οργανισμού, με σημαντικά οφέλη για τα κράτη μέλη,

δ) μέσω των Διαχειριστικών Σχεδίων καθορίζεται ένα ιδιαίτερος λεπτομερές και απαιτητικό αναπτυξιακό πρόγραμμα που διασφαλίζει την προστασία των μνημείων και μεριμνά για την αποτελεσματική αξιοποίησή τους,

ε) οι τοπικές κοινωνίες επωφελούνται οικονομικά από τη «χρήση» του εμβλήματος της UNESCO. Τα έσοδα για την τοπική και εθνική οικονομία είναι σημαντικά καθώς αποτελούν μεγάλο μέρος των συνολικών εσόδων από τον τουρισμό.

στ) η απόδοση του χαρακτηρισμού «προορισμός της Ουνέσκο» συμβάλλει σημαντικά στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Ωστόσο, παράγοντες γεωγραφικοί, πολιτικοί και οικονομικοί επηρεάζουν τον βαθμό της ανωτέρω επίδρασης.

106 Στην Ελλάδα, τη συνολική ευθύνη για τον συντονισμό και την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), σε κεντρικό κυβερνητικό επίπεδο, έχει η Προεδρία της Κυβέρνησης. Προς τον σκοπό αυτό, το έτος 2022 συγκροτήθηκε μία ειδική Ομάδα Εργασίας για τους ΣΒΑ,¹⁷⁴ που λειτουργεί υπό την επίβλεψη της Γενικής Γραμματείας

¹⁷¹ Βλ. σχετ. την μελέτη για την αποτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των έργων πολιτισμού που εκπονήθηκε από τη Deloitte σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού τον Δεκέμβριο του 2023, ό.π. υπό υποσημείωση 14.

¹⁷² Ο.π. υπό υποσημείωση 36, βλ. ίδια σελ. 10.

¹⁷³ Ο.π. υπό υποσημείωση 97.

¹⁷⁴ Απόφαση του Γενικού Γραμματέα Συντονισμού «Σύσταση και Συγκρότηση Ομάδας Εργασίας για την παρακολούθηση των πολιτικών και υποστήριξη δράσεων της Προεδρίας της Κυβέρνησης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και τη σύνταξη της εθνικής Έκθεσης Εθελοντικής Αξιολόγησης επί των σχετικών Στόχων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)» (Β' 3521). Έργο της Ομάδας είναι: α) η σύνταξη της εθνικής Έκθεσης Εθελοντικής Αξιολόγησης που

Συντονισμού της Προεδρίας της Κυβέρνησης και απαρτίζεται από στελέχη της εν λόγω Γενικής Γραμματείας καθώς και της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων.¹⁷⁵

Περαιτέρω, η Γενική Γραμματεία Συντονισμού επιμελείται, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία, την εκπόνηση των Ετήσιων Σχεδίων Δράσης¹⁷⁶ κάθε Υπουργείου, στα οποία περιλαμβάνονται ετήσιοι στόχοι που υπηρετούν τις στρατηγικές επιλογές της Κυβέρνησης και συνδέονται με τους ΣΒΑ της Ατζέντας 2030. Αναφορικά με τους στόχους αυτούς, οι οποίοι εξειδικεύονται περαιτέρω σε δράσεις και έργα, έχει καταρτιστεί κατάλογος εθνικών δεικτών παρακολούθησης της προόδου εφαρμογής τους.¹⁷⁷ Στη βάση αυτή, συντάχθηκε τον Ιούλιο 2022 από την ανωτέρω ειδική Ομάδα Εργασίας η εθνική Έκθεση Εθελοντικής Αξιολόγησης των ΣΒΑ.¹⁷⁸ Παρατηρείται, ωστόσο, ότι για τη μέτρηση της προόδου υλοποίησης των στόχων που αφορούν στον πολιτισμό -στους οποίους η παρούσα επισκόπηση εστιάζει- ειδικότερα του στόχου 11.4 «Ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς», δεν έχει γίνει χρήση, μεθοδολογικά, του σχετικού προκαθορισμένου δείκτη 11.4.1 «Συνολικές κατά κεφαλήν δαπάνες (δημόσιες και ιδιωτικές) για τη διατήρηση, προστασία και συντήρηση του συνόλου της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, ανά κατηγορία (πολιτιστική, φυσική, μεικτή και ΜΠΚ), από όλα τα επίπεδα διοίκησης (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό /δημοτικό) για κάθε είδος δαπάνης (λειτουργική δαπάνη/επένδυση) και από κάθε πηγή ιδιωτικής χρηματοδότησης (δωρεές σε είδος, ιδιωτικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες και χορηγίες)». Αξίζει δε να σημειωθεί πως ούτε στην Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για τους ΣΒΑ 2024¹⁷⁹ παρουσιάζονται στοιχεία για τον στόχο 11.4. Κατά τα διαλαμβανόμενα δε στην τελευταία αυτή Έκθεση (ενότητα «Πρόσδος ΣΒΑ ανά στόχο, σελ. 45), τούτο οφείλεται στην έλλειψη στοιχείων.

107 Ο χαρακτηρισμός από την Ουνέσκο ενός μνημείου ως στοιχείου παγκόσμιας κληρονομιάς, όπως καταδεικνύεται στην ανωτέρω μελέτη της εθνικής Επιτροπής του Ηνωμένου Βασιλείου, επηρεάζει ποικιλοτρόπως την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό της. Ειδικότερα, το έμβλημα του Οργανισμού προσδίδει επιπλέον κύρος σε μνημεία και περιοχές, καθιστώντας τα σημεία αναφοράς για πλήθος επισκεπτών. Τα οφέλη είναι πολλαπλασιαστικά για τις τοπικές κοινωνίες, καθώς ενισχύονται οι υποδομές, τονώνεται η τουριστική δραστηριότητα, ενώ παράλληλα υλοποιούνται αναπτυξιακές δράσεις με σκοπό την εξυπηρέτηση των αυξημένων απαιτήσεων που συνεπάγεται η συγκεκριμένη αναγνώριση. Τα ΜΠΚ έχουν εξ ορισμού διεθνή απήχηση και μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής στην οποία βρίσκονται και, περαιτέρω, να αποτελέσουν πολύ σημαντικές πηγές άντλησης πόρων για ολόκληρη την επικράτεια, με δεδομένη την κατάλληλη προστασία και διαχείρισή τους.¹⁸⁰

υποβάλλεται, κατόπιν πολιτικής απόφασης, προς εξέταση στον ΟΗΕ, β) η τακτική παρακολούθηση της υλοποίησης των πολιτικών που συνδέονται με τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και η παραγωγή ενδιάμεσων εκθέσεων προόδου, γ) η ενημέρωση και γνωμοδότηση για τις διεθνείς εξελίξεις στο πεδίο, δ) η συμμετοχή σε συναντήσεις εργασίας, ε) η υποστήριξη και παρακολούθηση της δημόσιας διαβούλευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και τους 17 Στόχους του ΟΗΕ καθώς και στ) η υποστήριξη δράσεων διεθνούς συνεργασίας για το θέμα, κατόπιν συνεννόησης με την προϊστάμενη αρχή.

¹⁷⁵ Ενημερωτικά βλ. και https://gslegal.gov.gr/?page_id=5537, τελευταία πρόσβαση 23.11.2024.

¹⁷⁶ Βλ. <https://gscso.gov.gr/esd/>, τελευταία πρόσβαση 23.11.2024

¹⁷⁷ Βλ. <https://gslegal.gov.gr/?p=6550> τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

¹⁷⁸ Ο.π. υπό υποσημείωση 37. Συμπληρωματικά, βλ. σελ. 259 της Έκθεσης Εθελοντικής Αξιολόγησης των ΣΒΑ, όπου γίνεται αναφορά στη συμμετοχή του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών σε ερευνητικά προγράμματα για τη διατήρηση, ιστορική τεκμηρίωση, ερμηνεία και προώθηση της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (υποστόχος βιώσιμης ανάπτυξης 11.4). Βασικό στόχο του Ινστιτούτου σημειώνεται ότι αποτελεί η συμβολή του στην ενίσχυση της εθνικής αυτογνωσίας καθώς και στη σταθερή διεθνή επιστημονική παρουσία, διαθέσιμη σε http://www.eie.gr/nhrf/institutes/ihf/index-gr_IHR.html.

¹⁷⁹ Διαθέσιμη σε <https://unstats.un.org/sdgs/report/2024/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2024.pdf>, τελευταία πρόσβαση 23.11.2024

¹⁸⁰ Σχετικά με την αξιοποίηση ακινήτων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή πολιτιστικής και οικονομικής αξίας, βλ. συμπληρωματικά Έκθεση Ελεγκτικού Συνεδρίου επί του Απολογισμού και του Ισολογισμού (2022) σελ.85, και αντίστοιχη Έκθεση έτους (2023) σελ. 111, ό.π. υπό υποσημείωση 30.

108 Πέραν όμως του οικονομικού οφέλους για τη Μεγάλη Βρετανία, η συγκεκριμένη έρευνα τονίζει τις ευρύτερα ευεργετικές συνέπειες της ένταξης των μνημείων της χώρας στον Κατάλογο της Ουνέσκο. Ο χαρακτηρισμός ΜΠΚ, περαιτέρω, ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να δραστηριοποιηθούν στα πεδία της διατήρησης, έρευνας, εκπαίδευσης, ανάπτυξης ικανοτήτων, διαχείρισης και σχεδιασμού, συμβάλλοντας στην επίτευξη της ειρήνης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Τούτο συνιστά μία «άυλη», μη μετρήσιμη δηλαδή, συνεισφορά της Ουνέσκο προς τα κράτη-μέλη, η οποία είναι ιδιαίτερος σημαντική και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη.¹⁸¹

109 Στην Ελλάδα δεν υφίσταται αντίστοιχη έρευνα για τα δεκαεννέα (19) ενταγμένα στον Κατάλογο μνημεία, ως εκ τούτου η Χώρα στερείται ενός πολύτιμου βοήθηματος στη δημιουργία εθνικού στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων πολιτικών. Η παρούσα επισκόπηση επιχειρεί να σκιαγραφήσει την επίδραση του καθεστώτος της Ουνέσκο σε πεδία όπως η άντληση πόρων, η επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης και τα αποτελέσματα της ένταξης στον Κατάλογο αναφορικά με τις τοπικές κοινότητες και την οικονομία. Τα ανωτέρω, αναμφίβολα, συνιστούν σημαντικούς τομείς έρευνας, επί των οποίων μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα.

110 Ως προς την ειδική κατηγορία των ΜΠΚ στη χώρα μας, διαπιστώνεται έλλειψη στοιχείων και, σε κάθε περίπτωση, δυσχέρεια πρόσβασης σε όποια διαθέσιμα στοιχεία αναφορικά με τις δημοσιονομικές επιπτώσεις πριν και μετά την εγγραφή τους στον Κατάλογο. Τούτο εντάσσεται στο γενικότερο έλλειμμα εντοπισμού του συνόλου του πολιτιστικού πλούτου,¹⁸² το οποίο αναγνωρίζεται ως το βασικότερο πρόβλημα όσον αφορά στην προσπάθεια ποσοτικοποίησης και μέτρησης των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των έργων πολιτισμού γενικά.¹⁸³

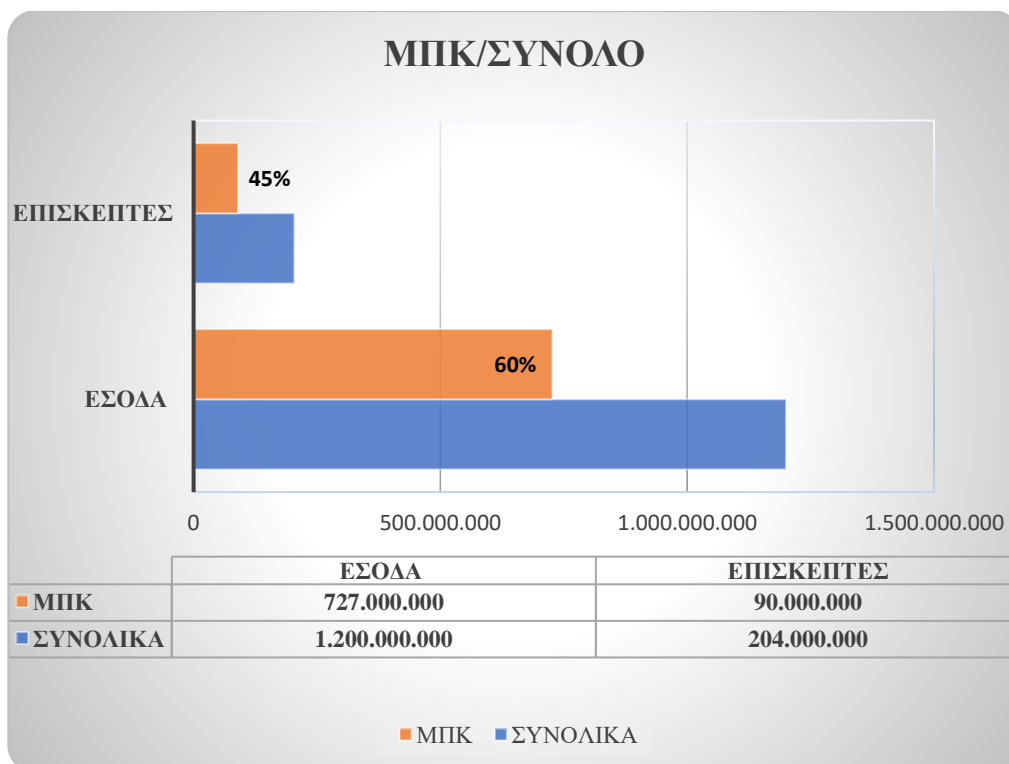
111 Στο πλαίσιο της παρούσας επισκόπησης επιχειρείται η αποτύπωση της επίδρασης του εμβλήματος της UNESCO στην επισκεψιμότητα χώρων πολιτισμού της Ελλάδας. Κατόπιν επεξεργασίας στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας προέκυψε -όπως αποτυπώνεται στο κατωτέρω γράφημα- ότι το έμβλημα της UNESCO προσελκύει κατά προσέγγιση το 45% του συνολικού αριθμού επισκεπτών χώρων πολιτισμού της Ελλάδας (περίπου 90 εκ. επισκέπτες από το 1998 έως το 2023¹⁸⁴ σε σύνολο 204 περίπου εκ. επισκεπτών αρχαιολογικών χώρων - εξαιρουμένων των μουσείων- με εισιτήριο εισόδου, στην Ελλάδα το αντίστοιχο διάστημα), οι δε εισπράξεις από τα ΜΠΚ συνιστούν το 60% των συνολικών εισπράξεων των αρχαιολογικών χώρων (κατά την αυτή περίοδο).

¹⁸¹ Σελ. 247 της βρετανικής μελέτης, ό.π. υπό υποσημείωση 36.

¹⁸² Βλ. Έκθεση Ελεγκτικού Συνεδρίου επί του Απολογισμού και του Ισολογισμού (2022), σελ.80 & 84 και αντίστοιχη Έκθεση έτους (2023) σελ. 110, ό.π. υπό υποσημείωση 30.

¹⁸³ Σχετ. σελ. 8 της μελέτης με τίτλο «Μελέτη της αποτίμησης των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των έργων πολιτισμού», ό.π. υπό υποσημείωση 14.

¹⁸⁴ Αναφορά σε αρχαιολογικούς χώρους, για τους οποίους προβλέπεται εισιτήριο εισόδου. Στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/>-τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

Γράφημα 16. Ποσοστά επισκεψιμότητας και εισπράξεων των ΜΠΚ επί του συνολικού αριθμού επισκεπτών και αντίστοιχων εσόδων

112 Ειδικότερα, ως προς τον πρόσφατα χαρακτηρισμένο ως ΜΠΚ αρχαιολογικό χώρο των Φιλιππων, ο οποίος εντάχθηκε στον Κατάλογο το έτος 2016 -και ως εκ τούτου συνιστά πρόσφορο παράδειγμα για συγκριτική ανάλυση των στοιχείων πριν και μετά την ένταξη- παρατηρείται -ήδη από την περίοδο προετοιμασίας της ένταξης (2013-2014)- αύξηση της επισκεψιμότητας με παράλληλη δυναμική αύξηση των εισπράξεων από τα εισιτήρια.

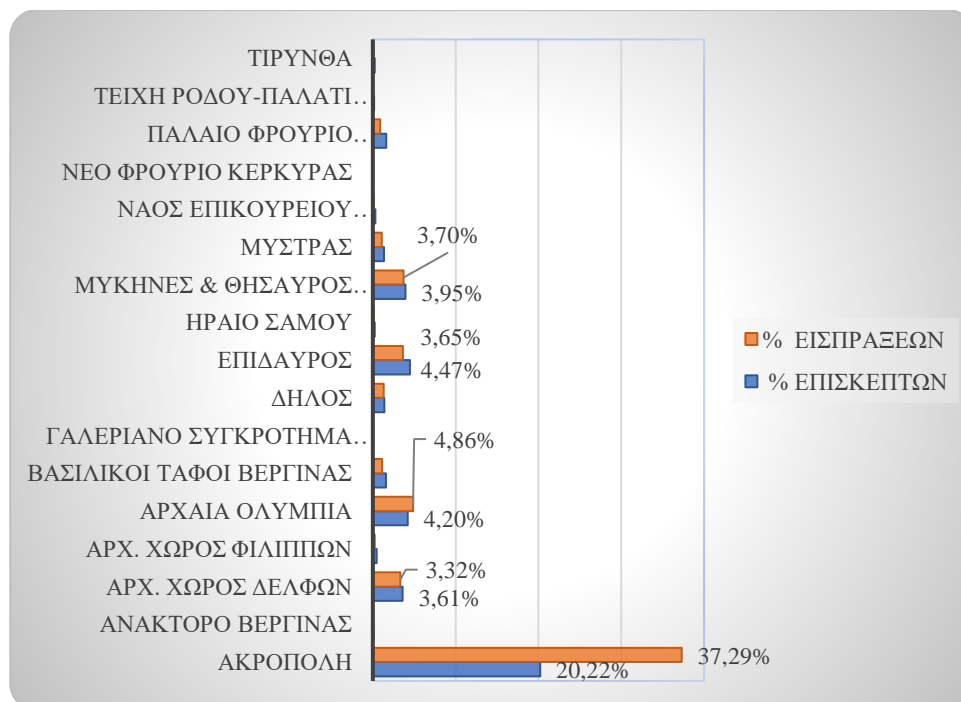
Γράφημα 17. Άξονες εισπράξεων και επισκεπτών στον Αρχαιολογικό Χώρο Φιλιππων την περίοδο 1998-2023

113 Οι προορισμοί της UNESCO στην Ελλάδα (ελληνικά ΜΠΚ) την τελευταία εικοσιπενταετία συνεισέφεραν στην εθνική οικονομία, δια των εισιτηρίων εισόδου, έσοδα ύψους 727 εκ. ευρώ περίπου, έναντι συνολικών εσόδων 1,2 δις ευρώ προερχομένων από εισιτήρια σε αρχαιολογικούς χώρους (εξαιρουμένων των μουσείων) της Ελλάδας.¹⁸⁵ Στο ποσό δε των 727 εκ. θα πρέπει να

¹⁸⁵ Επεξεργασμένα στοιχεία προερχόμενα από την ΕΛΣΤΑΤ <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024. Σημειώνεται ότι τα έσοδα από εισιτήρια εισόδου σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία αποτυπώνονται συνολικά -χωρίς εξειδίκευση για τα ΜΠΚ- στον προϋπολογισμό του ΟΔΑΠ υπό ΚΑΕ 329351 και 329361 (για τα Δωδεκάνησα).

προστεθούν και εκείνα που προέρχονται από τα έμμεσα και πολλαπλασιαστικά οφέλη στην οικονομία, το εισόδημα δηλαδή που παράγεται από εκείνους που επωφελούνται, δραστηριοποιούμενοι είτε εντός είτε περιφερειακά, των ΜΠΚ.

114 Συγκρίνοντας, ειδικότερα, τα έσοδα με την επισκεψιμότητα ενός εκάστου ΜΠΚ της Ελλάδας (με εισιτήριο εισόδου), προκύπτει ότι το μνημείο της Ακρόπολης αποτέλεσε πόλο έλξης για το 20% περίπου του συνόλου των επισκεπτών αρχαιολογικών χώρων (με εισιτήριο) στην Ελλάδα, δηλαδή για περισσότερους από 41 εκ. επισκέπτες κατά το χρονικό διάστημα 1998-2023. Από τα αντίστοιχα στοιχεία εισπράξεων προκύπτει ότι σχεδόν το 38% του συνόλου των εισπράξεων αρχαιολογικών χώρων με εισιτήριο στην Ελλάδα (δηλαδή περίπου 470 εκ. ευρώ) προήλθε από το μνημείο της Ακρόπολης.

Γράφημα 18. Ποσοστά εισπράξεων και επισκεψιμότητας των ελληνικών ΜΠΚ επί του συνόλου των αρχαιολογικών χώρων κατά την περίοδο 1998-2023

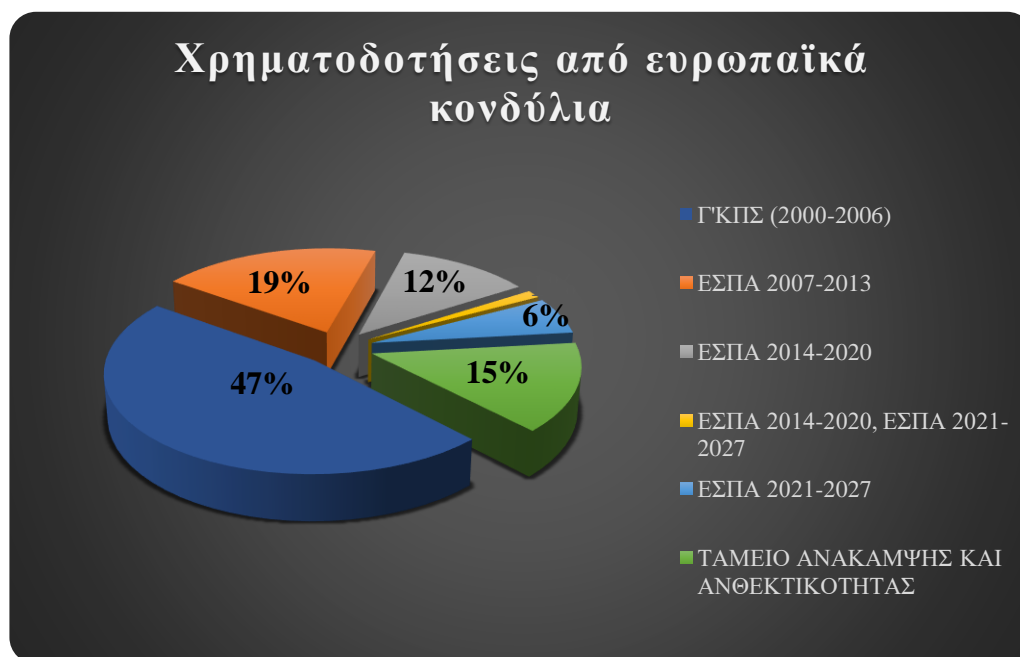
115 Όσον αφορά στις δαπάνες για την προστασία, διατήρηση, προβολή και ανάδειξη των ΜΠΚ της Ελλάδας, από τα στοιχεία που παρασχέθηκαν κατά τη διάρκεια της επισκόπησης, προκύπτει πως ετησίως διατίθενται συναφώς σημαντικά κονδύλια, προερχόμενα είτε από τον τακτικό προϋπολογισμό και το ΠΔΕ-μέσω μεταβιβάσεων πιστώσεων από τη ΓΔΟΥ του ΥΠΠΟ σε Δευτερεύοντες Διατάκτες (κυρίως Εφορείες Αρχαιοτήτων, αλλά και Γενικές Διευθύνσεις του ΥΠΠΟ, όπως π.χ. στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, οι οποίες λειτουργούν ως ανεξάρτητες επιχειρησιακές μονάδες του ΥΠΠΟ), είτε από ευρωπαϊκά κονδύλια. Συγκεκριμένα, οι δαπάνες, που πραγματοποιήθηκαν ή των οποίων η χρηματοδότηση αναμένεται να εγκριθεί για τους ανωτέρω σκοπούς, από τα προγράμματα Γ΄ ΚΠΣ (2000-2006), ΕΣΠΑ 2007-2027¹⁸⁶ και από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, αγγίζουν το ποσό των 362,5 εκ. ευρώ.¹⁸⁷ Το δε συνολικό ποσό των χρηματοδοτήσεων που έχει λάβει η Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για έργα Πολιτισμού αγγίζει τα 3 δις ευρώ.¹⁸⁸ Εκ τούτων προκύπτει ότι για τα ΜΠΚ διατέθηκε ποσοστό περίπου 12% από το σύνολο της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης προς την Ελλάδα για έργα πολιτισμού.

¹⁸⁶ Περιλαμβάνονται στοιχεία χρηματοδοτήσεων υπό ένταξη στο ΕΣΠΑ 2021-2027 (αναμονή πρόσκλησης).

¹⁸⁷ Το ποσό αφορά αποκλειστικά σε στοιχεία από την ΕΔΕΠΟΛ (βλ. συναφώς ανωτέρω υπό παραγράφο 68-69), τα οποία παρασχέθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας επισκόπησης.

¹⁸⁸ Ο.π. υπό υποσημείωση 129.

116 Από τα ανωτέρω στοιχεία, επίσης, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (47%) των χρηματοδοτήσεων που αφορούν σε ΜΠΚ προέρχεται από κονδύλια που διατέθηκαν στη χώρα μας από το Γ΄ ΚΠΣ (2000-2006), η δε αντίστοιχη χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (από το 2021 και εφεξής) αγγίζει το 15%.

Γράφημα 19. Ποσοστά χρηματοδότησης των ελληνικών ΜΠΚ από ευρωπαϊκά κονδύλια την περίοδο 2000-2024.

117 Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην 8/2020 ειδική έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου για τις επενδύσεις της ΕΕ σε χώρους πολιτισμού,¹⁸⁹ το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης¹⁹⁰ (ΕΤΠΑ) χρηματοδότησε κατά την περίοδο 2010-2017 άνω του 50% του συνόλου των δημόσιων επενδύσεων σε πολιτιστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα. Σημαντική, επίσης, ήταν η συμβολή του Ταμείου σε επίπεδο έργων πολιτισμού.¹⁹¹

118 Μάλιστα, στον αναθεωρημένο Κανονισμό του Ταμείου, περιόδου 2014-2020, υπήρχε πρόβλεψη για ενισχυμένη χρηματοδότηση των ΜΠΚ σε σχέση με τα λοιπά έργα πολιτισμού. Ειδικότερα, το ανώτατο όριο της συγχρηματοδότησης από το ΕΤΠΑ για μνημεία της UNESCO ανερχόταν σε 20 εκ. ευρώ έναντι 10 εκ. ευρώ για άλλους χώρους πολιτισμού.¹⁹²

119 Σχετικά στοιχεία για την Ελλάδα μπορούν να αντληθούν από τον επίσημο διαδικτυακό τόπο του Υπουργείου Ανάπτυξης, όπου παρέχεται αναλυτική πληροφόρηση για το ΕΤΠΑ, το Ταμείο Συνοχής, καθώς και λοιπά Ταμεία, τα οποία, αναλόγως με τους θεματικούς στόχους που προβλέπονται στους εκάστοτε συναφείς Κανονισμούς, χρηματοδοτούν έργα πολιτισμού.¹⁹³

120 Χρηματοδοτήσεις μπορεί να προέρχονται και από άλλους φορείς, στους οποίους συγκαταλέγονται όχι μόνον το ΥΠΠΟ αλλά και άλλα υπουργεία, δήμοι, περιφέρειες κ.λπ.,

¹⁸⁹ Ο.π. υπό υποσημείωση 28.

¹⁹⁰ Το ΕΤΠΑ αποτελεί βασικό φορέα χρηματοδότησης δημοσίων επενδύσεων σε χώρους πολιτισμού για το ένα τρίτο περίπου των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλ. σχετ. σελ. 25 της εν λόγω 8/2020 ειδικής Έκθεσης του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου.

¹⁹¹ Βλ. παρ. 45 της εν λόγω 8/2020 ειδικής Έκθεσης.

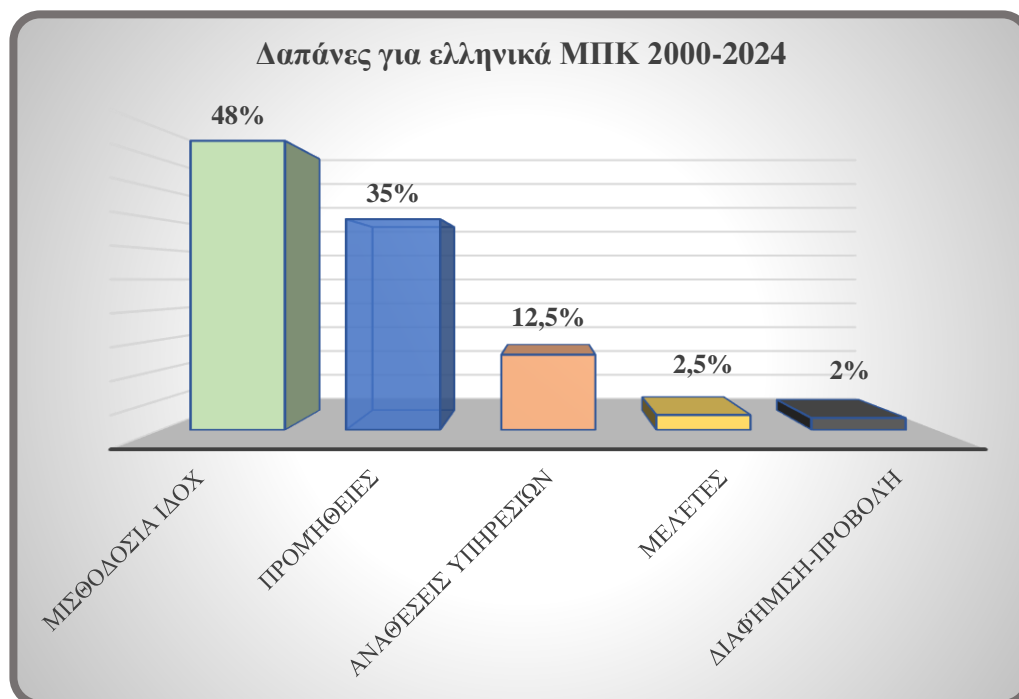
¹⁹² Άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1301/2013 περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το ΕΤΠΑ κ.λπ., όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046, της 18ης Ιουλίου 2018, για τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης (ΕΕ L 193 της 30.7.2018, σ. 1-222), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1046>, τελευταία πρόσβαση 30.11.2024.

¹⁹³ Βλ. συναφώς <https://anaptyxi.gov.gr/el-gr/%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%95%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%A7%CE%A5%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3#>, τελευταία πρόσβαση 16.10.2024.

δεδομένου ότι η διάσταση του πολιτισμού μπορεί να υπαχθεί και σε άλλα θεματικά πεδία, όπως η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής κ.ά.¹⁹⁴ Κάθε φορέας χρηματοδότησης τηρεί στοιχεία μόνο για τα κονδύλια που έχουν διαχειριστεί οι αρμόδιες υπηρεσίες του. Κατ' επέκταση, στο ΥΠΠΟ δεν περιέχονται στοιχεία για τις χρηματοδοτήσεις που διοχετεύονται σε μνημεία πολιτισμού από άλλους φορείς, ούτε παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης των αρμοδίων στελεχών του στο ΟΠΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης, ώστε να συντίθεται μια συνολική εικόνα των διατιθέμενων στον τομέα του πολιτισμού ποσών. Τούτο επαληθεύεται και από το γεγονός ότι τα στοιχεία, που παρασχέθηκαν από την επιτελική δομή ΕΣΠΑ του ΥΠΠΟ (ΕΔΕΠΟΛ) στο πλαίσιο της παρούσας επισκόπησης ως προς τις χρηματοδοτήσεις από ευρωπαϊκά κονδύλια για έργα πολιτισμού, ταυτίζονταν με τα στοιχεία του ιστότοπου του Υπουργείου Ανάπτυξης,¹⁹⁵ μόνο στις περιπτώσεις, στις οποίες ο φορέας χρηματοδότησης ήταν το ΥΠΠΟ.

121 Η αποσπασματική πληροφόρηση ως προς τη συνολική χρηματοδότηση των μνημείων πολιτισμού συνιστά μια εγγενή, συστημική αδυναμία, ικανή να επηρεάζει τον προγραμματισμό του ΥΠΠΟ. Περαιτέρω, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στην επισκόπηση στοιχεία, δεν υφίσταται άλλος φορέας, στον οποίο να έχει ανατεθεί η συνολική παρακολούθηση των χρηματοδοτήσεων για τα έργα πολιτισμού εν γένει ούτε, κατ' επέκταση, για την ειδική κατηγορία των ΜΠΚ.

122 Σε ό,τι αφορά στο ποσό χρηματοδότησης των 362,5 εκ. ευρώ που διατέθηκε στα ΜΠΚ από το ΥΠΠΟ, ως φορέα χρηματοδότησης, σημειώνεται ότι τα 174 εκ. ευρώ (ποσοστό 48%) κάλυψαν ανάγκες μισθοδοσίας προσωπικού ορισμένου χρόνου (ΙΔΟΧ), επιστημονικού (αρχαιολόγοι, μηχανικοί, αρχιτέκτονες, οικονομολόγοι κ.λπ.) και εργατοτεχνικού. Το υψηλό ποσοστό χρηματοδότησης, που διατίθεται για τις ανάγκες μισθοδοσίας έκτακτου προσωπικού, ενισχύει τους ισχυρισμούς των επισκοπούμενων ότι το μόνιμο, εξειδικευμένο προσωπικό δεν επαρκεί για την υποστήριξη του συνόλου των αρμοδιοτήτων του ΥΠΠΟ.

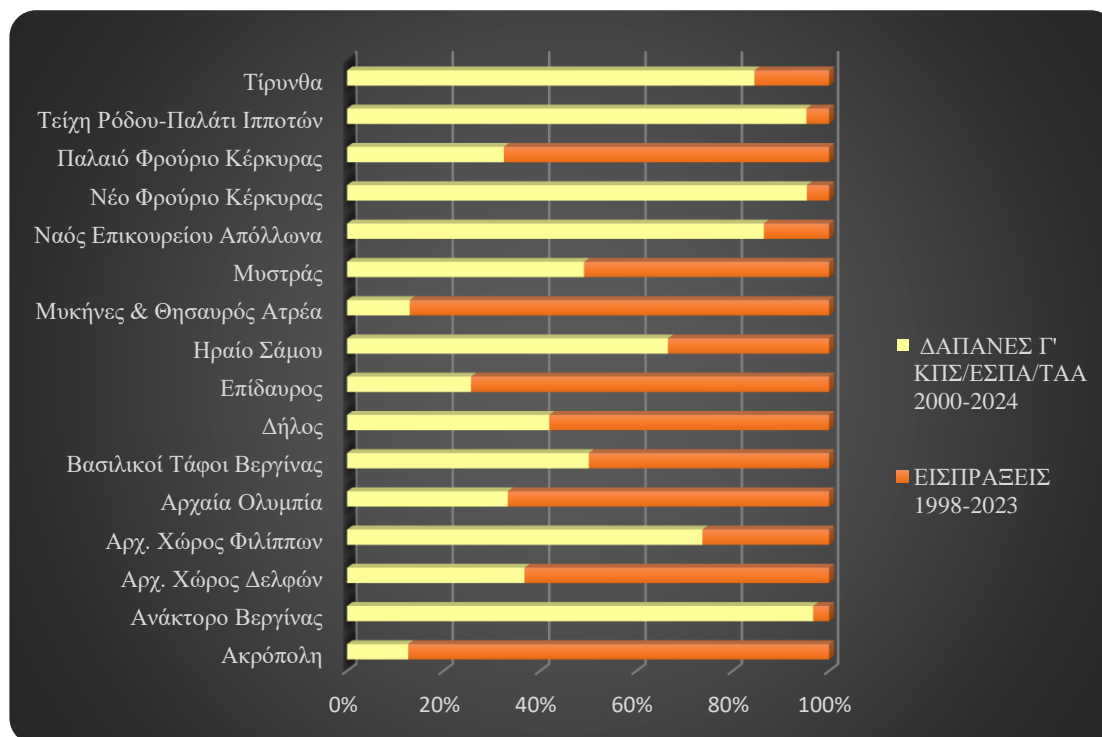

Γράφημα 20. Κατηγορίες δαπανών για τα ελληνικά ΜΠΚ

¹⁹⁴ Βλ. ανωτέρω παρ. 69

¹⁹⁵ Ο.π. υπό υποσημείωση 193.

123 Περαιτέρω, σε μία προσπάθεια αποτύπωσης της δυνατότητας αυτοχρηματοδότησης των ΜΠΚ, για τις ανάγκες της Επισκόπησης, έγινε σύγκριση των εισπράξεων από τα εισιτήρια εισόδου με τις δαπάνες για την υλοποίηση έργων και υποδομών στα ΜΠΚ (με εισιτήριο εισόδου) και το αποτέλεσμα αποτυπώνεται στο ακόλουθο σχεδιάγραμμα.

Γράφημα 21. Συγκριτική απεικόνιση δαπανών και εισπράξεων από εισιτήρια εισόδου ανά ΜΠΚ

124 Τις ανωτέρω αποτυπωμένες αναλογίες δαπανών/εισπράξεων επηρεάζουν παράγοντες που συνέχονται με την τοποθεσία του μνημείου, την προσβασιμότητα, την προβολή, τον τύπο, τα χαρακτηριστικά και τις αξίες που το κάθε μνημείο εκπροσωπεί, χωρίς να παραβλέπεται και η περίπτωση αναστολής λειτουργίας του για την υλοποίηση εκτενών έργων συντήρησης και αναστήλωσης.¹⁹⁶ Η επισκεψιμότητα των ΜΠΚ και, κατ' επέκταση, τα έσοδα από αυτά ενισχύονται από την τουριστική ελκυστικότητα μιας περιοχής. Επίσης, σημαντικό παράγοντα αποτελεί ο βαθμός αξιοποίησης του κάθε μνημείου και το κοινό στο οποίο πρωτίστως απευθύνεται. Τέλος, δεν μπορούν να μη ληφθούν υπόψη λοιποί εξωγενείς παράγοντες, όπως οι υποδομές (π.χ. ξενοδοχειακές, οδικό δίκτυο) της περιοχής και οι εν γένει παρεχόμενες προς τους επισκέπτες υπηρεσίες.

¹⁹⁶ Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Ανακτόρου των Αιγών (Βεργίνας), που τελούσε σε αναστολή λειτουργίας από τον Απρίλιο του έτους 2007 έως το τέλος του έτους 2023, όταν κατέστη εκ νέου επισκέψιμο.

Γενικές Διαπιστώσεις

- Η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά σε ένα σύστημα συλλογικής προστασίας της παγκόσμιας αξίας της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, με την εφαρμογή επιστημονικών μέσων στη βάση της διεθνούς αρωγής που παρέχει η Ουνέσκο. Η τελευταία διαδραματίζει ρυθμιστικό ρόλο στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, θέτοντας πρότυπα οργάνωσης και διαχείρισης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Υπουργείο Πολιτισμού επιχειρεί την επέκταση της εφαρμογής των προτύπων της Ουνέσκο και σε άλλους, μείζονες εθνικούς αρχαιολογικούς χώρους και πολιτιστικά μνημεία, τα οποία δεν είναι εγγεγραμμένα στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο, ούτε τελούν υπό ένταξη. Υπό το φως των ανωτέρω, καθίσταται φανερό ότι η ένταξη πολιτιστικών μνημείων μιας χώρας στον Κατάλογο επενεργεί ευεργετικά όχι μόνον στα εγγεγραμμένα σε αυτόν μνημεία αλλά και -εξ αντανακλάσεως- στο σύνολο των πολιτιστικών μνημείων αυτής.
- Τα τελευταία χρόνια, προς ενίσχυση της αξιοπιστίας του Καταλόγου, έχουν αυξηθεί οι απαιτήσεις ως προς το υλικό τεκμηρίωσης των φακέλων υποψηφιότητας και την επιστημονική αρτιότητα, με την οποία πρέπει να καταρτίζονται. Επικρατεί δε μια τάση εμπλουτισμού του Καταλόγου με κατηγορίες που υποεκπροσωπούνται (π.χ. φυσικά μνημεία, διασυννοριακές εγγραφές, πολιτιστικά τοπία κ.λπ.). Στην κατεύθυνση αυτή δραστηριοποιούνται οι αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΠΝ, σε συνεργασία με τα στελέχη του ΥΠΠΟ, προετοιμάζοντας την υποβολή προτάσεων υποψηφιότητας φυσικών/μεικτών μνημείων και πολιτιστικών τοπίων. Σημειώνεται ότι, παρά τους ιδιαίτερους περιβαλλοντικούς θησαυρούς που διαθέτει, η Ελλάδα δεν έχει ακόμη εντάξει στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς κανένα φυσικό μνημείο.
- Ο Ενδεικτικός Κατάλογος της Ελλάδας ανανεώθηκε για τελευταία φορά το 2014, κατόπιν προτάσεων της προς τούτο συσταθείσας το 2012 Διυπουργικής Ομάδας Εργασίας. Δοθέντος ότι οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ουνέσκο συστήνουν την επικαιροποίησή του τουλάχιστον ανά δεκαετία, παραμένει σε εκκρεμότητα η έκδοση απόφασης για τη συγκρότηση αντίστοιχης Ομάδας Εργασίας.
- Η ένταξη των μνημείων μιας χώρας στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς προϋποθέτει επισταμένη προσπάθεια εντοπισμού, τεκμηρίωσης και ανάδειξης των στοιχείων που συνθέτουν την Εξέχουσα Οικουμενική Αξία, την αυθεντικότητα και την ακεραιότητά τους. Η απαιτητική διαδικασία κατάρτισης φακέλου υποβολής υποψηφιότητας για ένταξη ολοκληρώνεται στη χώρα μας με πρωταρχική ευθύνη των στελεχών του ΥΠΠΟ, για τις περιπτώσεις των πολιτιστικών/μεικτών μνημείων, και εκείνων του ΥΠΠΝ για τις περιπτώσεις των φυσικών μνημείων. Ωστόσο, στα ανωτέρω Υπουργεία δεν προβλέπονται ούτε λειτουργούν ειδικές υπηρεσίες με αποκλειστική αρμοδιότητα τη διαχείριση των μνημείων του Καταλόγου της UNESCO και την υποβολή προτάσεων για ένταξη νέων μνημείων σ' αυτόν.
- Η πρόσληψη προσωπικού με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου (ΙΔΟΧ), μισθοδοτούμενου μέσω των χρηματοδοτήσεων από ευρωπαϊκά κονδύλια, καλύπτει μεν τις ανάγκες σε εξειδικευμένο προσωπικό με ιδιαίτερες γνώσεις και τεχνογνωσία, που συνιστούν στοιχεία απαραίτητα για τη διαχείριση των ενταγμένων και υπό ένταξη στον Κατάλογο μνημείων, αλλά μόνο προσωρινά, δεδομένου ότι η πρακτική αυτή δεν διασφαλίζει σε μόνιμη βάση το κατάλληλο, με ειδικό προφίλ, προσωπικό και συνιστά ενδεχόμενο κίνδυνο για τη συνέχεια και την εύρυθμη λειτουργία της κατά περίπτωση Υπηρεσίας.
- Σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη των Εθνικών Επιτροπών για την Ουνέσκο, η Ελληνική Εθνική Επιτροπή οφείλει να συμμετέχει σε όλα τα στάδια που προηγούνται και έπονται της εγγραφής ενός πολιτιστικού/φυσικού/μεικτού μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Η μη θέσπιση εσωτερικού κανονισμού, κατά παράβαση καταστατικής

υποχρέωσης της Ελλάδας, και η στελέχωση της Ε.Ε.Ε μόνο με τέσσερις υπαλλήλους δεν αποτελούν ιδανική συνθήκη για την περαιτέρω ενεργό συμμετοχή αυτής.

- Στην Ελλάδα δραστηριοποιείται μεγάλος αριθμός ομίλων για την UNESCO. Η λειτουργία τους όμως χωρίς την ύπαρξη σχετικού νομοθετικού πλαισίου, δεν διασφαλίζει την προστασία του ονόματος και του λογοτύπου της UNESCO από κακόβουλες ενέργειες, όπως η κατάχρησή τους με σκοπό την επιδίωξη ίδιου οικονομικού οφέλους.
- Στην Ελλάδα η διαφύλαξη και προστασία των ΜΠΚ διέπεται από το γενικό νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο που ισχύει για την προστασία του συνόλου της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Τα δε ζητήματα διαχείρισης των ΜΠΚ ρυθμίζονται προεχόντως από τις Διεθνείς Συμβάσεις και τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNESCO.
- Η έλλειψη καταγεγραμμένων διαδικασιών από τις εθνικές -αρμόδιες για τα ελληνικά ΜΠΚ- Υπηρεσίες και η απουσία μηχανισμών παρακολούθησης της επίτευξης καθορισμένων στόχων με δείκτες μέτρησης προόδου επηρεάζουν αρνητικά την οργάνωση, συνέχεια και συνέπεια της λειτουργίας τους, καθώς και τη μεταξύ των Υπηρεσιών κατανομή αρμοδιοτήτων.
- Βασική προϋπόθεση για την ένταξη ενός μνημείου στον Κατάλογο αποτελεί η εκπόνηση Διαχειριστικού Σχεδίου, ως βασικό εργαλείο καταγραφής των αναγκών, σχεδιασμού των δράσεων και παρακολούθησης της υλοποίησής τους. Ο βαθμός της υλοποίησης του Διαχειριστικού Σχεδίου αποτελεί ένδειξη του επιπέδου προστασίας του ΜΠΚ. Στη χώρα μας η έλλειψη εγκεκριμένων Διαχειριστικών Σχεδίων για τα δεκαέξι (16) από τα δεκαεννέα (19) εγγεγραμμένα στον Κατάλογο μνημεία καθώς και η απουσία ρυθμιστικού πλαισίου για την έγκρισή τους αποτελούν παράγοντες έντονου προβληματισμού και ανησυχίας για την αποτελεσματική προστασία τους. Συναφώς, παρίσταται αναγκαία η εξέταση των λόγων της μη εισέτι εκπόνησης ή ολοκλήρωσής τους και των συνεπειών της έλλειψης αυτής στη φυσική βιωσιμότητα των ΜΠΚ. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της πόλης της Κέρκυρας, παρότι υφίσταται Διαχειριστικό Σχέδιο, σύμφωνα με το οποίο συντονιστικό όργανο διαχείρισής του αποτελεί η «Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος», αυτή, αν και συγκροτηθείσα, δεν έχει εισέτι λειτουργήσει.
- Στη χώρα μας, ως φορείς διαχείρισης των ΜΠΚ ορίζονται προεχόντως οι Εφορείες Αρχαιοτήτων, σε μεμονωμένες δε περιπτώσεις, ειδικοί φορείς, στους οποίους μπορεί να συμμετέχουν, πλην άλλων, δήμοι και περιφέρειες. Οι φορείς διαχείρισης, σε συνεργασία με τις αρμόδιες Υπηρεσίες του ΥΠΠΟ, εισηγούνται την κάλυψη αναγκών προστασίας, φύλαξης, ανάδειξης και προβολής των ΜΠΚ και καταγράφουν την πρόοδο των σχετικών εργασιών, στερούνται όμως της αρμοδιότητας παρακολούθησης όλων των χρηματοδοτήσεων που λαμβάνουν τα μνημεία. Δεδομένου δε ότι ούτε το ΥΠΠΟ παρακολουθεί το σύνολο των χρηματοδοτήσεων, υφίσταται αναμφισβήτητα κατακερματισμός της πληροφορίας ως προς τις πηγές και το ύψος των χρηματοδοτήσεων που, σε συνδυασμό με την έκδηλη έλλειψη ενός κεντρικού φορέα επιφορτισμένου με τη συνολική εποπτεία των διαδικασιών σχεδιασμού, χρηματοδότησης και εκτέλεσης έργων και υποδομών, δυσχεραίνει την αποτελεσματική διαχείριση των ΜΠΚ.
- Για την παρακολούθηση του επιπέδου προστασίας των ΜΠΚ, οι Κατευθυντήριες Οδηγίες προβλέπουν τη σύνταξη περιοδικών αναφορών. Στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, κανένα ΜΠΚ δεν έχει χαρακτηριστεί «σε κίνδυνο», ενώ ουδέποτε έχει τεθεί θέμα διαγραφής ελληνικού ΜΠΚ από τον Κατάλογο. Παρόλα αυτά η χώρα μας σε διάστημα είκοσι (20) ετών έχει κληθεί να υποβάλει είκοσι (20) «αναφορές κατάστασης διατήρησης» σχετικά με έξι (6) ΜΠΚ, ενώ σε δύο (2) περιπτώσεις έχουν αποσταλεί ειδικοί εμπειρογνώμονες στο πλαίσιο διαδικασίας έκτακτης παρακολούθησης.
- Η χρηματοδότηση των έργων για την προστασία των ΜΠΚ στη χώρα μας, με βάση και τα προβλεπόμενα στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNESCO, γίνεται με γνώμονα τη διαχειριστική και οργανωτική ωρίμανσή τους, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη στοιχεία σχετικά

με την οικονομική τους βιωσιμότητα. Οι εκάστοτε ευρωπαϊκοί Κανονισμοί που διέπουν τα Ταμεία προωθούν τη χρηματοδότηση μνημείων, κατά το μέγιστο δυνατό βαθμό, αυτοχρηματοδοτούμενων, υπό την έννοια ότι τα λειτουργικά τους έσοδα καλύπτουν τις λειτουργικές τους δαπάνες. Ο συνδυασμός των δύο αυτών συνιστωσών (ωριμότητα και οικονομική βιωσιμότητα) και η συνεκτίμησή τους κατά τον εν γένει σχεδιασμό και προγραμματισμό των υπό χρηματοδότηση εργασιών παρέχουν τη δυνατότητα βέλτιστης αξιοποίησης των χρηματοδοτικών πόρων και ενίσχυσης ολόένα και περισσότερων χώρων πολιτισμού.

- Πολλοί φορείς (όπως περιφέρειες, δήμοι, σύλλογοι, όμιλοι) εκκινούν διαδικασίες κατάρτισης φακέλων υποψηφιοτήτων για την αναγνώριση μνημείων ως ΜΠΚ προβαίνοντας στη διάθεση σημαντικών πόρων για μελέτες, ανάδειξη-προβολή ή συμβουλευτικές υπηρεσίες, χωρίς να έχει προηγηθεί οιαδήποτε σχετική ενημέρωση του ΥΠΠΟ, ως του μόνου αρμόδιου για την τελική επιλογή της υποψηφιότητας και την υποβολή του οικείου φακέλου στα αρμόδια όργανα της Ουνέσκο. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι δεν υπάρχει η απαραίτητη διάχυση πληροφορίας, ώστε οι φορείς να γνωρίζουν πως οι υποψηφιότητες προωθούνται αποκλειστικά από το ΥΠΠΟ. Επομένως, κάθε ανάληψη σχετικής πρωτοβουλίας πρέπει να συντελείται ως μέρος του εθνικού σχεδιασμού και σε συνεννόηση με τα αρμόδια στελέχη, ώστε να αποφεύγεται η διασπάθιση πόρων.
- Η περιορισμένη επισκεψιμότητα που διαπιστώνεται ως προς ορισμένα ΜΠΚ γεννά αμφιβολίες ως προς την επάρκεια της γενικής προβολής και ανάδειξής τους ή της ειδικής προβολής τους προς ομάδες-στόχους, για τις οποίες το κάθε μνημείο φέρει στοιχεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος (π.χ. εκκλησίες και μονές προς θρησκευτικούς προσκυνητές, πολιτιστικά τοπία φυσικού κάλλους προς φυσιολατρικούς, πεζοπορικούς συλλόγους). Άλλωστε η ανάδειξη και αξιοποίηση των μνημείων εντάσσεται σε ένα σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο επιτάσσει την ολοκληρωμένη προστασία τους μέσω της ένταξής τους στη σύγχρονη κοινωνική ζωή, της μη απομόνωσής τους και της ενίσχυσης του δυναμικού τους ρόλου στην τοπική κοινωνία.
- Τα έσοδα από τους αρχαιολογικούς χώρους στην Ελλάδα είναι σημαντικά, δεδομένου ότι ξεπέρασαν το ποσό των 1,2 δις ευρώ την τελευταία εικοσιπενταετία, αποκλειστικά από εισιτήρια σε αρχαιολογικούς χώρους (εξαιρουμένων των μουσείων), με τη μεγαλύτερη αύξηση να σημειώνεται την τελευταία δεκαετία. Τούτο καθιστά αναγκαία την εξακρίβωση της κατά νόμο διάθεσης των πόρων αυτών για τη συντήρηση, ανάδειξη και προβολή των μνημείων. Διαχειριστής των εσόδων αυτών είναι ο ΟΔΑΠ.
- Ο χαρακτηρισμός ενός μνημείου ως παγκόσμιας κληρονομιάς κατά κανόνα επιφέρει πολλαπλασιαστικά οφέλη στην οικονομία και την κοινωνία. Η αποτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων από την ένταξη των μνημείων στον Κατάλογο έχει βαρύνουσα σημασία για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την αξιοποίηση, από τους αρμόδιους φορείς, των ευκαιριών και των δυνατοτήτων που παρέχει το έμβλημα της UNESCO. Πρόκειται για συμπεράσματα πρόσφορα να αποτελέσουν την αφετηρία μελλοντικών σχεδιασμών, μέσω των οποίων συγκεκριμένοι στόχοι θα μετατρέπονται σε αποτελεσματικές πολιτικές.

Ακρωνύμια

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ΔΣΘ: Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Ε.Ε.: Ελληνική Εθνική Επιτροπή

ΕΔΕΠΟΛ: Επιτελική Δομή Υπουργείου Πολιτισμού

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕφΑ: Εφορεία Αρχαιοτήτων

INTOSAI: International Organization of Supreme Audit Institutions

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites

ICCROM: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

IUCN: International Union for Conservation of Nature

ΚΑΣ: Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο

ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΜΠΚ: Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΠΣ : Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα

ΟΦΥΠΕΚΑ: Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής

ΠΕΠ: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΠΔΕ: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

ΥΠΠΟ: Υπουργείο Πολιτισμού

ΥΠΕΝ: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

ΥΠΕΞ: Υπουργείο Εξωτερικών

Γραφήματα

1. Διάκριση των 1.223 ΜΠΚ σε πολιτιστικά, φυσικά και μεικτά
2. Κατηγορίες ελληνικών Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς
3. Ευρωπαϊκά Προγράμματα χρηματοδότησης έργων πολιτισμού
4. Ευρωπαϊκά Ταμεία χρηματοδότησης έργων πολιτισμού
5. Γεωγραφική κατανομή Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς (με βάση τα διαθέσιμα στις 14.11.2024 στοιχεία)
6. Στάδια ακολουθητέας διαδικασίας μέχρι την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς
7. Στοιχεία εισπράξεων-επισκεπτών στους αρχαιολογικούς χώρους της ελληνικής επικράτειας
8. Ύψος χρηματοδότησης υποψήφιων για ένταξη μνημείων
9. Συγκριτική απεικόνιση στοιχείων επισκεψιμότητας και εισπράξεων αρχ. χώρων Νικόπολης και Μινωικών Ανακτόρων (2016-2023)
10. Αριθμός ΜΠΚ ανά χώρα στην ευρωπαϊκή ήπειρο
11. Βασικές υποχρεώσεις του κράτους-μέλους μετά την εγγραφή ενός μνημείου στον Κατάλογο
12. Πρόοδος εκπόνησης των Διαχειριστικών Σχεδίων στην Ελλάδα
13. Τα στάδια από την υποβολή των περιοδικών αναφορών των κρατών-μελών μέχρι την εφαρμογή των Περιφερειακών Σχεδίων Δράσης
14. Συνήθεις απειλές ελληνικών ΜΠΚ που αναφέρονται στις εκθέσεις κατάστασης διατήρησης
15. Παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης
16. Ποσοστά επισκεψιμότητας και εισπράξεων των ΜΠΚ επί του συνολικού αριθμού επισκεπτών και αντίστοιχων εσόδων
17. Άξονες εισπράξεων και επισκεπτών στον Αρχαιολογικό Χώρο Φιλίππων την περίοδο 1998-2023
18. Ποσοστά εισπράξεων και επισκεψιμότητας των ελληνικών ΜΠΚ επί του συνόλου των αρχαιολογικών χώρων κατά την περίοδο 1998-2023
19. Ποσοστά χρηματοδότησης των ελληνικών ΜΠΚ από ευρωπαϊκά κονδύλια την περίοδο 2000-2024.
20. Κατηγορίες δαπανών για τα ελληνικά ΜΠΚ
21. Συγκριτική απεικόνιση δαπανών και εισπράξεων από εισιτήρια εισόδου ανά ΜΠΚ

Πίνακες

1. Έτος ένταξης ελληνικών μνημείων στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς
2. Εμπλεκόμενοι φορείς κατά την κατάρτιση του Ενδεικτικού Καταλόγου
3. Εμπλεκόμενοι φορείς κατά την κατάρτιση του φακέλου υποψηφιότητας του μνημείου
4. Εμπλεκόμενοι φορείς κατά την υποβολή του φακέλου
5. Εμπλεκόμενοι φορείς στη διαδικασία αξιολόγησης του φακέλου
6. Εμπλεκόμενοι φορείς στο στάδιο της κρίσης για την ένταξη ή μη στην Κατάλογο
7. Εμπλεκόμενοι φορείς υποστήριξης της Σύμβασης για την Παγκόσμια Κληρονομιά
8. Φορείς Διαχείρισης των ΜΠΚ στην Ελλάδα
9. Εμπλεκόμενοι φορείς κατάρτισης και υποβολής περιοδικών αναφορών
10. Αναφορές κατάστασης διατήρησης ΜΠΚ στην Ελλάδα

Εικόνες

1. Χάρτης διασποράς των ΜΠΚ στην ελληνική επικράτεια
2. Συνοπτική απεικόνιση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης
3. Άποψη της Πόλης της Κέρκυρας, που εντάχθηκε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο το 2007
4. (Κατά σειρά εμφάνισης) Απολιθωμένο Δάσος Λέσβου, Κνωσός και Όρος Όλυμπος
5. Το έμβλημα της Παγκόσμιας Κληρονομιάς

Η παρούσα Επισκόπηση:

1. Διενεργήθηκε και το σχέδιο της εκπονήθηκε από τη Διαρκή Επιστημονική Επιτροπή ειδικών καθηκόντων που συγκροτήθηκε με τη με αριθμ. 54024/2.10.2024 απόφαση της Προέδρου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, υπό την εποπτεία της Αντιπροέδρου Ευαγγελίας-Ελισάβετ Κουλουμπίνη, η οποία ορίστηκε επικεφαλής της Επιτροπής, καθώς και της Συμβούλου Άννας Παπαπαναγιώτου, επικουρούμενες από την Επίτροπο της Υπηρεσίας Επιτρόπου «Γενική Υποστήριξη Τμήματος Μελετών και Γνωμοδοτήσεων», Ρέα-Μαρία Λουρωτού και τις υπαλλήλους Σοφία Καλογεράκη και Ιωάννα Τετώρου, που υπηρετούν στην Υπηρεσία αυτή. Η Επισκόπηση ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 2024.
2. **Δεν αποτελεί Έκθεση Ελέγχου και εγκρίθηκε η ανάρτησή της στον Ιστότοπο του Ελεγκτικού Συνεδρίου από το Όγδοο Τμήμα κατά τη συνεδρίαση της 28^{ης} Ιανουαρίου 2025.**